

HORGOS LÍVIA

A IUS PUNIENDIRŐL A HONI BÜNTETŐJOGBAN

NEMZETI KÖZZSZOLGÁLATI EGYETEM
BUDAPEST

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A kiadvány a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú,
„A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” című projekt
keretében készült el és jelent meg.

Szerző:

Dr. Horgos Lívía

Szakmai Lektor:

Prof. Dr. Blaskó Béla

A kézirat lezárásának dátuma:

2018. június 7.

A kiadás éve: 2019

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás,
terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása
nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek
felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható,
azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

Ezúton nyilvánítok köszönetet a kötet megjelenésében nyújtott szakmai segítségért, valamint önzetlen támogatásáért Blaskó Béla professzor úrnak.

Ad perpetuam rei memoriam – ad perpetuam memoriam.

(Fiaimnak)

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	7
I. BEVEZETÉS	9
II. A IUS PUNIENDI ÁLLAMJOGI ASPEKTUSAI	11
2.1. <i>Az államhoz és a jogállamhoz vezető út</i>	11
2.2. <i>A jogállam, a jogállamiság sajátosságai</i>	13
2.3. <i>A magyar jogállam létrejötte</i>	16
2.4. <i>Összegzés</i>	17
III. AZ ÁLLAMI BÜNTETŐHATALOM BÜNTETŐJOGI MEGKÖZELÍTÉSE	18
3.1. <i>Az állami büntetőhatalom létrejötte</i>	18
3.2. <i>Az állami büntetőhatalom főbb aspektusai</i>	20
3.3. <i>A büntetőjog feladata</i>	21
3.4. <i>A büntetőjog szerepe a jogállamban, kapcsolata az állami büntetőhatalommal</i>	22
3.5. <i>Az alkotmányos büntetőjog</i>	23
3.6. <i>A büntetőjogi alapelvek szerepe az állami büntetőhatalom érvényesítése során</i>	24
3.6.1. <i>A törvényesség elve</i>	24
3.6.2. <i>A korlátlan büntetőjogi beavatkozás tilalmának elve</i>	26
3.8. <i>Összegzés</i>	28
IV. A IUS PUNIENDI ÉRTELMEZÉSI TARTOMÁNYA	29
4.1. <i>Jogkövetkezményi nézőpont</i>	29
4.2. <i>A bűn és a büntetés viszonya, a büntetés fogalma és ismérvei</i>	30
4.3. <i>A ius puniendire vonatkozó nézetek történeti áttekintése</i>	34
4.3.1. <i>A ius puniendi eredete, a büntetés joga a középkorban</i>	34
4.3.2. <i>Természetjogi felfogás a büntetés jogához</i>	35
4.3.3. <i>A büntetés jogalapjának vizsgálata utilitarista büntetési nézetekben</i>	37
4.3.4. <i>A büntetés jogalapjára vonatkozó megállapítások a büntetés szükségességére alapozott elméletekben</i>	38
4.3.5. <i>A ius puniendi problematikája a 19. század végén</i>	38
4.3.6. <i>A 18–19. századi, valamint 20. századfordulós magyar nézetek a ius puniendi és a büntetés jogalapja vonatkozásában</i>	39
4.4. <i>Összegzés</i>	40

V. A IUS PUNIENDI FOGALMA, PROBLEMATIKÁJA NAPJAINKBAN	41
5.1. <i>A ius puniendi fogalma, értelmezése</i>	41
5.2. <i>A ius puniendi és az állami monopóliummá vált büntetőhatalom viszonya</i>	44
5.3. <i>A legalitás, az officialitás és az opportunitás jogtudományi, büntetőjogi összefüggéseinek lényege</i>	47
5.3.1. <i>A legalitás és az officialitás a jogtudományban</i>	47
5.3.2. <i>A legalitás és az officialitás a büntetőeljárásban</i>	50
5.3.3. <i>Az opportunitás – az ügyészség diszkrecionális jogköre</i>	52
5.3.4. <i>Kivételek a legalitás és az officialitás alól</i>	56
5.4. <i>Összegzés</i>	58
VI. A IUS PUNIENDI ÉS A BÜNTETŐ ANYAGI JOG – A MAGÁNINDÍTVÁNY	59
6.1. <i>A Btk.-ban meghatározott büntethetőséget kizáró vagy korlátozó okok és büntethetőséget megszüntető okok</i>	59
6.2. <i>A Btk.-ban meghatározott büntetőjogi felelősségre vonás egyéb akadályai</i>	60
6.3. <i>A magánindítvány fogalma</i>	60
6.4. <i>A magánindítvány hiánya és szabályozása</i>	61
6.5. <i>Összegzés</i>	65
VII. A IUS PUNIENDI ÉS A BÜNTETŐELJÁRÁS-JOG – A GYANÚ	66
7.1. <i>A gyanú és a vádemelés előkészítése a nyomozás során</i>	66
7.1.1. <i>A gyanú fokozatainak értelmezése a jogtudományban</i>	66
7.1.2. <i>A gyanú fokozatainak súlya a Be.-ben</i>	70
7.1.3. <i>A gyanú új felfogása és ennek hatásai az új Be.-ben</i>	70
7.2. <i>A Be.-ben meghatározott büntetőeljárési akadályok</i>	75
7.2.1. <i>A Be.-ben meghatározott büntetőeljárési akadályok a vádemelési szakaszban</i>	76
7.2.2. <i>Az új Be.-ben meghatározott egyes büntetőeljárési akadályok a vizsgálat során</i>	80
7.3. <i>Összegzés</i>	81
VIII. A IUS PUNIENDI ÉS A BÜNTETŐELJÁRÁS-JOG – VÁD – BIZONYÍTÁS	83
8.1. <i>A vádelv, a vád és típusai</i>	83
8.2. <i>A törvényes vád a Be. rendelkezéseiben</i>	86
8.3. <i>A vád törvényessége az új Be. rendelkezéseiben</i>	89
8.4. <i>A törvényes vád megalapozottsága</i>	91
8.5. <i>A funkciómegosztás elve és a bizonyítás – a tárgyalás előkészítése, bírósági tárgyalás</i>	93
8.5.1. <i>A vád bírósági tárgyalást megelőző vizsgálata</i>	93
8.5.2. <i>A pótnyomozás</i>	94
8.5.3. <i>A funkciómegosztás elve és a bizonyítás</i>	95
8.6. <i>Összegzés</i>	99
IX. ÖSSZEFOGLALÁS	100

9.1. Végkövetkeztetés	100
9.2. <i>Lege de ferenda</i>	103
9.3. <i>Summary</i>	105
IRODALOMJEGYZÉK	106-

ELŐSZÓ

A jog kutatója kockázatot vállal, ha az állam büntetőhatalmát választja vizsgálata tárgyának. Az igaz, hogy a nyers magánbosszú világához képest egykoron ennek a hatalomnak a megjelenése fontos mérföldkő volt a progresszióban, de nem állítható, hogy az állam mindig jól sáfarkodott vele. A kriminalitásra adott válasz évezredekken keresztül a legelképezhetőbb kegyetlenségek terepe, és ugyanakkor nem kevés esetben az igazság megcsúfolása. Emlékezzünk Voltaire fellépésére a Calas-ügy ártatlan áldozata mellett, vagy Zola híres „vádiratára” Alfred Dreyfus védelmében. Hazai példa Eötvös Károlynak az úgynevezett tiszaezlári vérvád alaptalanságát igazoló könyve: *A nagy per, ami ezer éve folyik, és még sincs vége*. Az igazságszolgáltatás tévedéseinek napjainkban sincs vége.

A büntetőhatalom nincs mindig annak a tudásnak a birtokában, ami a múlt megismeréséhez nélkülözhetetlen lenne, máskor pedig éppen akkor tehetetlen, amikor a megtámadott áldozatnak a legnagyobb szüksége lenne rá. Mindezek azonban nem tehetik gyámoltalanná a bűnözés elleni fellépést. A *ius puniendi* fogalmát tárgyalva Horgos Livia könyve nem mulasztja el értelmezni annak párját, az *obligatio puniendi* tartalmát. A büntetőhatalommal élni nem csak joga, hanem kötelessége is az államnak. Az akadályokra mégis érdemes rámutatni, mert ezek ismerete nyilvánvalóvá teszi a bűnüldözés és a büntető igazságszolgáltatás felelősségét, de azt is, hogy milyen feltételeket kell biztosítani a társadalomnak, az államnak, vagy akár a tudományok művelőinek ahhoz, hogy a védelmére rendelt intézmények legyenek képesek betölteni küldetésüket.

E munkában a formális és a tartalmi jogállam különbségéről olvashatunk. Büntetőjog és humánium nem összeegyeztethetetlen fogalmak. A modern elmélet megalapozója, Cesare Beccaria figyelmeztetett, hogy az emberi mivoltától meg nem fosztható gyanúsított többé már nem lehet tárgya, hanem csakis alanya az eljárásnak, akit megillet a védelem joga.¹ A büntetőeljárás nem a bosszú eszköze, hanem az igazság feltárásának útja, a szankció a megsértett jogrend helyreállítója, amelyhez nem szolgálhat mintaként a bűn embertelensége. Ha a törvények uralma nem jár együtt az alkotmányos alapértékek védelmével, ha a törvény maga lehet az embertelenség forrása, akkor nincs határa az önkénynek.

Ahhoz azonban, hogy a büntetőjog az alkotmányosság nemes eszméinek hiteles képviselője legyen, szükséges a legalitás. A legalitás anyagi jogi ihletésű parancs, egyszerre felhatalmazás és korlátozás. Az eljárásjogi következményekre Király Tibor hívja fel a figyelmet, amikor a legalitás két eleméről szól: „Az egyik elem arra vonatkozik, hogy a bűncselekmények, vagyis minden bűncselekmény miatt alkalmazni kell a büntetőtörvényt, a másik pedig, hogy csak bűncselekmény miatt.”² De a legalitás sem ad választ arra a kérdésre, hogy mi van akkor, ha a bűnüldözés tétlen marad? A büntető igazságszolgáltatás hallgatásának lehet a legalitással összeegyeztethető oka, amikor a büntetőfelelősség számonkérésének hiánya nem mulasztása, hanem egyenesen erénye a büntető joghatóságnak.

---

¹ Beccaria, Cesare (1967): *Büntett és büntetés*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

² Király Tibor (1986): A legalitás a büntetőeljárásban. *Jogtudományi Közlöny*, 41. évf. 5. sz. 201–206.

Példának okáért, amikor a hallgatást kriminálpolitikai célszerűség diktálja, amikor a sértett kímélete korlátozza a büntetés jogát, amikor az észszerű időben történő felelősségre vonás, vagy egészen egyszerűen a pertakarékosság indokolja a főszabálytól való eltérést. Az officialitás és az opportunitás intézményeinek és gyakorlatának az áttekintése ugyancsak témája a most méltatott munkának. Horgos Livia az ügyésznek az opportunitás jogszerű érvényesítésében betöltött szerepét nem firtatja. Nincs is ok fejtérésre, amikor az opportunitás az eljárási szabályoktól övezve érvényesül. Viszont az ügyészi hatalom abban nem ellenőrizhető, hogy meghatározott gyanúok felmerülése esetén miért nem intézkedik a nyomozásról. Az ilyen „hallgatás” már lehet a legalitás súlyos sérelme, és nem létezik olyan közjogi intézmény, ami ennek a sérelemnek az orvoslását lehetővé tenné. Talán még súlyosabb a sérelem akkor, ha büntetőeljárás indul, de nem bűncselekmény miatt, hanem azért, mert a büntetőhatalom a politikai küzdelmek eszközévé silányodott, vagy azért, mert az eljárás eredeti rendeltetését, az anyagi igazság megállapítását és a törvényesség érvényre juttatását, szervezeti érdekek torzítják el. Van olyan vélekedés, miszerint az olyan büntetőeljárás, amelynek megindításához nincs szükség egyszerű gyanúra sem, az önkénynek is utat engedhet. Ha nincs tényekre alapuló gyanúok, honnan állapítható meg, hogy melyek a hiányzó tények, és azok megismeréséhez szükségesek-e az alapvető emberi jogokat súlyosan korlátozó eszközök bevetése? Azt itt felmerült aggályokra szerzőnk bölcs higgadsággal reagál. Úgy véli, hogy a joggyakorlat karöltve a jogtudománnyal kialakítja majd a helyes követelményeket. A következőket írja: *„Végiggondolva: eddig is volt bűnüldözési célú titkos információgyűjtés a nyomozás elrendelése előtt. A jogalkotó eddig sem határozta meg a gyanú semmilyen fokozatát a titkos eszközök igénybeviteléhez.”* Mindez igaz, de ezen a helyzeten lehet változtatni úgy is, hogy a büntetőeljárás terheitől és a büntetőjog szigorától csak a bűnös úton járóknak legyen félni valójuk. Nemes cél, amelyhez Horgos Livia könyve is közelebb segít!

Budapest, 2018. június

Prof. emer. Dr. Finszter Géza DSc

„[...] ha a büntetőjog a maga egészében a jogrendszer Hamupipókéje, akkor a büntetés joga a Hamupipóke törvénytelen gyermeke.”³

I. BEVEZETÉS

A *ius puniendi* és az állam büntetőhatalma olyan témakörök a bűnügyi tudományok rendszerében, melyek alapvető jelentőséggel bírnak a tudományág minden további kutatási területe számára. A jogállami törekvések és az európai integráció keretében folyamatosan változó honi jogrendszer új és újabb kihívásokat támaszt úgy a tágabb, mint a szűkebb értelemben vett büntetőjoggal szemben is. Jogállamban a *ius puniendi* jogállami tartalmának kiteljesedése kiemelt fontossággal bír a jogalkotás és a jogalkalmazás számára is. Különösen érzékelhető ez annak tükrében, ahogyan az alkotmányos jogállam fokozatosan teret enged büntetőjogi rendszerében az opportunitásnak.

Monográfiámban a *ius puniendi* kifejezést nem a büntetéstan klasszikusai által használt értelemben, vagyis a büntetés jogalapjára vagy jogcímére utaló kifejezésként, hanem – szó szerinti fordításának megfelelően – a büntetéshez való jogként értelmezem, vizsgálom.

A *ius puniendi* problematikája számos kérdés vet fel. Így például a *ius puniendi* jogállami tartalmának kiteljesedését napjainkban miként lehet értelmezni? Valóban szűkül-e, vagy az opportunitás elvének újabb térhódításával – úgy a jogalkotás, mint a jogalkalmazás területén – új értelmet nyerve, hangsúlyosabbá válik-e a jelentősége? Változnak-e a jogállamiság immanens jellemzői (például jogbiztonság, tisztességes eljárás elve) és – a *ius puniendi* eddigi megközelítését alapul véve – az egymáshoz való viszonyuk? Az állam bizonyos élethelyzetekben valóban lemond-e az őt illető büntetőigényről, vagy csak más eszközökkel, de valójában az általa elérni kívánt célt valósítja meg, nem mondván le büntetőigényéről? Az is kérdés továbbá, hogy amennyiben az állam az eljáró hatóság törvénysértő eljárása miatt nem tudja érvényesíteni az őt megillető büntetőjogi igényt, úgy ennek a felelősségét ki viseli? Az előbbieknél vannak-e, és ha igen, milyen hatásai az alkotmányos jogállamban?

E kérdések megválaszolása túlmutat a csak büntetőjogi és büntetőeljárás-jogi fogalmak értelmezésén, magyarázatán. Álláspontom szerint – már csak a fentebb felvetettek vonatkozásában is – szükséges a honi jogirodalomnak és a gyakorlatnak a komplex szemléletmódon alapuló vizsgálata. Sajnos – a terjedelmi korlátok miatt – nincs lehetőségem e monográfia keretei között az uniós államok vonatkozásában a fentieket vizsgálni.

A tágabb értelemben vett büntetőjog két összetevője, az anyagi büntetőjog és a büntetőeljárás-jog egyes jogintézményeiben a *ius puniendi* jogállami tartalmának kiteljesedése – meghatározó tényezőként – hatással van a jelenkori társadalmi problémák kezelésére is. Munkámban a *ius puniendi* jogállami tartalmának kiteljesedése kapcsán – alapvetően – az említett két jogágot érintem. A kérdéskört a büntetőeljárás-jog – egyes jogintézményein

---

³ Walker, Nigel (1976): Gondolatok az ésszerű büntetésről. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 19.

keresztül – hangsúlyosabban és részletesebben vizsgálom. Napjainkban e területen bontakozik ki valójában a ius puniendi jogállami tartalmának kiteljesedése.

Munkámban abból indulok ki, hogy a magyar jogállam teret enged annak – döntően alkotmányos garanciákkal körül bástyázva, korlátok közé szorított büntetőhatalommal –, hogy a ius puniendi jogállami tartalma kiteljesedjen. Ezt alá támasztja az oportunitás egyre nagyobb térhódítása, amelyet a jogalkotás iránya és a jogalkalmazás hatékonyságával összefüggő kritériumok megvalósulása biztosít. Az állam nem mond le az őt megillető büntetőigényről, hanem más eszközökkel realizálja az általa elérni kívánt célt. Ennél fogva a ius puniendi szűkülése nem állapítható meg. Nemcsak a büntetőeljárásról szóló 2018. július 1-jén hatályba lépő 2017. évi XC. törvény szabályaiból, de – tágabb összefüggésbe helyezve a témát – a 2012. évben kodifikált (2013. július 1-jén hatályba lépett) anyagi büntetőjogi szabályokból, valamint egyéb jogszabályokból is deriválható a fenti megállapítás.

Tudom, tollamat nem vezetheti az arra való törekvés, hogy választott témámat a lehető legrészletesebben, mindent átfogóan dolgozzam fel. Ezért a ius puniendivel összefüggő részproblémák vizsgálatánál igyekszem a felvetett kérdéseket csak olyan mélységében elemezni, amennyire a ius puniendi szemszögéből feltétlenül szükséges. Elmondható, hogy a ius puniendi témaköre azon kevés téma közé tartozik, amelynek átfogó, kritikai szemléletű bemutatása és elemzése ilyen sokáig váratott magára. Ezért bízom abban, hogy munkámmal hozzájárulhatok a ius puniendivel összefüggő problematika jobb megértéséhez, valamint – tekintettel de lege ferenda javaslataimra – a magam szerény módján a jogfejlesztéshez.

II. A IUS PUNIENDI ÁLLAMJOGI ASPEKTUSAI

E fejezetben bemutatom az államhoz kapcsolódó alapvető államtani kérdéseket. E körben összefoglaltam a jogállam fogalmának és tartalmának meghatározását, mely a ius puniendi jogállami tartalmának kiteljesedésének vizsgálatához nélkülözhetetlen alappal bír.

2.1. AZ ÁLLAMHOZ ÉS A JOGÁLLAMHOZ VEZETŐ ÚT

Az állam történelmi kategória, mivel az állam több ezer éves fejlődés során jött létre. Az állam az ősi társadalmak felbomlása és differenciálódása menetében, a társadalmi fejlődés egy meghatározott szintjén, az emberek közösségének történetileg meghatározott fejlettségi fokán alakult ki. Ekkor még nem volt központosított államszervezet és egységes jog. A modern állam a polgári társadalom kifejlődésével jött létre, azonban itt már elkülönült a politikai állam a polgári társadalomtól, kialakult a magánautonómia és az alapvető emberi jogok érvényesítésének az igénye.⁴

A tudomány képviselői közül a modern szociológia egyik alapítójának, Max Webernek a megfogalmazása szerint az állam „[v]alamely folyamatosan üzemelő, kényszerítő erejű politikai szervezetet akkor hívunk »államnak«, amennyiben adminisztratív kara sikeresen érvényt szerez az arra vonatkozó igényének, hogy monopóliumot gyakoroljon a fizikai erőszak legitim használatára e rend kikényszerítésének során, illetve érdekében”⁵. E definíció a modern államtípológiai tanokban kiindulási alap, vagy legalábbis rendszeresen hivatkozás tárgya. Weber meghatározásaiban értelemszerűen kifejezésre jut, hogy a „kényszerítő erejű politikai szervezet” folyamatos üzemelése feltételezi valamilyen, az adott állam fejlettségi szintjének megfelelő szabályrendszer létezését. Azonban e fogalom meghatározásában, mint az állami irányítás nélkülözhetetlen feltételként értelmezhető normarendszer, azaz a jog nem szerepel.

Samu Mihály az állam fogalmának a következő meghatározást adta: „[Az] állam mint hatalmi szervezet határozható meg, hogy az állam legáltalánosabban mint hatalom jelentkezik.”⁶

A hatalom fogalmának néhány társadalomelméleti nézete közelebb visz a büntetőhatalom elméleti megközelítéséhez, ezért érdemes ezt bemutatni.

A hatalmon „[e]gészen általánosan egy vagy több embernek azt a lehetőségét értjük, hogy valamilyen közösségi cselekvésben más résztvevők ellenállásával szemben érvényesítse a saját akaratát”⁷. A hatalom fogalmának azonban

---

⁴ Szigeti Péter (2011): Jogtani és államtani alapvonalak. Budapest, Rejtjel Kiadó. 38.

⁵ Weber, Max (1970): Állam – Politika – Tudomány. Budapest, Közgazdasági és Jogi könyvkiadó. 368–406.

⁶ Samu Mihály (1982): Hatalom és állam. Budapest, Közgazdasági és Jogi könyvkiadó. 35.

⁷ Weber, Max (1967): Gazdaság és társadalom. Budapest, Közgazdasági és Jogi könyvkiadó. 241.

van olyan értelmezése, amely szerint a hatalom megegyezik a lényeges döntések meghozatalával.⁸ Több elmélet szerint a hatalom külön jellegzetessége az ellenőrzés, mivel ellenőrzéssel a hatalommal való visszaélés elhárítható. Az ember ellenőrzést gyakorol más emberek nézetei és cselekedetei fölött; az ellenőrzés feltétele a hatalom birtoklása.⁹ A hatalom egyik jellegzetessége a kényszerítés, melynek egyik formája az erőszak, mely különösen az intézményes politikai hatalom szerveinek működése során realizálódhat.¹⁰ „A hatalom az erőszak, a korlátozás és a kényszer jelensége.”¹¹

Az állam társadalmi funkciója, hogy „irányítási-hatalmi eszközeivel fenntartsa, védelmezze az adott társadalmi közösséget és elősegítse a társadalmi életfeltételek minden irányú reprodukálásának biztosítását.”¹²

Az állam közhatalom, amely a társadalomtól elkülönült szuverenitással rendelkezik. Szerepe miatt az állam legfőbb hatalommal rendelkezik az adott társadalmi rendszeren belül. Ez minden állam ismérve, e nélkül nincs állam. Az állami főhatalom az állami szuverenitás, mely belső és külső formában jelenik meg.¹³ Az állam külső szuverenitása azt jelenti, hogy az állam nemzetközi vonatkozásban független és egyenlő fél, azonban ez nem nevezhető abszolútnak, mivel önállóságával nem sértheti más állam külső szuverenitását.¹⁴

A belső szuverenitás alapján „az állam önállóan alkotja meg alkotmányát, alakítja ki államszervezetét és jogrendszerét, rendelkezik a közhatalom gyakorlásának, az államügyeknek, állami feladatoknak tekintendő kérdések eldöntésének és a legális fizikai kényszer alkalmazásának monopóliumával. Az állam jogilag független a nem állami szervektől, a központi állami szervek hatalmát jogilag semmiféle más hatalmi erő nem korlátozza a területén élő személyek és dolgok felett a hatalmi jogosultságok érvényesítésében.”¹⁵ Az állam belső szuverenitásának vannak gazdasági, politikai és jogi korlátai. A jogi korlátok tekintetében az állam által alkotott jogszabályok az államot is kötik, azzal, hogy e jogszabályok megváltoztathatók.¹⁶

Az állami szervek csak azok a szervek, amelyek tevékenységükben a közhatalmat gyakorolják, így kötelező, végső soron állami kényszerrel kikényszeríthető döntéseket hozhatnak, illetőleg állami kényszert gyakorolhatnak.¹⁷ A törvényes erőszak monopóliumával rendelkező állami szervek, azaz törvényhozó, végrehajtó, és jogalkalmazó hatóságok jogosultak kizárólag az erőszak alkalmazására. Ezen állami szervek közhatalmi kényszerrel történő eljárása pedig tartalmazza a szankcionálás sokféle formáját és fokozatát.¹⁸

A jogállam az állam fejlődésének napjainkban kiteljesedő eredménye. Kialakulásának előzménye a polgári társadalom létrejötte. A polgári állam alapja a magántulajdon, amely a szabadságot biztosítva mindenfajta kötöttsé-

⁸ Lasswell, Harold D. (1949): *The Analysis of Political Behaviour: An Empirical Approach*. Ethics, vol. 59, no. 2. 6–7.

⁹ Lasswell, Harold D. (1948): *Power and Personality*. New York, W. W. Norton & Company. 230.

¹⁰ Samu [1982] i. m. 73.

¹¹ Duverger, Maurice (1959): *Méthodes de la science politique*. Paris, Presses Universitaires de France. 5.

¹² Szigeti [2011] i. m. 46–47.

¹³ Uo. 53.

¹⁴ Uo. 55.

¹⁵ Szilágyi Péter (1992): *Jogi alaptan*. Budapest, Nemzetközi Tankönyvkiadó. 140.

¹⁶ Szigeti [2011] i. m. 54.

¹⁷ Szilágyi Péter (1998): *Jogi alaptan*. Budapest, Nemzetközi Tankönyvkiadó. 183.

¹⁸ Szigeti [2011] i. m. 14.

gektől és előfeltételektől mentes. A modern polgári társadalom első formája a liberális állam. Ebben az államformációban elkülönül, majd elválik egymástól a magántulajdon és a politikai hatalom. Létrejön egy sajátos társadalmi struktúra, melynek alapjául a piaccgazdaságból eredő társadalmi–gazdasági–életmódbeli különbségek szolgálnak. Kialakul a modern polgári állam és annak szími ikerestvére, a modern jog is. A liberális állam Nyugat-Európában kialakult formája az, amely megszüntette a magángazdaság és a társadalom magánszférái feletti állami ellenőrzést. A liberális állam követi a hatalommegosztás montesquieui elvét. A korai periódusában nem teljesen demokratikus hatalom, de a fejlődés eredményeként ennek a kritériumnak egyre jobban megfelel. A második világháború után fokozatosan kialakult az emberi jogok nemzetközi védelmének intézményesített rendszere, az alapjogok azon minimális köre, melyek védelme és biztosítása minden egyes állam kötelessége. Napjainkban azonban már az emberi jogokról szóló egyezségokmányok által rögzített jogok a legalapvetőbb és legfontosabb állampolgári jogok, amelyek garantálása és gyakorlati érvényesítése az emberi jogok vonatkozásában megnyilvánuló állami politika alapját kell, hogy képezze.¹⁹

A modern demokratikus jogállamban az alapvető emberi jogok elismerése és védelme, mint konkrét és meg-lévő társadalmi alapértékek, megváltoztathatatlan korlátok.²⁰

2.2. A JOGÁLLAM, A JOGÁLLAMISÁG SAJÁTOSÁGAI

Robert von Mohl 1833-ban alkalmazta először a jogállam szófordulatát, és az állam céljának tekintette a jogállamiság megvalósulását.²¹ „A jogállam fogalma német találmány, mint az a jogtudományban közismert. Keletkezése az 1860-as évekre tehető, amikor is Bähr és Gneist azért hivatkoztak rá, hogy a közigazgatási aktusok bírói ellenőrzésére megfelelő jogalapot találjon.”²² Otto Bähr a jogállam érdemi részének tekintette a kormány feletti bírósági kontrollt.²³

Az államtudományi gondolkodásban a jogállam fogalmának definiálásakor eltérő meghatározásokat találunk. 1914-ben Balogh Artúr megfogalmazása szerint: „Az állam tudományát illetően, nincs kifejezés, amelynek többféle tartalmat adtak, amellyel különbözőbb fogalmakat igyekeztek volna kifejezni, mint a »Jogállam« kitétele.”²⁴ Egy közös ismertetőjegy azonban fellelhető minden modern fogalmi értelmezésben, hogy a jogállam korlátozza az állam hatalmát és uralmát az emberek szabadságának a védelmében.²⁵

¹⁹ Blaskó Béla (2000): A jogállamiság néhány kérdése. In Rendvédelmi Füzetek 25. Budapest, Rendőrtiszti Főiskola. 18–22.

²⁰ Szigeti [2011] i. m. 54.

²¹ Mohl, von Robert (1833): Die deutsche Polizeiwissenschaft nach den Grundsätzen des Rechtsstaats. Tübingen.

²² Szabó András (1991): A jogállamiság a Német Alaptörvényben. Jogtudományi Közlöny, 46. évf. 11–12. sz. 249.

²³ Böckenförde, Ernst-Wolfgang (1991): Recht, Staat, Freiheit. Studien zur Rechtsphilosophie, Staatstheorie und Verfassungsgeschichte. Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag. 150.

²⁴ Balogh Artúr (1914): Jogállam. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia. Idézi Morvai Krisztina (1992): Emberi jogok, jogállamiság és a „visszamenőleges” igazságszolgáltatás. Jogtudományi Közlöny, 47. évf. 2. sz. 63.

²⁵ Jescheck, Hans-Heinrich (1978): Lehrbuch des Strafrechts. Berlin, Allgemeiner Teil. 24.

Pauler Ákos már 1907-ben leírta, hogy „Az állam tehát, midőn polgárait az igazi kultúra megvalósításra vezérli, egyúttal jogállamnak is mutatkozik, amennyiben a jog kívánalmainak is lehetőleg eleget akar tenni.”²⁶

Van nézet, amely a jogállam fogalmát alapvetően a törvények uralmával (rule of law) egyezőnek tartja.²⁷ „A büntetőjogi problémák szempontjából azonban a legfontosabb a jogállam materiális és alaki fogalmának a megkülönböztetése.”²⁸ A formális jogállam lényege a törvény, amely biztosítja tartalmilag a polgár védelmét az állami beavatkozásokkal szemben. A materiális jogállam fogalma pedig kibővül az igazságosság eszméjével, amely elsődlegesen a társadalmi igazságosságban teljesedik ki.²⁹

Ligeti Katalin szerint is, „[a] jogállamról alkotott mai felfogás magában foglalja a mind formális, mind a materiális megközelítést, azaz csak az az állam jogállam, amelyik az állami hatalom megnyilvánulásait törvények révén mérhetővé teszi, és az igazságosság gondolatára épül.”³⁰ Ezzel egyetért Wiener A. Imre is, mivel álláspontja értelmében „a jogállam mai felfogása magában foglalja a formális (a jogbiztonság) és a materiális (az igazságosság) elemet egyaránt. A jogállamban az állami hatalom megnyilvánulásai a törvényeken alapulnak és az igazságosság gondolatára épülnek. A jogbiztonság és az igazságosság általában harmóniában vannak egymással.”³¹

Király Tibor értelmezése alapján a jogállam alapvető eleme a jogbiztonság követelménye és a jogi, intézményi és szervezeti rendszer, amely a jogállami működés biztosítója, garanciája.³² „A jogállam tudott módon a parlament jogalkotási monopóliumát követeli meg. Ezt teszi két okból: az államhatalom megosztásának jogállami követelménye s a parlament demokratikus legitimitása miatt.”³³

Blaskó Béla nézete szerint a jogállam egy pontosan meghatározható fogalom, ami a jog uralmát jelenti, amely a saját rendszerében az alkotmányos feltételeknek megfelel, tehát az alkotmányból levezethető. A jogállam fogalmát az Alkotmány létezésének figyelembevételével nélkül nem lehet megfogalmazni.³⁴

„A jogállam az élő jog egyik legfontosabb, az Alkotmánybíróság döntéseinek érvrendszerében jelentős szerepet játszó és ezért normatív szerepet is betöltő jogelméleti absztrakciója. A jogállam napjainkban általánosan elfogadott elveit, követelményeit a következőkben foglalhatjuk össze: 1. a törvények uralma, alkotmányossága és elsőbbsége; 2. az alapvető emberi jogok elismerése és garantálása; 3. a hatalmi ágak megosztásának elve; 4. a

²⁶ Pauler Ákos (1907): Az ethikai megismerés természete. Budapest, Franklin Társulat. 228.

²⁷ Lásd erről Aubert, Vilhelm (1993): A jogállam (a törvények uralma). In Jogállam. Budapesti Jogi és Politikai Szemle. Budapest, Joguralom Alapítvány. 53–70.

²⁸ Münch, von Ingo – Kunig, Philip Hg. (1992): Grundgesetz-Kommentar. Band 1. 73.

²⁹ Benda, Ernst (1984): Der soziale Rechtsstaat. In Benda, Ernst – Maihofer, Werner – Vogel, Hans-Jochen Hg.: Handbuch der Verfassungsrechts. Berlin, Gruyter. 447.

³⁰ Ligeti Katalin (1998): A jogállami büntetőjogról. In Wiener A. Imre szerk.: Büntetendőség-büntethetőség (Büntetőjogi tanulmányok). Budapest, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó–MTA Állam- és Jogtudományi Intézete. 88.

³¹ Wiener A. Imre (2003): A BTK Általános Része de lege ferenda. [Közlemények 17.] Budapest, MTA Jogtudományi Intézete. 28.

³² Király Tibor (2005): Szemelvények ötven év büntetőjogi és más tárgyú tanulmányaiból. Budapest, ELTE ÁJK Büntető Eljárás jogi és büntetés-végrehajtási jogi Tanszék. 240.

³³ Brunner, Georg (1993): Jogalkotás a jogállamban, Magyar Jog, 40. évf. 5. sz. 262–268.

³⁴ Blaskó Béla (1994): Jogállamiság – Büntetőjog – Bűnösség. Budapest, Kandidátusi disszertáció. 27.

közigazgatás törvényhez kötöttsége, a törvényi fönntartás és fölhatalmazáshoz kötöttség elve; 5. a törvényhozás és a közigazgatás döntéseinek bírói fölülvizsgálhatósága (alkotmány- és közigazgatási bíraskodás); 6. a bírói függetlenség elve; 7. a jogbiztonság elve, az állami cselekvés kiszámíthatósága; 8. a bírák törvényhez kötöttsége; 9. az ügyési tevékenység legalitásának elve; 10. a törvényes bíróhoz, a jogi meghallgatáshoz és ügyvédi védelemhez való jog; 11. a jogorvoslati jogosultság elve; 12. a visszaható hatály tilalma, a nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege elve; 13. a jogkorlátozások indokoltságának és arányosságának elve.³⁵

Az alkotmányosság a törvények által korlátozott alkotmányos jogállam eszméjének egyik alapvető eleme. Az alkotmányos jogállamban a közjogi intézményrendszerben létrehozott alkotmányos korlátok tudják megakadályozni, hogy a demokrácia önmagát vagy a törvények, azaz a jog uralmát felszámolhassa.³⁶

A jogállamiság alapvető jellemzőjeként állapítható meg a társadalmi igazságosság szolgálata. A jog hatalmat szabályozó szerepe a jogállamiság tudatos követelménye, egyben előfeltétele. Különösen jelentős e körben az alkotmányozás, az alkotmányosság és a kormányzati hatalom elkülönülése a törvényhozó és kormányzati hatalomtól.³⁷ A jogállamiság tekintetében a jogi tevékenység a jogi értékek érvényesítésére irányul, a jogi szabályozás belső rendezettsége, a jogszabályok konzisztenciája és a jogalkalmazás következetessége által. Ezt az összefüggést a jogpolitika értékeli és közvetíti.³⁸

A jogállamiság elve az igazságszolgáltatás egyik önálló, az Alkotmányban rögzített alapelve.³⁹ A jogállami büntetőeljárás elvénél a közhatalom korlátai az elsődlegesek. A büntetőeljárásnak két fő princípiuma (alaptétele) a legalitás elve és az ellentételezettjeként megjelenő jogállami büntetőeljárás elve.⁴⁰ A jogállami büntetőeljárás elvi alapja, hogy a jogrend ellenőrzi az állami hatalom gyakorlását a kötelezettségek és tilalmak konkretizálása mellett, úgy, hogy a jogállam alapvető alkotóelemei, így különösen az igazságosság, a tisztességes eljárás és a jogbiztonság garantálva vannak. A jogállamban az igazságosság követelménye értelmében a hatályos törvények alapján, aki bűncselekményt követ el, azt üldözik, annak a büntetőjogi felelősségét megállapítják, és megfelelő szankciót alkalmaznak vele szemben. A tisztességes eljárás elvének a kritériuma a büntetőeljárásban a fegyverek egyenlőségében, különösképp a vádló és a vádlott eljárásjogi viszonyában konkretizálódik.⁴¹

Farkas Ákos álláspontja szerint a társadalom és az állam viszonyában az alkotmányosság (jogállam) a társadalom védelmének, az államhatalom megregulázásának jogi eszköze, és mint ilyen, a társadalom igényeinek kifejeződése. Amióta az alkotmányosság (jogállamiság) vált az államiság jogi fundamentumává, magában hordoz olyan elemeket, amelyek az igazságszolgáltatással szemben állítanak fel követelményeket.⁴²

³⁵ Szilágyi Péter (2014): *Jogi Alaptan*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.

³⁶ Tóth Balázs (2004): *Az alkotmányos jogállam egyes intézményeinek értelme, joguralom, demokrácia, alkotmányosság, alkotmánybíróság*. In Stipta István szerk.: *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolcsciensium 5/2*. Miskolc, Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori iskola–Bíbor Kiadó. 310.

³⁷ Samu Mihály (2006): *Jogállamiság és jogpolitika*. Magyar Jog, 53. évf. 4. sz. 224.

³⁸ Samu [2006] i. m. 226.

³⁹ Blaskó Béla (1995): *Gondolatok a jogállamiságról*. Belügyi Szemle, 33. évf. 7–8. sz. 69–75.

⁴⁰ Ligeti [1998] i. m. 81–126.

⁴¹ Német Szövetségi Alkotmánybíróság 46, 214 (222). Schmidt-Abmann, Eberhard, *Verwaltungsverantwortung und Verwaltungsgerichtsbarkeit*. Veröffentlichungen der Vereinigung der Deutschen Staatsrechtslehrer, 1976. A 19. cikkhez fűzött kommentárt idézi Herke Csongor (2010): *Súlyosítási tilalom a büntetőeljárásban*, Pécs, PJE ÁJK. 148. és 168.

⁴² Farkas Ákos – Róth Erika (2007): *A büntetőeljárás*. Budapest, Complex Kiadó. 47–48.

2.3. A MAGYAR JOGÁLLAM LÉTREJÖTTE

A magyar rendszerváltás megvalósítása során a magyar állam a pártállammal és annak kulturális, ideológiai relációival szakítva demokratikus állammá vált, felszámolva az államszocialista rendszert, békés úton átalakult egy demokratikus, pluralista, köztársasági berendezkedésű, európai állammá. A magyar rendszerváltás a legalitás elve alapján ment végbe, mely közjogi jellegű volt, az ország intézményeinek átalakulását az Országgyűlés által jóváhagyott törvények szabályozták.

Az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény – amelyet 1989. október 3-án kihirdettek ki – 2. § (1) bekezdése rögzítette, hogy „A Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam, amelyben a polgári demokrácia és a demokratikus szocializmus értékei egyaránt érvényesülnek.” Ezzel alkotmányjogi értelemben megtörtént a rendszerváltás. Majd az Alkotmány módosításáról szóló 1990. évi XL. törvény az Alkotmány 2. § (1) bekezdés szövegét pontosította és megváltoztatta a következők szerint: „A Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam.” Az Országgyűlés az Alkotmánybíróság létrehozásáról 1989 januárjában határozott az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvénnyel. Erre tekintettel az Országgyűlés 1989 októberében módosította az Alkotmányt, beiktatva a 32/A. §-t. Ezzel az Alkotmány létrehozta a magyar közjogban korábban nem ismert jogintézményt, az Alkotmánybíróságot a jogszabályok alkotmányosságának felülvizsgálatára és az alkotmányellenes jogszabályok megsemmisítésére, és rögzítette az alkotmánybíráskodás alapvető szabályait. Az Alkotmánybíróság 1990. január 1-jén kezdte meg működését. Az Alkotmánybíróság tevékenysége során vizsgálja a jogszabályok alkotmányosságát és az érvényesülő és hatályosuló jogszabályt összeveti a jogállami, alkotmányos elvekkel.

Az Alkotmánybíróság 11/1992. (III. 5.) AB határozatában megfogalmazta a politikai rendszerváltás alkotmányjogi értelmezését. Egyidejűleg kifejtette az Alkotmánybíróság és hatalom kapcsolatáról, a legalitásról, a jogállamról, a jogbiztonságról és az állami büntetőhatalom gyakorlásának alapvető követelményéről az álláspontját, melyről elmondható, hogy a mai napi érvényes.

„Magyarország jogállammá minősítése ténymegállapítás és program egyszerre. A jogállam azáltal valósul meg, hogy az Alkotmány valóban és feltétlenül hatályosul. A jog számára a rendszerváltás azt jelenti, és jogi rendszerváltás kizárólag abban az értelemben lehetséges, hogy a jogállami Alkotmánnyal összhangba kell hozni, illetőleg – az új jogalkotást tekintve – összhangban kell tartani az egész jogrendszert. A jogállam megvalósítása folyamat. [...] A jogállam alapvető eleme a jogbiztonság. A jogbiztonság – többek között – megköveteli a megszerzett jogok védelmét, a teljességbe ment, vagy egyébként véglegesen lezárt jogviszonyok érintetlenül hagyását, illetve a múltban keletkezett, tartós jogviszonyok megváltoztathatóságának alkotmányos szabályokkal való korlátozását.”⁴³

Szabó András szavaival élve, a jogállami forradalomnak a magyar Alkotmánybíróság volt a „menedzsere”. A magyar alkotmánybíróság meghatározó szerepet töltött be ebben a folyamatban, „éppen a büntetőjogi tárgyú döntései kapcsán vált szükségessé az »átmenet« politikai–jogi sajátosságainak megfogalmazása és az alkotmánybíróság jogi szerepének kifejtése”. A jogállami forradalom új törvények meghozatalával, valamint a régi jog alkotmányos felülvizsgálatával, azaz az Alkotmánybíróság alkotmányos kontrolljával ment végbe, a legalitás elve alapján, jogállami eszközökkel. A régi és új jognak meg kellett felelnie az új alkotmánynak, legitimitációja maga az alkotmányosság volt.⁴⁴

⁴³ 11/1992. (III. 5.) AB határozat

⁴⁴ Szabó András (2010): A jogállami forradalom és a büntetőjog alkotmányos legitimitása. In Németh Zsolt szerk.: Tiszteletkötet Sárkány István 65. születésnapjára. Budapest, Rendőrtiszt Főiskola. 113–115.

„Az alkotmánybíróság a jogalkotás alkotmányosságát ellenőrző szervként az alkotmány normatív rendelkezéseit érvényesíti a jogalkotókkal szemben, s az alkotmány (szükségyszerű) értelmezésével folyamatosan szolgálja a jogfejlesztést; konkretizálja és stabilizálja a demokratikus értékrendet.”⁴⁵

Az Alkotmánybíróság a büntetőhatalom feltétlenül szükséges mértékű és arányos igénybevételét megköveteli határozataiban, mivel „az emberi jogokat szükségképpen korlátozó büntetőjogi eszközrendszernek a cél eléréséhez a lehetséges legszűkebb körre kell szorítkoznia”⁴⁶

Wiener A. Imre nézete szerint „Az Alkotmánybíróságnak tehát arra van jogosítványa, hogy a büntetőpolitika alkotmányos korlátait állapítsa meg, de ne a politika tartalmáról döntsön, ennek során pedig különös tekintettel legyen az alapjogok védelmének alkotmányos büntetőjogi garanciáira.”⁴⁷

2.4. ÖSSZEGRZÉS

Nézetem szerint a ius puniendi jogállami tartalmának alapját is a jog uralma képezi, melyet az Alaptörvény rendelkezési hatnák át, és az egész jogrendszerre kötelező erővel bírnak. Ekkor beszélhetünk – Szabó András szavaival élve – alkotmányos jogállamról, melyhez kapcsolódik az alkotmányos büntetőjog.

A ius puniendi jogállami tartalma a jogállam alapvető tartalmi elemeitől – elméletileg – annyiban eltérő fogalom, hogy a ius puniendi jogállami tartalmi elemei az állam kizárólagos büntetőhatalmának a büntetőeljáráson keresztül történő érvényesítése során közvetlenül a büntető igazságszolgáltatásban teljednek ki. A ius puniendi jogállami tartalma elemei különösen: az igazságosság, a jogbiztonság, a tisztességes eljárás követelménye, a büntetőjogi és a büntetőjogi eljárás garanciális elvei, így a funkciómegosztáson és a rendeltetészerű joggyakorláson alapuló eljárás is. Lényeges, hogy e közben az – anyagi, illetve legalább az alaki – igazság megállapításának az igénye is szem előtt van tartva.⁴⁸ Ez nem ellentétes, sőt éppen hogy összhangban van a legalitás és az oportunitás harcában, az oportunitás egyre nagyobb térhódításával.

⁴⁵ Kondorosi Ferenc (2007): Jogállamiság – Jogegyenlőség – Jogbiztonság. Börtönügyi Szemle, 26. évf. 2. sz. 7.

⁴⁶ 58/1997. (XI. 5.) AB határozat

⁴⁷ Wiener [2003] i. m. 35.

⁴⁸ Új Be., Preambulum

III. AZ ÁLLAMI BÜNTETŐHATALOM BÜNTETŐJOGI MEGKÖZELÍTÉSE

A fejezet bemutatja az állami büntetőhatalom kialakulását és legfőképpen az állami büntetőhatalom büntetőjogi megközelítésére összpontosít. Ennek során rámutat az állami büntetőhatalom büntetőjogi megközelítéséhez szükséges elemekre, kiemelten a büntetőjog feladatára, szerepére, valamint a téma szempontjából hangsúlyt helyezve az alkotmányos büntetőjog fogalmi apparátusára.

3.1. AZ ÁLLAMI BÜNTETŐHATALOM LÉTREJÖTTE

A kezdetleges korokban maga az egyén állt bosszút a rajta esett sérelemért. A tettes és sértett közvetlenül állt egymással szemben, olyan elégtételt vett magának, amilyent akart és amilyent tudott. Minden az egyén szabad érvényesülési elvének szolgálatában állt.⁴⁹ Akit sérelem ért, bosszút állt, amelynek korlátja nem volt, csak a sértett habitusa, bosszúvágya határozta meg bosszújának mértékét. A fejlődés egy magasabb foka az úgynevezett vérbosszú kora, amikor nem maga a sértett, hanem a vérrokonai, törzse vagy nemzetsége gyakorolta a megtorlást. „[...] a mennyiben a jogsértés különböző törzshöz vagy nemzetséghez tartozó egyének közt követtetett el, a vérbosszú gyakorlása – az elégtételszerzés megfelelő módjának hiányában – hosszú időn át fennmaradt, s ennél fogva az igazságszolgáltatásnak első alakja csak az ugyanazon törzshöz vagy nemzetséghez tartozók közt jelentkezett.”⁵⁰ Kollektív kényszerként alkalmazták a közösségből való elűzést. Ez már bizonyos közjelleget tartalmazott. A kollektív kényszernek ezekből az ősi formáiból alakult ki a büntetés intézménye.⁵¹

„A magán- és vérbosszú rendkívül kedvezőtlen társadalmi következményeit viszonylag korán felismerték és korlátozására fokozatosan szélesedő világi és egyházi erőfeszítést tettek.”⁵² A magánbosszú és a vérbosszú káros következményeinek a felismerése elvezetett arra, hogy korlátozni kell a megtorlás e formáit, így amikor a közösség, a törzs, majd a közhatalom elkezdte szabályozni és korlátozni a vérbosszút, kialakult a magán-igazságszolgáltatás. A sértett kezdetben gyengeségből, majd tiszteletből vagy bizalomból a „magánbosszú megkísérlése helyett pana-

---

⁴⁹ Friedmann Ernő (1912): A büntetés átalakulása. In Büntetőjogi dolgozatok Wlassics Gyula születése hatvanadik évfordulójának ünnepére. Budapest, Franklin-Társulat Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda. 157.

⁵⁰ Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferencz (1898): A bűnvádi perrendtartás magyarázata I. Budapest, Grill Károly Cs. és Kir. udvari könyvkereskedése. 29.

⁵¹ Horváth Tibor (1981): A büntetési elméletek fejlődésének vázlata. Budapest, Akadémiai Kiadó. 13.

⁵² Blaskó Béla (2011): A büntetőjog előtörténete, eredete, kialakulása és fejlődéstörténeti vázlata az ókortól a XVIII. század végéig. Budapest, Rendőrtisztviselői Főiskola. 43.

szával a közös főnökhöz fordul, és ezt arra indítja, hogy megvizsgálja az ügy állását és igazságot szolgáltatson. Nem szenved kétséget, hogy a panasz emelése megelőzte a bíróságok szervezését [...]”⁵³

Az ősközösségi társadalmakban, a törzsi-nemzetségi közösségek felbomlásakor lassan kialakult és a rabszolgatartó államokban már általánossá vált a talio⁵⁴ intézménye (ius taliones), amely az azonos mérvű megtorlás joga: a „szemet szemért, fogat fogért” elve és az ennek alapján alkalmazott bíraskodást jelent. A talio elvének elterjedése egyébként egy hosszú történelmi folyamat eredménye, s jó ideig más felelősségi formákkal együtt, közvetlenül jutott érvényre, azonban adott történelmi korokban mindenképpen haladást jelentett a magán- és a vérbosszúhoz képest. Ezáltal teremtődtek meg az állami igazságszolgáltatás első elemeinek, majd intézményei létrejöttének a feltételei.⁵⁵

A büntetőjog közjogiasodását alapozza meg és készíti elő a compositio, a megváltás elve, amely a tettes által a sértettnek, illetve a közösségének a bosszú elengedéséért adott vagyoni elégtétellel (váltsággal) egyezik meg. A talio és kompozíció ugyan már büntetések, de még tükrözik azt a régi felfogást, amely szerint céljuk elsősorban a sértettnek szolgáló elégtétel, amelyet csak végső soron biztosít az államhatalom.⁵⁶ A megváltás intézménye az ókori rabszolgatartó államokban alakult ki, majd a korai feudális viszonyok között teljesedett ki. A római XII táblás törvény (Tab VIII. 2; 12.) szerint „ha másnak tagját töri, ha nem egyezik ki vele, hasonló (talio) legyen a büntetése.”⁵⁷ Ez azt jelentette, hogy már ahhoz a feltételhez volt kötve a talio alkalmazása, ha a sérelmet szenvedő nem tudott megállapodni elkövetővel, azaz a megváltás intézménye elsőbbséget élvezett a talio elvével szemben.

„A jelentősebb változás az állami büntetőjogi akarat és érvényesíthetősége szélesedésével következett be, amikor a tettes és a sértett egyaránt köteles volt elfogadni a felajánlott békés elintézés, mivel a bíróság már segítette és segíthette a védelemért hozzáfordulót. Így vált általánossá az anyagi jóvátétel, a megváltás intézménye. E korban a bíróság már kényszeríthette a feleket a vérbosszú, a talio helyett a megváltásra. Amennyiben a felek egymással megállapodást kötöttek, a tettes bűnét pénzváltással rendezhette.”⁵⁸

A társadalmi fejlődés e szakaszában az állam, a közhatalom még csak „kiszegítő jellegű szerepet” töltött be, hiszen megelégedett azzal, hogy kezdetben az eljárás kereteit szabályozta, anyagi szabályokat még nem alkotott. Azonban meghatározta a megtorlás gyakorlásának módját, de a végrehajtását a sértettre bízta. A magán igazságszolgáltatás fokozatosan adta át a helyét a szervezett állami igazságszolgáltatásnak.⁵⁹

„A közhatalom erősödésével háttérbe szorult a vérbosszú, a talio és a compositio intézménye, az állam elkülönült szervei veszik át az igazságszolgáltatás feladatait. Egy hosszú történelmi folyamat eredményeként – törésektől, visszaesésektől is kísértén – a büntetés kiszabása és végrehajtása fokozatosan állami feladattá válik.”⁶⁰

⁵³ Balogh – Edvi – Vargha [1898] i. m. 29.

⁵⁴ A talio elnevezés a római jogban keletkezett, de valamilyen formában a rabszolgatársadalom minden kódexében megtaláljuk. A Babilon törvényeiben, az asszír törvényekben, Mózes törvényeiben, Manu törvényeiben, a római tizenkéttáblás törvényekben és a rabszolgatársadalom sok más jogforrásában a talio az egyik legfontosabb büntetés. Sargorodszkij, Mihail Davidovics (1960): A büntetőjogi büntetés. I. kötet. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 31.

⁵⁵ Blaskó [2011] i. m. 47.

⁵⁶ Horváth [1981] i. m.15.

⁵⁷ Diódsi György (1973): A római jog világa. Budapest, Gondolat Kiadó. 42.

⁵⁸ Blaskó Béla (2016): Magyar Büntetőjog, általános rész. Budapest–Debrecen, Rejtjel Kiadó. 24.

⁵⁹ Kádár Miklós – Kálmán György (1996): A büntetőjog általános tanai. Budapest, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó. 43.

⁶⁰ Blaskó [2016] i. m. 24.

Az állam létrejöttével korán megjelent az „állami büntetőjog”, amely az egyén önkényét korlátozta és zárta ki. Az uralkodó korlátlan hatalma a feudális abszolútizmus korában a büntetőhatalom önkényes gyakorlásához vezetett. A virágzó középkortól kezdődően azonban egyre jobban közjogiasodott a büntetőjog, és az állami büntetőigény érvényesítésének kizárólagossága lett a jellemző. Az újkortól kezdődően a társadalom sérelmét okozó bűncselekmények elkövetőivel szemben a büntetés joga az állam monopóliuma lett. Növekvő jelentőséget kapott a büntetőjog, a differenciáltabb büntetőjog-alkalmazás. Ezzel összefüggésben pedig a sértett pozíciója mindinkább visszaszorult.

Az állam büntetőhatalma a történelmi fejlődés során alakult és jött létre szoros összefüggésben a törvényes alapját képező büntetőjog és törvényes keretét meghatározó – állami büntető igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó (suprema criminalis jurisdictio) – büntetőeljárás-jog létrejöttével. Madai Sándor szerint ugyanakkor az államok szuverenitásának szerves részét képező büntetőhatalom tartalma és terjedelme állandóan változik.⁶¹

3.2. AZ ÁLLAMI BÜNTETŐHATALOM FŐBB ASPEKTUSAI

Gellér Balázs és Ambrus István úgy foglaltak állást, hogy a büntetőpolitika szűkebb értelemben a büntetőjog feladatait megvalósító módszerek következetes struktúrája, tágabb értelemben pedig az alkotmányos keretek közötti, büntető igazságszolgáltatás működését meghatározó célok és elvek összessége.⁶²

Ligeti Katalin szerint a büntetőpolitika összetevői: a büntetőjog-politika, a büntető igazságszolgáltatási politika és a büntetés-végrehajtási politika.⁶³

Az állam büntetőhatalma a jogpolitika, a büntetőhatalom, majd az ezt megvalósító büntetőjog-alkotással kezdődik. A büntetőjog-alkotás eszköze a jogalkotás, mely során a törvényhozó egyes magatartásokat büntetendővé nyilvánít, és azokhoz szankciókat fűz.⁶⁴

Az állam büntetőhatalma pedig a büntetőjog alkalmazása, a büntetőjogi felelősségre vonás, azaz a büntető igazságszolgáltatás során teljesedik ki.

A büntetőpolitika akkor ér valamit, ha a gyakorlat is magáévá teszi, s nem fejt ki ellenállást az alkalmazása során.⁶⁵

Finszter Géza a büntetőhatalom forrásaként a közjogot, a bíró szaktudását, a társadalom jogépség iránti igényét jelöli meg. Forrásokként a következőket írja:

⁶¹ Madai Sándor (2010): Gondolatok az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek megsértéséről. Rendészeti Szemle, 58. évf. 2. sz. 87.

⁶² Gellér Balázs – Ambrus István (2017): A magyar büntetőjog általános tanai I. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 22.

⁶³ Ligeti Katalin (2009): Kriminálpolitika. In Gönczöl Katalin – Kerezi Klára – Korinek László – Lévay Miklós szerk.: Kriminológia – Szakkriminológia. Budapest, Complex Kiadó. 599–626. Ugyanezt a rendszert fogadja el Pallagi Anikó. Pallagi Anikó (2014): Büntetőpolitika az új évszázad első éveiben. Doktori értekezés. Debrecen, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. 28.

⁶⁴ Kónya István (2017): Az állam büntetőhatalma. In Barabás A. Tünde – Vókó György szerk.: Bonis Bona Discere. Ünnepi kötet Belovics Ervin 60. születésnapja alkalmából. Budapest, Országos Kriminológiai Intézet–Pázmány Press. 320.

⁶⁵ Domokos Andrea (2008): A büntetőpolitika változásai Magyarországon. [Jog és Állam 11.] Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem ÁJK. 116.

1. A hatalmi ágak rendszerében a közjog helyét az alkotmány jelöli ki, mely garantálja a közjog számára a végrehajtó hatalomtól való függetlenségét. A büntető anyagi és eljárási jog pedig definiálja a büntetőigény keletkezésének materiális feltételeit és érvényesítésének alaki formáját.
2. A bíró szaktudásának elemei: a bíró jogismerete, élettapasztalata, jártassága és erkölcsisége. Ezek elvezetnek az igazság megállapításához, a jog érvényesítéséhez és a meggyőződésen alapuló döntés meghozatalához.
3. A társadalom jogépség iránti igényének megvalósulása közvetett módon a büntetőjog-alkotásban testesül meg. Hatása közvetlenül kimutatható a társadalom igazságszolgáltatásba vetett bizalmában, de az ítélezés során a nyilvánosság elvében és a bíróság döntésekor indokolási kötelezettségében is. Finszter ide sorolja a büntetőügyek elbírálásában történő laikus részvételt, azonban az új Be. a laikus elem szűkítésére vonatkozó rendelkezései ezt már háttérbe szorítják.⁶⁶

Egyetértek Finszter Géza azon megállapításával, hogy „[a] büntető hatalom az egyik legnagyobb felelősséggel járó teher, amit sem a büntetőjog gyakorlati, sem annak elméleti művelői nem kerülhetnek el, de ez a morális súly teszi hivatásukat kivételes küldetessé”⁶⁷

3.3. A BÜNTETŐJOG FELADATA

A hazai büntetőjogi szakirodalomban a büntetőjog feladata tekintetében elfogadott felfogás a büntetőjog védelmi funkciójának az elismerése. „A büntetőjog feladata, hogy védje a más jogágak által szabályozott lényeges társadalmi életviszonyokat és ezen keresztül oltalmat nyújtson annak az állami berendezkedésnek, amelyre a hatalmi struktúra, illetve a jogrendszer épül. [...] A büntetőjog védelmi szerepe úgy érvényesül, hogy a jogalkotó a lehetséges emberi magatartások köréből kiemeli azokat a cselekményeket, amelyek a társadalomra veszélyesség bizonyos szintjét meghaladják, és azokat büntetni rendeli.”⁶⁸

„A büntetőjog feladatát azáltal teljesíti, hogy védendő életviszonyokat sértő és veszélyeztető magatartásokat büntetés kilátásba helyezésével tilalmazza.”⁶⁹

Földváry József szerint a büntetőjog feladata elsődlegesen védelmi jellegű. A büntetőjog a védelmi funkcióját kétféle módon éri el: neveléssel és büntetés alkalmazásával.⁷⁰ Egyértelműen kimondja, hogy hozzátartozik a büntetőjog védelmi feladatának a teljesítéséhez a szankció alkalmazása.

Wiener A. Imre szerint „modern korban az állam a büntetőhatalmat a társadalom számára alapvető értékek, érdekek védelmére használja, s ezt a hatalmat az emberi jogi egyezmények által szabott keretek között gyakorolhatja”.⁷¹ E felfogásban a büntetőjog feladata tartalmilag, a büntetőhatalommal kapcsolatosan ragadható meg.

⁶⁶ Finszter Géza (2014): A büntető hatalom. In Borbíró Andrea – Inzelt Éva – Kerezi Klára – Lévay Miklós – Podoletz Léna szerk.: A büntető hatalom korlátainak megtartása: a büntetés mint végső eszköz. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 140.

⁶⁷ Finszter [2014] 137.

⁶⁸ Blaskó [2016] i. m. 66-67.

⁶⁹ Horváth Tibor – Lévay Miklós (2012): Magyar Büntetőjog. Általános rész. Budapest, Complex Kiadó. 26.

⁷⁰ Földvári József (2003): Magyar Büntetőjog, általános rész. 7 kiadás. Budapest, Osiris Kiadó. 33.

⁷¹ Wiener A. Imre (2003): A Btk. Általános rész. Budapest, KJK KERSZÖV. 14.

A büntetőjog feladata a konkrét feladatának megközelítésében a következőképpen kerül rögzítésre: „Jogtechnikailag a büntetőjogi védelem egy alkotmányos jogállamban kétfokúan fogalmazható meg. Az első fokon olyan magatartásra van szükség, amely meghatározott védelmi tárgyat, alapértéket csorbít, illetve csorbításával fenyeget, amely magatartási norma által tilalmazott. A második fokon ezen magatartási követelmény a védelmet büntetőjogi büntetéssel, illetve büntetéssel való fenyegetéssel biztosítja.”⁷²

3.4. A BÜNTETŐJOG SZEREPE A JOGÁLLAMBAN, KAPCSOLATA AZ ÁLLAMI BÜNTETŐHATALOMMAL

A büntetőjog megnevezésére legjobban meghonosodott felfogás szerint a büntetőjog „állami büntetőhatalmat”⁷³ jelent. Király Tibor egyértelműen kimondta: a büntetőhatalom korlátokkal rendelkezik, soha nem lehet korlátlan.⁷⁴ Szabó András 1988-ban megfogalmazta, hogy „A büntetőjog szerves része a jogrendszernek, ami viszont a maga részéről függvénye az állam és politikai rendszernek. [...] csak a törvényhozásnak, a törvényhozásban kifejezésre jutó népszuverenitás szervének van joga az egyén magatartását diszkriminálni. A büntetőjogi üldözésnek tehát nemcsak legálisnak kell lennie, hanem legitimálnak is: a népakaratot és a konszenzust kifejezésre juttató törvényhozásnak van joga a cselekvés szabadságát büntetőjogi előírásokkal korlátozni. [...] A büntetőjogi megtorlás azért felel meg a jogállamiság lényegének – szemben a büntetőjogi kezelés intézményével – mert fogalma eleve kizárja a korlátlanlát. Hiszen a megtorlás a bűn viszonzásaként eleve a bűn nagyságához igazodik: a megtorlás korlátja így maga a büntetőjogi beavatkozás tárgya: a tett és a cselekmény.”⁷⁵ A büntetőjognak is a jogállamiság eszméjéhez és intézményrendszeréhez kell alkalmazkodni. Ez pedig a klasszikus büntetőjogi alapelvek megerősítését jelenti Szabó András szerint.⁷⁶

„A jogrendszer alkotmányosságából következően az állami büntetőhatalom gyakorlásának is alapvető követelménye, hogy megfeleljen az alkotmányos elveknek, így a büntetőhatalom gyakorlásának alapja jogállamban kizárólag alkotmányos büntetőjog lehet.”⁷⁷

⁷² Nagy [2013] i. m. 41.

⁷³ Triffterer, Otto (1985): Österreichisches Strafrecht. Wien, Allgemeiner Teil. 3.

⁷⁴ Király Tibor (1988): A büntetőhatalom korlátai. Magyar Jog, 35. évf. 9. sz. 730–743.

⁷⁵ Szabó András (1988): A büntetőjog reformja – a reform büntetőjoga. Jogtudományi Közlöny, 43. évf. 8. sz. 459–462.

⁷⁶ Szabó [1988] i. m. 461–462.

⁷⁷ Kónya [2017] i. m. 322.

3.5. AZ ALKOTMÁNYOS BÜNTETŐJOG

Szabó András szerint „Az alkotmányos jogállam azt jelenti, hogy az alaptörvény rendelkezéseinek a jogrendszer egészére nézve kötelező erejük van. A jogrendszer alkotmányossága magában foglalja a büntetőjog alkotmányosságát is. Az alkotmányos jogállamban egyedül az alkotmánynak megfelelő törvény jogszerű. A büntetőtörvénynek is alkotmányosnak kell lennie. A büntetőjognak alkotmányos büntetőjognak kell lennie. Az alkotmányos jogállam a jogsértésekre csak jogállami módszerekkel reagálhat, és így senkitől sem tagadhatja meg a jogállami garanciákat. Ezek a garanciák ugyanis mindenkit megilletnek. Jogállami értékrend alapján garanciák mellőzésével még igazságos követelés sem érvényesíthető. Az igazságosság és erkölcsi indokoltság lehet ugyan motívuma a büntetendőségnek, büntetés-érdemlődésnek, de a tényleges megbüntetés (büntethetőség) jogalapjának alkotmányosnak kell lennie. A jogállamisághoz szorosan tapadó jogbiztonság azt várja el a törvényhozótól, hogy a jog egésze, egységes részterületei és egyes szabályai is világosak, egyértelműek, és előre láthatók legyenek. [...] A jogállamiság elvéből fakadnak nemcsak a büntető anyagi jog garanciái, hanem az eljárásjogi garanciák. Törvényes büntetőjogi felelősségre vonási eljárás garantálja csak a jogállami igazságos büntető hatalom gyakorlását. Az eljárási mulasztás és eredménytelenség kockázata az államot terheli.”⁷⁸

Az alkotmányos büntetőjog fogalmának definíciójával nem értett egyet Wiener A. Imre, aki az alábbi kritikát fogalmazta meg: „Az alkotmányos büntetőjog fogalma parttalaná válik azzal, hogy a büntetőjogra számos más alapelv és alapjog is irányadó.”⁷⁹ A büntetőjognak mint alkotmányos jelzőnek a szerepét azonban az átmenet idejére ismerte csak el. Álláspontja szerint, a jogállamban az alkotmányos jelző felesleges, és ezt többoldalú érveléssel támasztotta alá. Egyrészt az alkotmányos büntetőjog fogalma a szocialista büntetőjog ellenpárja; másrészt a büntetőjogi dogmatika a szocializmusban – állítólag – betöltött szerepéhez kötődik; harmadrészt pedig a jogbiztonságot és az igazságosságot nem különbözteti meg; negyedrészt, amely két értékelési alap a magyar alkotmánybíró-sági határozatokban is elkülöníthető.⁸⁰ Megfogalmazása szerint „a jogállamban a büntetőjog nem a jogszabályok összessége, hanem a dogmatika által rendszerbe foglalt azon normáknak az összessége, amelyek az állami büntetőhatalom gyakorlásának, más oldalról a büntetőjogi felelősségre vonásnak és a büntetőjogi szankció alkalmazásának feltételeit szabályozzák.”⁸¹ Azzal értett egyet, hogy az alkotmányos büntetőtörvénynek kell a bűncselekményt és a büntetést meghatároznia.⁸² Wiener A. Imre szerint „a büntetőjognak a maga saját rendszerében gondolkodva kell a kodifikációs és jogértelmezési kérdéseket megoldani.”⁸³ Ezen álláspont szerint azonban csak joglogikai elemzéssel lehet megállapítani, hogy mi ütközik az Alkotmánytörvénybe.

⁷⁸ Szabó [2010] i. m. 116–117.

⁷⁹ Wiener A. Imre (1997): Büntetőpolitika – büntetőjog (jogszabálytan). In Wiener A. Imre szerk.: Büntetendőség – Büntethetőség. Budapest, MTA ÁJI–KJK–KERSZÖV. 26.

⁸⁰ Wiener A. Imre (2001): A büntető törvényhozás alkotmánybíró-sági kontrollja. Magyar Jog, 48. évf. 1. sz. 1–6.

⁸¹ Wiener [2001] i. m. 33.

⁸² Wiener A. Imre (2003/2004): Büntetőjogunk az ezredfordulón. Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae, Tom. 40. Budapest, ELTE ÁJK. 52.

⁸³ Blaskó Béla (2011): Néhány gondolat büntetőjogról, alkotmányosságról. In Gál István László szerk.: Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére. Pécs, Pécsi Tudományegyetem ÁJK. 93.

Szabó András által a büntetőjog-elméletbe bevezetett alkotmányos büntetőjog fogalma és értelmezése tekintetében a büntetőjog elméleti kérdéseivel foglalkozó szakirodalomban többen csatlakoztak az alkotmányos büntetőjog fogalmának elismeréséhez. Külön figyelmet és kiemelést érdemel e körben az a nézet, amely szerint a kettős megfelelés – az úgynevezett koherencia-elmélet – elfogadása az, amely lehetővé teszi a két felfogás – helyes értelmezéssel – egymás melletti létjogosultságának elismerését.

Blaskó Béla szerint az alkotmányos büntetőjog nem holmi skolasztikus okoskodás terméke. A büntetőjog alkotmányosságának elfogadása annak felismerése, hogy a büntetőjog kötöttsége, megfelelése jogi értelemben kettős. Egyrészt a büntetőjognak koherensnek kell lennie, azaz összhangban kell lennie az Alaptörvénnyel. Elfogadva Szabó András nézetét, hogy az Alkotmány nemcsak az állami berendezkedés hatalmi intézményeit írja le, hanem alaptörvényként a jogrendszer egészének normatív alapja, hiszen az Alkotmánytörvény a jogrendszer egészének az Alkotmánya. Ebből pedig levezethető, hogy a büntetőjognak is alkotmányosnak kell lennie, mert minden jogi normának összhangban kell állnia az Alkotmánnyal, különösen azoknak, melyek az egyéni és kollektív jogokra vonatkozó előírásokat hordozzák. A büntetőjogszabály így koherens az aktuális Alkotmánnyal, hiszen ha e követelménynek nem felel meg, megsemmisítésre kerül. Másrészt azonban a büntetőjogszabálynak önmagában is koherensnek kell lennie. Belső rendszerében, felépítésében figyelemmel kell lennie a joglogika (ha tetszik: dogmatika) alapvető szabályaira. A büntetőjog saját belső koherenciája nélkül működésképtelen. A működésképtelenség, illetve a megsemmisítés végső hatásában pedig ugyanazt eredményezi, ami nem más, mint a büntetőjog működésképtelensége. Szabó András szavaival élve: a magyar büntetőjog feláldozása. Blaskó Béla reméli, hogy az úgynevezett koherencia-elmélet alapján a pozitívizmus talajáról kiinduló támadások ellenére a büntetőjog alkotmányos kötöttsége elfogadásra kerül, elismerve az alkotmányos büntetőjog létjogosultságát. A nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege elveivel kapcsolatosan kifejti, hogy – hagyományosan büntetőjogi alapelvekként oktatják, holott kriminalizálni egyedül csak az országgyűlés jogosult. Ezért el kell fogadni, hogy ezek valójában közjogi alapelvek, már csak ezért is nyilvánvaló a büntetőjog alkotmányos kötöttsége.⁸⁴

3.6. A BÜNTETŐJOGI ALAPELVEK SZEREPE AZ ÁLLAMI BÜNTETŐHATALOM ÉRVÉNYESÍTÉSE SORÁN

3.6.1. A törvényesség elve

„A törvényesség vagy más elnevezéssel az anyagi jogi legalitás elve és a jogállamiság formai követelményének, a jogbiztonságnak a megtestesülése. Ennek a princípiumnak a másik megfogalmazásaként a nullum crimen sine lege és nulla poena sine lege elveket szokás említeni.”⁸⁵

A nullum crimen sine lege elve szerint bármilyen emberi magatartás akkor minősülhet bűncselekménynek, amit a törvény már az elkövetése előtt annak nyilvánít, és a büntetőjogilag nem tilalmazott cselekmények elkövetése nem vonhat maga után büntetőjogi felelősségre vonást. A nulla poena sine lege elve értelmében valamely bűn-

⁸⁴ Blaskó [2011] i. m. 92–94.

⁸⁵ Nagy [2014] i. m. 183.

cselekmény elkövetővel szemben csak olyan büntetés (szankció) alkalmazható, amit törvény előre meghatározott, azaz már az elkövetés idején ismert. Ez az elv garantálja azt, hogy a bíróságnak ne legyen lehetősége a jogalkotó által meghatározott keretektől eltérő, önkényes ítélkezésre, valamint az elkövető már a bűncselekmény elkövetése előtt megismerheti magatartásának várható jogkövetkezményeit, ezzel garanciát tartalmaz az elkövető számára is.⁸⁶

„A nullum crimen és a nulla poena sine lege elvek a jogbiztonságot szolgálják, mivel megkövetelik, hogy a jogalkotó a büntetőhatalom gyakorlásának lényegi feltételeit törvényben előre rögzítse.”⁸⁷ „A jogrend sérelme esetén az állam érvényesíti büntetőhatalmát, mely állami büntetőmonopólium alkotmányosan korlátozott közhatalmi jogosítvány a bűncselekményt elkövetők felelősségre vonására.”⁸⁸

„A törvényesség elve a jogállam által megszabott fő korlát a büntetőhatalom gyakorlását illetően, és egy sor garanciát tartalmaz a polgárok számára. Ily módon a törvényességi elv büntetőügyben abban áll, hogy nem lehet szankcionálni, és büntetést kiszabni semmilyen magatartásformára, ami nincs benne a törvényben [...]”⁸⁹ „Mivel a büntetőjogi eszköztár a legsúlyosabb szankciórendszer adja az állam kezébe, ezért a hatalom büntetőjogi önkorlátozásának alkotmányjogi kifejeződése döntő hangsúllyal járul hozzá a tartalmi alkotmányossághoz és az alkotmány legitimitásának biztosításához.”⁹⁰

Csaknem valamennyi demokratikus berendezkedésű ország alkotmányában az alapvető jogok és köteleességek fejezetén belül lelhetők fel – a hazai helyzethez hasonlóan – az említett szabályozások, amelyek az egyénnek azt a jogát fejezik ki, hogy elítélése és büntetése törvényes legyen.⁹¹ A Btk. I. Fejezet Alapvető Rendelkezések 1. §-ában, A törvényesség elve alatt van szabályozva a nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege elve.

A nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege elvei a büntetőjogi legalitás alkotmányos elvének részei, de nem egyedüli kritériumai a büntetőjogi felelősségre vonás alkotmányosságának. A büntetőjog legalitásának alkotmányos elve az Alkotmánybíróság álláspontja⁹² szerint egyrészt, hogy törvény és ne alacsonyabb szintű jogforrás határozza meg a büntetendő cselekményeket és azok büntetését. Másrészt a bűncselekménnyé nyilvánításnak és büntetéssel fenyegetésnek alkotmányos indokon kell alapulnia: szükségesnek, arányosnak és végső soron igénybevettnek kell lennie. Harmadrészt a bűnössé nyilvánítást csak bíróság végezheti, mégpedig a büntetőjogi felelősség határozatban történő megállapításával. Végül negyedrészt csak az elkövetéskor hatályos törvény szerint lehet elítélni és megbüntetni. (Ezt követeli meg a visszaható hatály tilalmát magában foglaló jogbiztonság elve – előre láthatóság, kiszámíthatóság –, amely a jogállamiságból folyik, és amelynek logikus előfeltétele a törvény elkövetéskori megismerhetősége. A visszaható hatály kifejezett tilalma mellett az elbíráláskori enyhébb szabály alkalmazásának előírása a jogállamiság követelményéből fa-

⁸⁶ Blaskó [2016] i. m. 70.

⁸⁷ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény indokolása.

⁸⁸ Blaskó [2016] i. m. 76.

⁸⁹ García, Antonio – Molina, de Pablos eds. (2005): *Introducción al Derecho Penal*. Madrid, Universitaria Ramón Areces.

⁹⁰ Szomora Zsolt (2013): *Büntetőjogi garanciák az Alkotmányban és az Alaptörvényben*. In *Alkotmányozás Magyarországon 2010–2011*. Budapest–Pécs, Pázmány Press. 257.

⁹¹ Nagy Ferenc (2010): *A magyar büntetőjog általános része*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó. 47.

⁹² 11/1992. (III. 5.) AB határozat

kad.)⁹³ Ezen elemek az Alaptörvény Szabadság és Felelősség cím I. cikke (3) bekezdésében, I. cikke (1) bekezdésében, I. cikke (3) bekezdésében, XXVIII. cikk (2) bekezdésében és XXVIII. cikk (4) bekezdésében kerültek rögzítésre.

Az Alkotmánybíróság a nullum crimen sine lege és nulla poena sine lege elvét a büntetőjogi legalitás alkotmányos elve alapján értelmezi. Ez nem egyszerűen azt jelenti, hogy a bűncselekményt törvényben kell tiltani, és törvényben kell büntetéssel fenyegetni, hanem általában azt követeli meg, hogy a büntetőjogi felelősségre vonásnak, az elítélésnek és megbüntetésnek kell törvényesnek és törvényen alapulónak lennie.⁹⁴

Egyébként a büntetőjogi legalitás elve nem csupán alkotmányos rangú alapelv, hiszen nemzetközi egyezmény, azaz az Európai Emberi Jogi Egyezmény 7. cikke, illetve az ENSZ Egyezségokmány 15. cikke is rendelkezik a nullum crimen és a nulla poena sine lege elvéről.

Szabó András szerint „[az] alkotmányos büntetőjog fogalmából következően a nullum crimen, nulla poena sine lege szabályát úgy kell átírni, hogy nullum crimen/nulla poena sine lege constitutionale”⁹⁵ Álláspontom szerint, talán már kimondható, hogy Szabó András ez irányú igénye az alkotmányos büntetőjog létrejöttével realizálódott.

3.6.2. A korlátlan büntetőjogi beavatkozás tilalmának elve

A korlátlan büntetőjogi beavatkozás tilalmának elve egyértelmű elvi tételként meghatározza, hogy az alkotmányos jogállamban államnak soha nincs, és nem lehet korlátlan büntetőhatalma, erre rámutatott az Alkotmánybíróság is határozatában. Ezt az igazolja, hogy maga a közhatalom sem korlátlan. Magyarország Alaptörvényében az egyént megillető alapvető jogok és szabadságok miatt a közhatalom csak alaptörvényi felhatalmazással és az Alaptörvényből levezethető indokkal avatkozhat be az egyén jogaiba és szabadságába.

Az Alkotmánybíróság rámutatott arra, hogy a „demokratikus jogállamban a büntető hatalom az állam – alkotmányosan korlátozott – közhatalmi jogosítványa a bűncselekmény elkövetőinek büntetőjogi felelősségre vonása. Ebben a büntetőjogi rendszerben a bűncselekmények a társadalom jogi rendjének sérelmeként szerepelnek és a büntetés jogát az állam gyakorolja”⁹⁶ Ugyancsak alkotmánybírósági határozat foglalkozott a jogállamiság kapcsán a jogbiztonság követelményével. „A jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. [...] Ezért alapvetőek a jogbiztonság szempontjából az eljárási garanciák. Csak formalizált eljárás szabályainak követésével keletkezhet érvényes jogszabály, csak az eljárási normák betartásával működnek alkotmányosan a jogintézmények. [...] Az anyagi igazságosság jogállami követelménye a jogbiztonságot szolgáló intézményeken és garanciákon belül maradvá valósulhat meg”⁹⁷

A büntetőjog tilalmai és előírásai – különösen pedig a büntetések – mint alapjogot vagy alkotmányosan védett jogot érintenek. Elkerülhetetlen, szükséges és arányos elve más szóval azt jelenti, hogy a büntetőjog csak végső

⁹³ Blaskó [2016] i. m. 72.

⁹⁴ Uo. 71–72.

⁹⁵ Szabó [2010] i. m. 118.

⁹⁶ 40/1993. (VI. 30.) AB határozat

⁹⁷ 9/1992. (I. 30.) AB határozat

eszköz lehet: a büntetőjog ugyanis a jogrendszer szankciós zárköve. Alkotmányos jogállamban a büntetőjog nem pusztán szankciós eszköz, hanem a büntetőjogi kultúra fejlődése és az alkotmányos, garanciális szabályok révén maga is jogi-erkölcsi értékhordozó, tehát nem csak értékvédő. A büntetőjog a büntetőhatalom gyakorlásának törvényes alapja és egyúttal az egyéni jogok védelmének szabadságlevele.⁹⁸

3.7. Az állam egyes feladatai (funkciói) a bíróság, az ügyészség és a rendőrség alapvető feladatain keresztül „Az állami feladatok az állami szervek célmegvalósító tevékenysége, hatásköreiknek megfelelően. Célok lebontása konkrét feladatokra jogszabályokon keresztül történik, amelyek összehangolt érvényesítésével az állam megvalósítja funkcióit.”⁹⁹ A hatalommegosztás, a hatalmi ágak elválasztása elvének megfelelően az állami büntetőhatalom gyakorlása is megosztott, amelyet az Alaptörvény egyértelműen deklarál.

E körben lényeges kiemelni, hogy az Alaptörvény mennyiben és hogyan rögzíti a bíróság, az ügyészség és a rendőrség alapvető feladatát, funkcióját, meghatározva őket tevékenységükön keresztül, hiszen az Alaptörvény különleges, a jogszabályi hierarchia csúcán elhelyezkedő, minden más jogszabály felett álló törvény.

„Az Alaptörvényben kifejezetten is deklarált hatalommegosztás elve alapján az igazságszolgáltatási tevékenységet kizárólag a bíróságok végezhetik, azt sem a törvényhozó, sem a végrehajtó hatalom nem gyakorolhatja. [...] Alapelvként érvényesül az igazságszolgáltatás bírósági monopóliumának elve, amelynek alapján igazságszolgáltatási tevékenységet alapvetően a bíróságok láthatnak el. Ezen elv alól az állam csak kivételesen és meghatározott esetekben enged kivételt.”¹⁰⁰ A bíróság a büntetőeljárás alanya, egyben fő személye a büntetőeljárásnak és alapvetően ítélezési funkciót lát el.

Az Alaptörvény 29. cikk (1) bekezdése szerint „A legfőbb ügyész és az ügyészség független, az igazságszolgáltatás közreműködőjeként, mint közvádó az állam büntetőigényének kizárólagos érvényesítője. Az ügyészség üldözi a bűncselekményeket, fellép más jogsértő cselekményekkel és mulasztásokkal szemben, valamint elősegíti a jogellenes cselekmények megelőzését.”

Az Alaptörvény az ügyészséget az egyik klasszikus hatalmi ágnek sem alárendelt, önálló alkotmányos intézményként, a büntetőhatalom központi szereplőjeként határozza meg. Az ügyészség alapvető feladata – joga és egyben kötelezettsége is – az állam büntetőigényének tárgyilagosa, pártatlan, az alapjogok védelmét biztosító érvényesítése a bíróság előtt.¹⁰¹ Egyértelműen meghatározza az ügyészség főbb feladatait is az Alaptörvény 29. cikk (2) bekezdése, kiemelve többek között a nyomozással összefüggő jogok gyakorlását, a közvád képviseletét a bírósági eljárásban. Ennek értelmében, az Alaptörvény egyértelműen deklarálja ügyészség alapfeladatai körében a ius puniendi gyakorlásának „jogát” és az obligatio puniendi „kötelezettségét”, az állam büntetőigényének érvényesítését a bíróság előtt, ezen keresztül az állam egyik funkciójaként meghatározva.

Az Alaptörvény a rendvédelmi funkciókkal rendelkező szervek közül kiemeli a rendőrséget és funkcionális, feladatköri meghatározással él. Az Alaptörvény 46. cikk (1) bekezdése szerint „[a] rendőrség alapvető feladata a bűncselekmények megakadályozása, felderítése [...]” A rendőrség mint nyomozó hatóság feladata a bűnüldözés, az ügyészség felügyelete és irányítása mellett.

⁹⁸ Szabó [2010] i. m. 117.

⁹⁹ Szigeti [2011] i. m. 47.

¹⁰⁰ Alaptörvény jogtár-kommentár

¹⁰¹ Alaptörvény indoklása

3.8. ÖSSZEGZÉS

Az Alkotmánybíróság 11/1992. (III. 5.) határozatában deklarálja, hogy „A jogrendszer alkotmányosságából következően az állami büntetőhatalom gyakorlásának is alapvető követelménye, hogy megfeleljen az alkotmányos elveknek: a büntetőhatalom gyakorlásának alapja jogállamban kizárólag az alkotmányos büntetőjog lehet.”¹⁰²

A jogállamiság elve nemcsak a büntető anyagi jogi, hanem az eljárásjogi garanciákat is megköveteli. Csak a törvényes büntetőjogi felelősségre vonás, azaz a törvényes büntetőeljárás biztosítja az igazságos jogállami büntetőhatalom gyakorlását.

A büntetőpolitika, ezen belül a büntetőjog-politika és a büntető igazságszolgáltatási politika meghatározza a büntetőhatalom – a jogalkotás és a jogalkalmazás – során a ius puniendi jogállami tartalmának kiteljesedését, és az ehhez szorosan kapcsolódó obligatio puniendi jogállami tartalmának megvalósulását.

---

¹⁰² 11/1992. (III. 5.) AB határozat

IV. A IUS PUNIENDI ÉRTELMEZÉS TARTOMÁNYA

Ebben a fejezetben a büntetés jogára vonatkozó nézetek csaknem hatezer éves történeti áttekintésével próbálom bemutatni egyrészt a ius puniendi állami monopóliummá válásáig, másrészt a büntetőjog humanizálódásának be-
következtéig a ius puniendi jogfilozófiai megközelítésű értelmezését. A történelem folyamán a büntetés jogalapját
kutatók – korábban filozófusok, majd jogászok – is régóta keresték a választ a ius puniendi kérdéskörére, hogy ki
– különösen az állam (uralkodó) –, milyen alapon, illetve jogon rendelkezik legitimációval, azaz honnan származik
a joga a büntetés kiszabására a bűnelkövetővel szemben.

Irk Albert szerint „A filozófia fejlődése s a büntetőjog-tudomány kialakulása közötti szoros kapcsolat a büntetőjog
fejlődéstörténetének egész folyama alatt végignyomozható. De azért a büntetőjog fejlődésének egyetlen terüle-
tén sem volt a filozófiának nagyobb a kihatása, mint a büntetés tanában.”¹⁰³

4.1. JOGKÖVETKEZMÉNYI NÉZŐPONT

A 19. század a bűncselekmények tanának évszázada volt, amikor elmélyültek a bűncselekménnyel kapcsolatos
ismeretek. A 20. században kezdett jelentősebb fejlődési ívet venni a büntetés tana, mivel egyre jobban a vizsgálat
tárgyává vált a 19. század reformmozgalmai miatt. A korábbi nézetek továbbfejlődtek és ekkor került előtérbe,
átfogóbb tanulmányozásra, a napjainkra a komplex rendszerré alakult, helyesebb megnevezéssel a büntetőjogi
jogkövetkezmények tana. „Azóta viszont kevés olyan mozgalom alakult ki a büntetőjog területén, amelyik ne a
büntetőjogi jogkövetkezményekre fordította volna a fő figyelmet.”¹⁰⁴

Tóth Mihály szerint ma már nem beszélhetünk szűken a büntetésről, de a szankció, a joghátrány elfogadott álta-
lános fogalma is átértékelődik. Ugyanis előtérbe kerülnek a hagyományos büntetéseken kívül újabb jogintézmé-
nyek, amelyek a tradicionális büntetések átalakulásával, elhalasztásával, a büntetőútról történő eltereléssel járnak.
A jogkövetkezménytan körébe kezdenek betörni azok az új eszközök, amelyek a bűncselekmény áldozatának, sér-
tettjének kártalanítását, a bűncselekmény hatásainak enyhítését, a reparációt is lehetővé teszik. Azonban ehhez
a büntetőeljárás jog is segítséget nyújt a meditáció szorgalmazásával, és a büntetőútról történő elterelés intéz-
ményrendszerével. „[A] büntetőjogi jogkövetkezmények összefüggő, komplex rendszerré váltak, s ezeknek csupán
egyik – bár változatlanul meghatározó – eleme a hagyományos értelemben vett büntetés.”¹⁰⁵

---

¹⁰³ Irk Albert (1915): A büntetés átalakulása. Kolozsvár, Gombos Ferencz, „Lyceum” Nyomda. 71.

¹⁰⁴ Békés Imre – Földváry József – Gáspár Gyula – Tokaji Géza (1980): Magyar büntetőjog általános rész. Budapest, BM Tankönyvkiadó. 309.

¹⁰⁵ Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály (2012): Büntetőjog I. Általános rész. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó. 370.

Álláspontom szerint a fentiekben kimutatható tendencia mindenképpen hatással van a ius puniendi jogállami tartalma kiteljesedésére, hiszen bizonyos élethelyzetekben az állam a jogállamiság követelményének elfogadásával más módon kezeli az őt megillető büntető igényt és ez más formában teljesedik ki.

4.2. A BŰN ÉS A BÜNTETÉS VISZONYA, A BÜNTETÉS FOGALMA ÉS ISMÉRVEI

Egyértelmű a közfelfogás szerint, hogy a bűn akár erkölcsi, akár jogi formájában negatív jelenség, szakkifejezéssel élve társadalmilag veszélyes cselekmény, amelynek csökkentése vagy kiküszöbölése társadalmilag kívánatos. Ennek következtében általában a büntetés is a köztudat számára legitimizált forma, a bűn szükségszerű következménye.¹⁰⁶

Szabó András megfogalmazásában a bűn büntetőjogi kezelésének a legfontosabb eleme a szankció, a következmény, a büntetés. A büntetőjogi bűn a bűncselekmény, a büntetőjogi bűn az, amit büntetőjogi büntetés fenyeget. „[B]űn büntetlenül nem maradhat.” Az erkölcsi bűnnek nem szükségszerű következménye az erkölcsi büntetés, az erkölcsi bűn (a rossz) nem definiálható a következmények oldaláról.¹⁰⁷ Szabó András a bűn fogalmát általános fogalomként használja, nem szűkíti le kifejezetten erkölcsi bűnre, hanem a büntetőjogi aspektusban is elfogadja.

Ezzel szemben Békés Imre az erkölcsöt, a hitet, illetve ezek (vallás erkölcsi) közvetítésével a bűnt nem jogon belüli, illetve nem a jog előzményeként megjelenő, hanem jogon kívüli fogalomnak tekinti. A jogon csak a tételes jogot érti azzal, hogy a büntetőjog teljes anyaga kimerül a hatályos jogszabályokban és nem tűri a jogon kívüli gondolat tartalmakhoz (igazság, erkölcs, történelmi célok) való viszonyítását. A bűncselekmény büntetőjogi fogalom, amely összekapcsolódik a büntetőtörvénnyel.

Egyrészt a büntetőtörvény határozza meg azokat a cselekményeket, amelyek bűncselekménynek minősülnek és másrészt az e cselekmények elkövetőire kiszabható büntetéseket. A bűncselekmény fogalma egybekapcsolódik a büntetés fogalmával. A büntetés egyrészt a törvény által kilátásba helyezett absztrakt joghátrányként jelenik meg, vagyis mint büntetési tétel. A büntetési tétel tartalmazza a kiszabott büntetés nemét és mértékét. Másrészt a büntetés mint konkrét ügyben a bíróság által a személy szerinti elkövetőre kiszabott joghátrány érvényesül. A bűn fogalma nincs közvetlenül összekapcsolva a büntetéssel. Ebben az összefüggésben nincsenek „tényállászerű” bűnök és pontosan meghatározott büntetési tételek, „bűnt elkövetni” a büntetés következménye nélkül is lehet.¹⁰⁸

Madai Sándor ugyanakkor arra hívja fel a figyelmet, hogy a büntetési tétel meghatározása transzparens módon kell, hogy történjen.¹⁰⁹

A bűn és a büntetés egymással szorosan összefüggő legitimitása a büntetőjog – legalábbis a két utolsó évszázad büntetőjoga szerint – egyik legalapvetőbb elméleti kérdése.¹¹⁰

¹⁰⁶ Földesi Tamás (1989): Jog és igazságosság. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 131–132.

¹⁰⁷ Szabó András (1989): A bűnfogalom jogi megközelítése. Jogtudományi Közlöny, 44. évf. 4. sz. 168. és 172.

¹⁰⁸ Békés Imre (2001): Gondolatok a bűnről és a bűncselekményről. Belügyi Szemle, 49. évf. 6. sz. 3–10.

¹⁰⁹ Madai Sándor (2017): Ezmék, ideológiák, irányzatok a büntetőjog fejlődésében, különös tekintettel a vagyon elleni deliktumokra. In Finszter Géza – Korinek László – Végh Zsuzsanna szerk.: A tudós ügyész. Tanulmányok Bócz Endre 80. születésnapjára. Budapest, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó. 165–166.

¹¹⁰ Földesi [1989] i. m. 132.

Vuchetich Mátyás álláspontja alapján „büntetőjogi értelemben az igazságszolgáltatásban alkalmazott büntetés az a rossz, amelyet törvényellenes cselekmény miatt a törvény megsértőjére, törvényes szankcióként alkalmaznak”.¹¹¹

Finkey Ferencz szerint „A büntetés valamely elkövetett bűncselekményért annak alanyára a törvény által előre megállapított s a büntető bíróság által kimérendő joghátrány”.¹¹² Finkey szerint e feltételek alapján lehet csak büntetőjogi büntetésnek nevezni általában büntetést. A „büntetés” szó alatt általában sajátos értelemben csak a kriminális (büntetőjogi) büntetést szokták érteni. A büntetés mindig közjogi jellegű. Büntetés alkalmazására mindig az államnak van joga a büntetőbíróságok által.¹¹³ A büntetés kiállása az elítéltnak legszemélyesebb kötelessége.¹¹⁴

Edvi Illés Károly megfogalmazásában: „A büntetés a pozitív jog szempontjából az a külső rossz, melyet a törvény a büntetendő cselekmény elkövetőjére, annak igazságos megtorlása végett, s az állami jogrend érdekében megállapít. A büntetés előfeltétele eszerint a büntetendő cselekmény (nulla poena sine crimine), alapja a törvény, s az ennek folytán keletkezett bírói ítélet, rendeltetése az igazságos megtorlás és a megsértett jogrend helyreállítása.”¹¹⁵

Angyal Pál a büntetés legális és tudományos definícióját is megfogalmazta. A büntetés legális definíciója szerint „a büntetés törvény által vagy a törvény által erre felhatalmazott más kútfő által a bűncselekmény elkövetőjére a cselekmény elkövetése előtt megállapított joghátrány, melyet a bírói hatalommal törvényesen felruházott hatóság, törvényesen eljárva kimond.”¹¹⁶ A büntetés tudományos definíciója pedig: „a büntetés az állam által a bűncselekmény alanyára, annak elkövetése miatt előre megállapított, igazságosnak, szükségesnek és hasznosnak felismert s az állam megfelelő hatóságai által kiszabott, erkölcsi rosszallást kifejező és a társadalom védelmét szolgáló joghátrány.”¹¹⁷

Irk Albert nézete alapján „A büntetés egész fejlődése nem más, mint az igazságtalan megtorlásnak igazságos megtorlássá való átváltoztatása. [...] A büntetés történeti kialakulását szem elől nem tévesztő helyes módszertani felfogás szükségképpen vezet a racionális és irracionális elemek ama szintéziséhez, amelyből a büntetés jogdogmatikai konstrukcióra épül. A büntetés jogi struktúrája az igazságosság és célszerűség alkatrészeiből tevődik össze. Vagyis a büntetés: tartalmilag megtorlás (irracionális elem), hatásában megelőzés (racionális elem): erkölcsi rosszalló értékítéletet tartalmazó és védelmi célt szolgáló joghátrány.”¹¹⁸

Földváry József a következőképpen határozta meg a büntetés fogalmát: „A büntetés olyan hátrány, amelyet az állam arra feljogosított szervei bűncselekmény elkövetőjével szemben a társadalom védelme, az újabb bűnelkövetések megelőzése végett a törvényben meghatározott módon szabnak ki és kényszerrel is végrehajtanak, és amely kifejezésre juttatja a társadalom rosszalló értékítéletét.” A büntetés genus proximuma a hátrányjellege, ami azt jelenti,

¹¹¹ Vuchetich [2010] i. m. 127.

¹¹² Finkey Ferencz (1902): A magyar büntetőjog tankönyve. Budapest, Politzer Zsigmond és fia Könyvkereskedése.

¹¹³ „Az állam tehát büntet azért is quia peccatum est és azért is, hogy ne peccetur. E két elv, a megtorlás és a megelőzés nem zárja ki magát” (összetett elméletek).

¹¹⁴ Finkey [1902] i. m. 331.

¹¹⁵ Edvi Illés Károly (1909): A büntetőtörvénykönyv magyarázata I–II. Budapest. 98.

¹¹⁶ Angyal Pál (1920): A magyar büntetőjog tankönyve. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részv.-Társ. 154.

¹¹⁷ Angyal Pál [1920] i. m. 156.

¹¹⁸ Irk Albert (1938): A büntetőjog racionális és irracionális elemei. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia. 44–45.

hogyan a megbüntetett személynek valamilyen hátrány okozása, amely valaminek az elvételében, valamitől való megfosztásában realizálódik. A büntetés egyéb járulékos sajátossága a bűncselekmény elkövetése; a beszámítási képesség, mely elengedhetetlen a büntetés kiszabásához, végrehajtásához, a végrehajtás továbbfolytatásához; kiszabására csak bíróság jogosult; csak törvényben meghatározott eljárási formák betartásával szabható ki; kényszerjellegű.¹¹⁹

Nagy Ferenc szerint a „büntetőjogi szankció olyan hátrány tartalmú jogkövetkezmény, amelyet a bíróság bűncselekmény, illetve büntetőjogellenes cselekmény elkövetőjével szemben a társadalom védelme és az újabb bűnelkövetések megelőzése végett a törvényben meghatározott feltételekkel és eljárásban alkalmaz, és amely kényszerrel is érvényesíthető.”¹²⁰

Tóth Mihály a büntetés legfontosabb elemeit összefoglalva, komplex módon definiálta a büntetés fogalmát, mely szerint „[A] büntetés államilag kikényszeríthető, a társadalom negatív értékítéletét valamely hátrány alkalmazásával biztosító törvényes jogkövetkezmény, amely bíróság, a bűncselekményt elkövető és büntethető személlyel szemben, megtorlásként alkalmaz, s amely igazságossága, szükségessége és hasznossága folytán alkalmas a társadalom védelmére és újabb bűncselekmények megelőzésére.”¹²¹

A 23/1990. (X. 31.) AB határozatban Szabó András alkotmánybíró párhuzamos véleményében összefoglalta a jogállami büntetőjogi büntetésről vallott nézetét. Véleménye szerint a büntetőjogi büntetést nem szükséges célkövetéshez vagy célra való alkalmassághoz kötni, hiszen attól, hogy nem hatásos vagy nem teljesít be célokat, alkalmazása még szükséges, igazságos és indokolt lehet. A bűn büntetést érdemel elve célkövetés, hatékonyság és hatásosság nélkül is teljességbe mehet. Nincs önálló működési terepe, mint egyéb jogágaknak. Ezért más a büntetőjogi szankció, mint az egyéb jogágak reparáló, helyreállító vagy egyéb köteletségstatuáló szankciói. A büntetőjogi szankció ezért büntetés, ezért hátrányokozás. Szerepe és rendeltetése a jogi és erkölcsi normák épségének fenntartása, amikor már más jogági szankciók nem segítenek. A büntetés célja önmagában van: a jogépség nyilvános deklarálásában, a célra nem tekintő megtorlásban van. A célra nem tekintő, szimbolikus, jogépségi megtorló büntetés egyet jelent az arányos büntetés elvével. Az arányos büntetés elve kizárja a célbüntetést, mert a célbüntetés nem a tett súlyához való arányítást, hanem a célhoz mért viszonyítást kívánja meg és teszi lehetővé. A jogépségi büntetés, a megtorló arányos büntetés sokkal humánusabb a látszólag humánus nevelő célbüntetésnél, mert nem érinti a személyiséget, a személyi autonómiát és a lelkiismereti szabadságot.

A büntetőjogi bünteteskiszabás logikája nem cserélhető fel a nevelés és a gyógyítás logikájával, ha meg akar maradni az igazságszolgáltatás kereteiben. Az arányos büntetés elve azért is egyedül lehetséges alkotmányos jogállami büntetés, mert egyedül ez fér össze a jogegyenlőség eszméjével. Szabó megállapítja továbbá, hogy a megtorlás megtartja az erkölcsi felháborodást mint motívumot, de mércéjében mérséklethez, önkorlátozásra, méltó és megérdemelt malum okozására készlet. A megtorló büntetés tiszteletben tartja a személyiséget, mert nem vesz át sem pszichoterápiai, sem gyógyító, sem szociális vagy lelki gondozó szerepet, tehát nem kötelez büntetésként ezekre. Ezek a funkciók szolgáltatásként felkínálhatóak és felkínálhatók a büntetés végrehajtása során.¹²²

¹¹⁹ Földvári József (1990): Magyar Büntetőjog, Általános rész. 2. kiadás. Budapest, Tankönyvkiadó. 230–236.

¹²⁰ Nagy Ferenc – Tokaji Géza (1993): A magyar büntetőjog általános része. Szeged, József Attila Tudományegyetem ÁJK. 176.

¹²¹ Belovics – Gellér – Nagy – Tóth [2012] i. m. 387.

¹²² 23/1990. (X. 31.) AB határozat

Az Alkotmánybíróság 23/1990. (X. 31.) AB határozatában Zlinszky János párhuzamos véleményében kifejti, hogy „a törvényesen kialakított normát szabadon el lehet fogadni, be lehet tartani, és az ilyen döntésnek van erkölcsi értéke. Mégis tény, hogy amint az emberi szabadságnak a társadalmi lét korlátja is ugyanakkor, amikor előfeltétele is, az államilag védett norma is korlátja az erkölcsi értéknek, és azért csak ott és annyiban van helye, ahol és amennyiben az egyének életének, szabadságának védelmében szükséges (az életet itt a társadalmi lét összes előfeltételeire kiterjesztetten értelmezte). A büntetés – szemben Szabó András párhuzamos véleményében kifejtettekkel – csak ebben a célra irányított értelemben elfogadható, és indokoltságát veszti azonnal, amint céljai megvalósítására alkalmatlanná válik. A társadalom ugyanis végső soron nem jogosult az egyén erkölcsisége, érték-megragadása vagy tagadása felett ítéletet mondani. A büntetőjognak véleménye szerint hallgatólagosan századok óta elfogadott elve – alkotmányos elve –, hogy a büntetés célja megelőző: védett társadalmi értékekkel szembeni támadások visszaszorítását szolgálja. Csak ott és annyiban érvényesülhet, ahol e céljának megfelel és jogalapját veszti, ha e célt nem tudja szolgálni, vagy csak nagyobb sérelem árán szolgálja, mint amelyet elhárít.”¹²³

Wiener A. Imre megfogalmazásában „A büntetőjogi szankció a büntetendő (tényállásszerű) cselekmény elkövetőjével szemben alkalmazott hátrányos jogkövetkezmény, amelyet általában bíróság szab ki, és alkalmazása a társadalom védelmét szolgálja”. E definíció elemeként rögzíti, hogy szankció alkalmazására általában a bűncselekmény elkövetőjével szemben a büntetőjogi felelősség megállapítása után kerül sor, a büntetőjogi szankció hátrányos jogkövetkezmény, amelynél a hátrány valamilyen valóság, lehetőség vagy jogosultság elvonása. A büntetőjogi szankciót rendszerint bíróság alkalmazza, mert olyan jelentős mértékű az emberi jogok sérelme a szankció alkalmazásakor, aminél szükséges, hogy csak bírósági eljárás garanciái mellett kerüljön rá sor. Megállapítja, hogy a bírósági eljárás a vádlottal szemben már önmagában is erkölcsi hátrány, így ennek kiküszöbölését szolgálja, hogy legenyhébb szankciók alkalmazására a bírósági eljárás mellőzésével is sor kerülhet.¹²⁴

Blaskó Béla szerint „A büntetőjogi büntetés olyan joghátrány, melyet a bűncselekmény elkövetése miatt, a bűncselekmény elkövetőjével szemben, a bíróság, meghatározott eljárási rend keretében szab ki és kényszerrel is végrehajtható, és amely meghatározott célok elérését szolgálva, hordozza a társadalom negatív erkölcsi értékítéletét.”¹²⁵ A büntetés lényege a joghátrányokozás, amely nem öncélú, nem az elkövetett cselekmény megtorlását szolgálja. A büntetések alkalmazása elsősorban az elkövetett cselekmény tárgyi súlyához és az elkövető bűnösségének fokához igazodik.¹²⁶

A korábbi Btk. – 1978. évi IV. törvény – 37. §-a határozta meg a büntetés fogalmát: „A büntetés a bűncselekmény elkövetése miatt a törvényben meghatározott joghátrány”. A jelenlegi hatályos Btk. – a 2012. évi C. törvény – nem definiálja a büntetés fogalmát. A korábbi Btk. indokolása utal arra, hogy „[a] büntetés a bűncselekmény elkövetése miatt kiszabott, a bűncselekmény társadalomra veszélyességével arányban álló joghátrány.” Az új Btk. fenntartja a bűncselekmény fogalmát. A büntetendő cselekményt megvalósító bűnelkövetővel szemben büntetőjogi jogkövetkezményt kell alkalmazni. A büntetés felelősségi szankció, a bíróság csak büntethető elkövetővel szemben szabhat ki büntetést, ezzel szemben az intézkedéseknek az alapja a büntetendő cselekmény.

¹²³ Uo.

¹²⁴ Wiener [2003] i. m. 120–121.

¹²⁵ Blaskó [2016] i. m. 435.

¹²⁶ Uo. 433.

4.3. A IUS PUNIENDIRE VONATKOZÓ NÉZETEK TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE

Ebben az alfejezetben, a ius puniendire vonatkozó nézetek történeti áttekintése során, a büntetés jogalapjára fókuszálok. A büntetési céljára vonatkozó elméleti tételek, nézetek konkrét vizsgálatára nem térek ki, és csupán érintőlegesen szólok a kérdésről, a büntetés jogalapjával összefüggésben.

Hugo Grotius megfogalmazásában a ius puniendi lényege: „Annak tudniillik, aki büntet, hogy helyesen büntessen, jogának kell lennie a büntetéshez.”¹²⁷

4.3.1. A ius puniendi eredete, a büntetés joga a középkorban

A legkezdetlegesebb korban még az egyén állt bosszút a rajta esett sérelemért, az elkövető és sértett közvetlenül állt egymással szemben. A közösség csak a fejlődés folyamán kezdett beleavatkozni a sértett mellett a sérelem elégtételéért, jóvátételéért. A kényszer ősi formáiból – magánbosszúból, vérbosszúból – alakult ki a büntetés intézménye. A talio és kompozíció ugyan már büntetések, de még tükrözik azt a régi felfogást, amely szerint céljuk elsősorban a sértettnek szolgáló elégtétel, amelyet csak végső soron biztosít az államhatalom.¹²⁸ A büntetés jogalapja ekkor maga sérelem és a hátrány viszonzása volt, melyre a közösség megítélése adott felhatalmazást.

„Egész új korszaka nyílik a büntetés fogalmának, mikor az állam közvetlenül kezdi gyakorolni. Leglényegesebb jellemvonása e korszak büntetésének, hogy az állam és a jogrend azonosítja magát a sértett fél sérelmével és a tettes cselekménye által az egész jogrendet látja megsértve és a büntetéssel a cselekmény által a jogrendben okozott sérelmet akarja reparálni. Így lesz az önvédelemből társadalmi védelem, a bosszúból megtorlás, a büntetésből társadalomellenes cselekmények elleni represszió.”¹²⁹

A feudális társadalmi rendszerekben többnyire filozófusok és teológusok munkáiban fedezhetők fel a büntetés jogalapjával foglalkozó nézetek. Az állam (uralkodó) büntetőhatalmát, azaz büntetéshez való jogát istentől származtatták a kánonjogi, egyházi felfogás szerint. A büntetés célja a megtorlás volt.¹³⁰ Az állam (uralkodó) büntetési joga isteni felhatalmazásból eredt, ezért az állam (uralkodó) isteni büntetőhatalom letéteményese volt, így joga volt a bűnelkövetők megbüntetésére. Aquinói Szent Tamás (1225–1274) nézete szerint a bűncselekmény az isten által teremtett földi rend megsértése, a büntetés az isteni igazságosságnak megnyilvánulása a földön.¹³¹

¹²⁷ Grotius, Hugo (1999): A háború és a béke jogáról. Budapest, Pallas Stúdió–Attraktor Kft. II. 21.

¹²⁸ Horváth [1981] i. m. 15.

¹²⁹ Friedmann [1912] i. m. 158.

¹³⁰ Blaskó [2016] i. m. 418.

¹³¹ Heller Erik (1924): A büntetőjogi elméletek bírálata. Budapest. 14–15.; Sargorodszkij [1960] i. m. 76.

4.3.2. Természetjogi felfogás a büntetés jogához

A természetjogászok – John Locke és Thomas Hobbes Angliában, Hugo Grotius Hollandiában, Montesquieu Franciaországban stb. – különösen arra keresik a választ, hogy mi az alapja az állam büntetési jogának. Az újkori természetjogászok az ember állandó és elidegeníthetetlen jogait az örök természetből származtatták. A természetjogi nézetekre jellemző, hogy a büntetés alapjaként a bűnelkövető és az állam közötti kapcsolatot fogadják el, aminek következtében a középkori, az Istenhez kötött szemléletmódtól való lassú eltávolodás megy végbe. A büntetés alkalmazását szükségesnek és hasznosnak tartják. Az állam büntetési jogát az igazságosságra mint az ember feletti törvényre és a hasznosságára alapítják, a büntetést akkor tekintik megalapozottnak, ha az jogos az egyén vonatkozásában. A természetjogi felfogás szerint a büntetés fogalmának lényege a megtorlás. Grotius, Locke és Hobbes az emberi természetből, míg Immanuel Kant az emberi észből vezeti le az állami és jogi berendezkedésre adott válaszokat.¹³²

Hugo Grotius (1583–1645) – „De jure belli ac pacis” – a Háború és béke jogáról című, 1625-ben megjelent művében fogalmazza meg, hogy a büntetés jogossága az emberi természetben rejlik. Annak következtében, hogy az emberek minden hatalmat célszerűségi okból az államra ruháznak, a büntetés joga az államra száll. „Mégis talán a természet azt jelzi legmegfelelőbbnek, hogy az büntessen, aki a felettes.”¹³³ Büntetni tehát a „felettes” (az állam) jogosult. A büntetés általános fogalmát Grotius a következőképpen definiálja: „olyan rossznak az elviselése, amit azért mértek ránk, mert rosszat cselekedtünk”.

A „büntetőjog újjászületése” az olaszok és franciák nevéhez kapcsolódik, akik nem fogadták el koruk kegyetlen büntetéseit, és a maguk módján harcoltak a büntetőjog emberies eszmék alapján megvalósuló megreformálásáért. A reform előkészítői filozófusok (például Locke, Montesquieu) voltak. Ekkor már nem az volt a fő kérdés, hogy vajon milyen jogalapon büntet az állam, hanem az került előtérbe, hogy mik a büntetés célszerű és igazságos korlátai.¹³⁴ Az állam megszilárdulásával és intézményrendszerének létrejöttével a felvilágosodás korában, szintén a természetjogi alapok alapján, a szerződéses nézet a büntetés jogalapját abban definiálta, hogy a polgárok a védelmük érdekében szerződést kötnek az állammal. Akik ezt a szerződést megszegik, azokkal szemben az állam, az önkéntesen rá ruházott jog alapján, büntetést alkalmaz.¹³⁵

John Locke (1632–1704) nézete is az egyének akaratából vezeti le a büntetést. A ius puniendi természettől fogva mindenkit megillet abban a mértékben, amelyben az a természeti törvény áthágásának megakadályozására szükséges. Az államban a büntetéshez való jogot az egyének az államra ruházzák át.¹³⁶

Charles-Louis Montesquieu (1689–1755) francia felvilágosodás kori filozófus, aki a hatalmi ágak megosztásának elméletéről vált ismertté. A büntetés jogát az államra önkéntesen ruházott jogban jelölte meg. Nézete szerint a törvényhozó hatalmat (a fejedelmet vagy a hatóságot) illeti meg egyedül, hogy törvényeket alkosson.¹³⁷ A bírói ha-

¹³² Horváth [1981] i. m. 38–39.

¹³³ Grotius [1999] i. m. 22.

¹³⁴ Blaskó [2016] i. m. 419.

¹³⁵ Belovics – Gellér – Nagy – Tóth [2012] i. m. 371.

¹³⁶ Locke, John (1694): Two Treatises of Government. London, Awnsham and John Churchill. 173–174.

¹³⁷ Montesquieu, Charles-Louis (2000): A törvények szelleméről. Budapest, Osiris Kiadó–Attraktor Kft. 248.

talom vonatkozásában azt követelte meg, hogy az ítéletek szilárdak legyenek, hogy sohasse legyenek mások, mint pontos törvényszövegek, ellenkező esetben ugyanis az önkénynek nyílna területe.¹³⁸ Grotius, és Locke nézeteivel alapjaiban egyetértve, a „Perzsa levelek”-ben a bűncselekmény és a büntetés arányosságának fontosságát emeli ki. Ellenzi és haszontalannak tartja a kegyetlen büntetéseket.¹³⁹ „Egy államban sohasem a többé vagy kevésbé kegyetlen büntetések miatt engedelmeskednek a törvényeknek.”¹⁴⁰

Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) a büntetés jogalapját – hasonlóan Montesquieu-höz – kimondottan a társadalmi szerződéssel indokolja. A büntetés jogosultságát az államszerződés lényegéből vezeti le, amennyiben annak célja az egyének fennmaradásának garantálása.¹⁴¹

A „feudális, illetve denaturált”¹⁴² természetjogi iskola egyik alakja Carl Anton Martini (1726–1800), akinek a nézetei a felvilágosult abszolutizmus rendszerében elfogadott jogbölcseleti gondolkodást tartalmaztak. Martini felfogása az állam keletkezését a természeti állapotban lévő emberek közötti szerződésre alapozza. Meghatározó elemeként az uralkodásra vonatkozó szerződést emeli ki, mely az uralkodóval szemben feltétlen alárendeltséget követel meg az emberektől. Az uralkodó abszolút hatalommal van felruházva, akivel szemben ellenállási joga nincsen senkinek, még akkor sem, ha az uralkodó túllépi jogkörét. Az uralkodó jogait a közjó, az általános jólét és a boldogság érdekében gyakorolja.¹⁴³ A ius puniendi az uralkodó azon joga, melynek alapján büntetéseket szab ki oly cselekmények esetén, melyek összeütközésbe kerülnek az állam céljával, valamint a közbiztonsággal, illetve a magán személyek biztonságával.¹⁴⁴

E nézetek a 18. század vége felé Cesare Beccaria (1738–1794) megfogalmazásában¹⁴⁵ teljesedtek ki a büntetőjogi reformok megalapozásával. „Csakis a törvények mondhatnak ki büntetéseket a bűnökért, s ez a hatalom csakis a törvényhozót illeti meg, aki egy társadalmi szerződéssel egyesített egész társadalmat képvisel. [...] Az uralkodó, aki magát a társadalmat képviseli [...].”¹⁴⁶ A tételes (írott) jogra utalással már nem azt tekinti az állami büntetőhatalom megalapozójának, hogy az elkövető önként (a társadalmi szerződésre tekintettel) veti alá magát a büntetésnek. A kérdést már nem úgy teszi fel, hogy vajon milyen jogalapon büntet az állam, hanem úgy, hogy mik a büntetés célszerű és igazságos korlátai.¹⁴⁷ „Íme tehát, min alapul az uralkodó ahhoz való joga, hogy büntetést szabjon ki a büntetettért: annak szükségességén, hogy megvédje a közjó letétét az egyéni visszaélésektől; és annál igazságosab-

¹³⁸ Montesquieu [2000] i. m. 251.

¹³⁹ Horváth [1981] i. m. 4.

¹⁴⁰ Montesquieu, Charles-Louis (1955): *Perzsa levelek*. Budapest, Új Magyar Könyvkiadó. 148.

¹⁴¹ Horváth [1981] i. m. 45.

¹⁴² Ezt a megnevezést Szabó Imre használta. Lásd Szabó Imre (1980): *A burzsoá állam- és jogbölcselet Magyarországon*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 27.

¹⁴³ Szabó [1980] i. m. 44–48.

¹⁴⁴ Martini, Carl Anton (1795): *Positiones de iure civitatis*. Buda Typis Regiae Universitatis. VI fejezet, CXXXIV pont, 47.

¹⁴⁵ „*Dei delitti e delle pene*” című, 1764-ben megjelentetett munkájában. Lásd Beccaria, Cesare (1989): *A bűnökről és a büntetésekről*. Budapest, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. 20.

¹⁴⁶ Beccaria [1989] i. m. 20–23.

¹⁴⁷ Blaskó [2016] i. m. 419.

bak a büntetések, minél szentebb és sérthetlenebb a biztonság és minél nagyobb a szabadság, amit az uralkodó biztosít az alattvalónak.”¹⁴⁸ „A klasszikus büntetőjogi tanok kibontakozása figyelhető meg az elkövetett tettek az előtérbe állításával. Körvonalazódtak a büntetőjog máig ható sarkalatos elvei (nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege, törvény előtti egyenlőség), s kezdenek emberhez méltóvá válni a büntetések.”¹⁴⁹

Immanuel Kant (1724–1804) az állam büntetési jogát a tiszta ész abszolút és feltétlen parancsából vezeti le. A büntetés joga – a felsőbbséget az alattvalóval szemben megillető – az a jog, hogy a bűncselekményért neki fájdalmat okozzon. Nézete szerint azért kell a büntetést alkalmazni, mert a büntetett bűncselekményt követett el. A büntetés hasznossági célokat nem követhet, kiindulópontként visszatért a tálío klasszikus elvéhez, hangsúlyozva, hogy a büntetés alapja csak megtorlás lehet, hiszen a társadalom értékrendszerének megsértésében testet öltő erőszakra csak erőszakkal szabad válaszolni.¹⁵⁰

Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770–1831) a ius puniendit logikai szükségszerűségből származtatja. A hegeli felfogás szerint, amikor a büntetett bűncselekményét elköveti, saját akaratának önkénye szerint cselekszik. Az elkövetett cselekmény észszerűtlen és esetleges. Ezzel szemben a büntetés alkalmazása észszerű és szükségszerű. A büntetés a bűncselekmény szükségszerű megszüntetése, amely bizonyítja a jogsértés semmisségét és igazolja a jog valóságát és érvényességét.¹⁵¹

4.3.3. A büntetés jogalapjának vizsgálata utilitarista büntetési nézetekben

Jeremy Bentham (1748–1832) a hasznossági, úgynevezett utilitarista büntetési elmélet egyik képviselője, tagadja a természetjogi iskola felfogását. A társadalmi szerződés elméletét elutasítja. A büntetés alkalmazásának kiindulópontjaként azonban elfogadja azt a tényt, hogy az államnak a büntetés jogára szüksége van. Nézete szerint ugyanis az állam büntetési joga nélkül semmiféle köz- vagy magánjogosultság nem képzelhető el.¹⁵²

Johann Anselm Feuerbach (1775–1833) pszichikai kényszer elmélete szerint a büntetésnek a szükségesség az alapja. A jogsértések elkerülésére az államnak céljai megvalósítása érdekében szüksége van arra, hogy büntetéssel fenyegetsen. Az államnak joga van követelni, hogy ne kövessenek el büntetőtörvénybe ütköző, bizonyos cselekményeket. De joga van ahhoz is, hogy akik ezt elkövetik, azokkal szemben büntetést helyezzen kilátásba és ezt a közhatalom érvényesítse. A bűncselekmény elkövetését tehát szükségképpen követni kell a büntetés alkalmazásának.¹⁵³

¹⁴⁸ Beccaria [1989] i. m. 21.

¹⁴⁹ Blaskó [2016] i. m. 419.

¹⁵⁰ Horváth [1981] i. m. 52–53.

¹⁵¹ Horváth [1981] i. m. 56., 58.

¹⁵² Bentham, Jeremy (1842): Polgári és büntető törvényhozási értekezések. Tilsch. 111–257.

¹⁵³ Feuerbach, Paul Johann Anselm, Ritter von (1799): Revision der Grundsätze und Grundbegriffe des positiven peinlichen Rechts. Erfurt. 1–73. Idézi Horváth [1981] i. m. 70.

4.3.4. A büntetés jogalapjára vonatkozó megállapítások a büntetés szükségességére alapozott elméletekben

A 19. században Adolphe Chauveau (1802–1868) és Faustin Hélie (1799–1884) a büntetés jogalapját egyenesen annak nélkülözhetetlenségében határozták meg, mivel az államnak a büntetésre szüksége van a fennmaradása érdekében. A társadalom, a „fennmaradás” törvénye igazolja a büntetést is.¹⁵⁴

Francesco Carrara (1805–1888) büntetési elméletében a természetjogi elveket az objektív idealizmus tételeivel vonja össze. A polgári társadalom csak azért jött létre, hogy a rend törvényét fenntartsa és megvédelmezze. A társadalmi hatalomnak joga van mindazt megtenni, ami a jogvédelemhez szükséges. Ebből ered az a hatalma, hogy a még el nem követett bűncselekmények megakadályozására fizikai kényszert gyakoroljon. Továbbá ebből származik az a hatalma is, hogy lélektani kényszerrel fejtsen ki hatást, azaz a büntetésben érezhető fájdalommal fenyegetse őket abban az esetben, ha megsértik a törvényt. Az emberi jogok védelmének szükségessége egyúttal korlátja is büntetésnek, mert a hatalomnak nemcsak a sértett, hanem egyúttal a sértő jogát is védenie kell.¹⁵⁵

4.3.5. A ius puniendi problematikája a 19. század végén

A 19. század utolsó harmadában a növekvő társadalmi feszültségek eredményeképpen a klasszikus büntetőjogi irányzat tudományos nézete már nem felelt meg a növekvő bűnözés elleni küzdelemhez kapcsolódó társadalmi elvárásoknak. A büntetőjog-tudományban a 19. század végére – az antropológiai és szociológiai irányzat révén – a tett helyett a tettes, az elkövető személye került a tudományos vizsgálatok fókuszába. A büntetési elméletekben eddig a büntetés jogalap-problémája volt az elsődleges, és csak másodlagosak a büntetés céljára vonatkozó elemzések. A 19. század végére ez a rangsor megfordult. A büntetőjogi elméleteket elsődlegesen a büntetés célja kezdte el érdekelni, mivel a büntetés igazoltságát logikailag tartalmazta a célszerűség, így háttérbe szorult a büntetés jogalapjának a kérdése.¹⁵⁶

Rudolf von Jhering (1818–1892) a cél-gondolat nézetének első közvetítője, aki a büntetőtörvény irányultságában konkretizálta felfogását, mivel a törvény célja végső soron a társadalom életfeltételeinek garantálása. Nézete szerint következésképpen az állam mindenfajta jogsértést nem büntethet, és hogy mit kell büntetnie, tisztán társadalompolitikai kérdésnek tekintette. Az állam csak akkor büntethet, ha e nélkül céljait nem képes érvényesíteni.¹⁵⁷

Franz von Liszt (1851–1919) – aki egyébként a közvetítő iskola megalapítója volt – Jhering elméletét hirdette és fejlesztette tovább. Felfogása szerint a büntetés nem lehet más, mint célbüntetés, tehát a büntetés jogalapja is egyenesen a céljában van, mivel a jog az emberi életérdekek biztosítását célozza. Az oltalmazandó életérdekeket az állam határozza meg, és állapítja meg a kényszert, ami a jogszabályok teljesítésének az eszköze. A büntetés csak akkor és annyiban igazságos, ha és amennyiben szükséges és célszerű.¹⁵⁸

¹⁵⁴ Chauveau, Adolphe – Faustin, Hélie (1837): *Théorie de code pénal*, Paris. 15.

¹⁵⁵ Horváth [1981] i. m. 80.

¹⁵⁶ Uo. 82.

¹⁵⁷ Jhering, Rudolf von (1877): *Der Zweck im Recht*. Leipzig, Breitkopf & Härtel. 480–481.

¹⁵⁸ Liszt, Franz von (1882/83): *Der Zweckgedanke im Strafrecht*. [Juristische Zeitgeschichte 6.] Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft. 53–54.

4.3.6. A 18–19. századi, valamint 20. századfordulós magyar nézetek a ius puniendi és a büntetés jogalapja vonatkozásában

Szibenliszt Mihály (1783–1834), a reformkori nemzedék s egyben Deák Ferenc természetjogi tanára. Sok tekintetben Anselm Feuerbach nézeteire támaszkodik. A főhatalom részeiként ismeri el a szuverént megillető felségjogokat (iura maiestatica). E felségjogok egyike az igazságszolgáltatás, s ezen belül a büntetőbírói hatalom (potestas iudiciaria criminalis). Az állam büntetőhatalmából kiindulva az államnak az egyénnel szembeni jogaként szemléli a büntetőjogot.¹⁵⁹ Szibenliszt felfogása szerint az államhatalmat az állam belső biztonsága érdekében megilleti a büntető bírói hatalom, a büntetés joga (ius puniendi).¹⁶⁰ A büntetés jogát az uralkodó abszolút jogaként fogta fel, mely szerint az állam törvényeivel jogában áll korlátozni az állampolgárok természetes jogait és szabadságát is, ha az állam érdeke úgy kívánja.¹⁶¹ „A büntetés–kiszabás jogosságát az alattvalók alávétési szerződéséből eredezteti.”¹⁶²

Szemere Bertalan (1812–1869) szerint a büntetés jogalapja „az elkövetett bűn [...] és a szabadság s béke fenntartása, együtt”.¹⁶³ Ez valójában az elkövetett bűncselekmény és a jogrend fenntartása. Szemere álláspontja szerint meg kell különböztetni a büntetés jogalapját, illetve célját és hatását. Bűn nélkül nem szabad büntetni. Ha van bűn, akkor szükséges a szabadság és béke fenntartása miatt, ez a büntetés jogalapja.¹⁶⁴

Pauler Tivadar (1816–1886) továbbviszi a reformkori büntetési nézeteket és hidat alkot a Csemegi-kódex eszmévilága között. Az 1872-ben megjelent Büntetőjogtan című művében fogalmazta meg, hogy a büntetés alapja az igazság eszméje, amelynek következménye, hogy csak a bűnöst érheti bűncselekménye miatt. Csak a szükségszerű kényszerítő eszközök észszerűek és igazságosak. Korlátai és határai vannak a megtorlásnak. Ezért az igazságos eszközök annyiban alkalmazandók, amennyiben a jogbiztonság fenntartására, a szellemi és anyagi érdekek előmozdítására vonatkozóan szükségesek és célszerűek. Az igazságosság elve a jogbiztonság követelményeihez igazodva meghatározza a büntetőhatalom határait.¹⁶⁵

Vámbéry Rusztem (1872–1948) büntetési elmélete alapján a pozitivista gondolkodók közé sorolható. Véleménye szerint abban a kérdésben, hogy „az állam minő jogon büntet, már benne rejlik a felelet. Jogos a büntetés, mert az állam alkalmazza s nem szorul további jogcímre. Mint minden jog, a büntetőjog is az állami hatalom önkorlátozása a társadalmi csoportok hatalmi viszonyainak megfelelő kompromisszum alapján. Az állam fogalma és viszonya polgáraihoz egyszersmind jogalapja a büntetésnek, mert az állam, amely lemondana a büntetés jogáról

¹⁵⁹ Petrasovszky Anna (2006): Az állam büntetőjogi hatalma Szibenliszt Mihály művében. In Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, 2005. november. 9. Miskolc, Miskolci Egyetem ÁJK. 209.

¹⁶⁰ „Imperium civile, ut securitas interna perfecte obtineri valeat, non solum ceu civilis, sed etiam ceu criminalis iudiciaria potestas (ius puniendi generatim) semet exerat.” Szibenliszt Mihály (1821): Institutiones juris naturalis. II. kötet. Eger, Jus naturae sociale complectens. 115. (II. rész, VIII, 96. §. fejezet, 96. §)

¹⁶¹ Szabó [1980] i. m. 108–109.

¹⁶² Petrasovszky [2006] i. m. 211–212.

¹⁶³ Szemere Bertalan (1841): A büntetésről, s különösbbe a halálbüntetésről. Buda, Magyar Kir. Egyetem. 37.

¹⁶⁴ Szemere [1841] i. m. 46.

¹⁶⁵ Pauler Tivadar (1872): Büntetőjogtan. Pest. 36–61.

és nem teljesítené a büntetési kötelezettségét megszűnne állam lenni. [...]”¹⁶⁶ E jog gyakorlásának két korlátja fakad. Egyrészt, hogy a büntetés az elkövetőnek a szükségesnél nagyobb kárt ne okozzon, másrészt a büntetés alkalmazásának módja megfeleljen a polgárok jogvédelmi érdekeinek.

Finkey Ferencz (1870–1949) megfogalmazása szerint „A büntetés mindig közjogi jellegű. A büntetés alkalmazására mindig csak az államnak van joga s az állam azt sajátos szervezet, a büntető bíróságok által állapíttja meg. A büntetésre jogosított személy tehát az állam [...]”¹⁶⁷

Angyal Pál (1873–1949) szerint a ius puniendi a büntetőjog alanyi fogalmával azonos fogalom, azaz az államnak a jogszabályok által korlátolt, biztosított és rendezett hatalma, melynél a bűnösség ellen a meghatározott feltételek fennforgása esetén a megjelölt eszközök igénybevételevel, megfelelő szervei útján, az előírt módon eljárva harcba száll.¹⁶⁸ Az állam büntetőhatalmának a jogi alapja, annak felismerése, hogy a büntetés mint a bűnözéstől visszatartani alkalmas eszköz nélkülözhetetlen, és ennél fogva igazságos. Végső soron a büntetés tartalmilag megtorlás, melynek alapját az igazságosság teremti meg, hatásában viszont megelőzés, melynek mértékét a célszerűség szabja meg.¹⁶⁹

4.4. ÖSSZEGRZÉS

Álláspontom szerint napjainkban a ius puniendi állami monopóliummá válásával, különösen a jogállam létrejöttével a ius puniendi jogfilozófiai megközelítése háttérbe szorult. Monográfiámban ezért (a funkciója miatt) a ius puniendit nem a büntetésstan klasszikusai által használt értelemben, vagyis a büntetés jogalapjára vagy jogcímére utaló kifejezésként, hanem – a szó szerinti fordításnak megfelelően – a büntetéshez való jogként értelmezem, vizsgálom.

¹⁶⁶ Vámbéry Rusztem (1913): Büntetőjog. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata. 39.

¹⁶⁷ Finkey [1902] i. m. 331.

¹⁶⁸ Angyal [1920] i. m. 1.

¹⁶⁹ Uo. 43.

V. A IUS PUNIENDI FOGALMA, PROBLEMATIKÁJA NAPJAINKBAN

Ebben a fejezetben megpróbálom meghatározni a *ius puniendi* fogalmát, vizsgálom a problematikáját aktuális nézőpontból. A jogtudomány – a kutatás tárgyának szempontjából releváns – képviselőinek álláspontjai alapján összefoglalom a *ius puniendi* jogállami – lényegi, fogalmi – összetevőit, kiemelve a *ius puniendi* jogállami tartalmának kiteljesedése során az ügyészség diszkrecionális jogkörének a jelentőségét. E fejezet tartalmazza a legalitás, az officialitás és az oportunitás vizsgálatával összefüggő megállapításaimat, bemutatva a jogtudomány aspektusából a szóban forgó elvek szerepét, úgy büntető anyagi, mint büntetőeljárás-jogi dimenzióban.

5.1. A IUS PUNIENDI FOGALMA, ÉRTELMEZÉSE

A *ius puniendi* büntetőjogi alapfogalma elvileg elhatárolható, az úgynevezett objektív és szubjektív büntetőjog fogalma alapján határozható meg. „Az objektív büntetőjog (*ius poenale*) azoknak a szabályoknak összessége, amelyek meghatározzák, hogy az állam milyen feltételek mellett rendel büntetni pontosan körülírt magatartásmódokat. A szubjektív büntetőjog (*ius puniendi*) ezzel szemben az állami büntetőhatalom, azaz jog arra, hogy bizonyos magatartásmódokkal szemben büntetést vagy intézkedést alkalmazzanak. Mára azonban a büntető hatalom gyakorlása az egyes esetekben alkotmányos garanciáknak alávetett.”¹⁷⁰

Gellér Balázs és Ambrus István megfogalmazásában a *ius puniendi* az államnak az a joga „[...] hogy bizonyos magatartásokat kriminalizáljon, és ezzel ezek elkövetőit felelősségre vonja, valamint velük szemben büntetést vagy büntetőjogi intézkedést alkalmazzon.”¹⁷¹

A *ius puniendi* – Karsai Krisztina álláspontja szerint – mint büntetőjogi kompetencia – kijelölő paradigma azt fejezi ki, hogy az állam jogosult büntetni, mely alapvetően az állam szuverenitásából ered. Magában foglal egy tartalmi és egy formai értelmezést is, mely általában összetartozik, mivel a büntetőjogi szabály kibocsátásával a jogalkotó egyidejűleg a büntetendősségi értékítélet vonatkozásában is dönt. Tartalma szerint a *ius puniendi* jogosultja és egyben birtokosa rendelkezik büntetendősségi értékítélet meghozatalára való joggal, mely alapján egyes emberi cselekményeket bűncselekménnyé nyilvánít, melyhez szorosan kapcsolódik a büntetési rendszer kialakítása is. Formai értelemben közhatalmi kényszerrel végrehajtható jogforrásban szabályozza az egyes kiemelt és bűncselekményé nyilvánított bizonyos emberi magatartásokat.¹⁷²

---

¹⁷⁰ Ligeti [1998] i. m. 95–96.

¹⁷¹ Gellér – Ambrus [2017] i. m. 19.

¹⁷² Karsai Krisztina (2015): Alapelvi (r)evolúció az európai büntetőjogban. Szeged, Pólay Elemér Alapítvány. 17.

Ligeti Katalin megfogalmazása szerint konkrétan a ius puniendi fogalma jelenleg „az állami szervek azon jogosítványára korlátozódik, hogy olyan büntető rendelkezéseket bocsássanak ki, amelyek megfelelnek a társadalomban uralkodó értékfelfogásnak és jogtárgyak rangsorának, s amelyek ezen értékek és jogtárgyak nagymértékű sérelmét põnalizálják. Szükséges továbbá, hogy ezeket egy a jogállami elveknek megfelelő eljárás során alkalmazzák”.¹⁷³

Karsai Krisztina nézete szerint az államban a ius puniendi a közhatalom büntetéshez való jogát jelenti, mely magában foglalja:

- az értékválasztási hatalmat arra, hogy eldönthesse, mely értékeket és érdekeket kíván megvédeni (büntessünk-e);
- eszközválasztási hatalmat a jogrenden belül, így a büntetőjog használatának hatalmát, azaz éljen-e a közhatalom a büntetés jogával a fent említett értékek és érdekek védelmében (mit büntessünk); definíciós hatalmat, azaz a bűncselekmény mint a jogi definíció megállapítására való jog a hatalmát, meghatározva a bűncselekményt és a büntetést két vonatkozásban: egyrészt egy bizonyos küszöb meghatározása (mi számít büntethető magatartásnak és mi „normálisnak”);
- a büntethetőség előfeltételeiről való döntést (életkor, jogellenesség, mentesség stb.) szoros kapcsolatban a korábban említettel (mit büntessünk), másrészt pedig a büntetés korlátairól való döntést, büntetőjogi szigor hatalmát, azaz a döntést a büntetés szigorúságáról; jogot a büntetési mérték meghatározásáról, az elméletileg korlátlan büntetés alkalmazás lehetséges módjairól, határaitól (hogyan büntessünk);
- a büntetőjogi felelősség megállapításának a jogát;
- a büntetés végrehajtásának a hatalmát, a büntetés végrehajtását, azaz, a büntetés végrehajtásának teljes folyamatát.

Az állam rendelkezik a ius puniendi hatalmával, amely része az általa gyakorolt közhatalomnak. A ius puniendi a jogállam szerves része, hiszen alkotmányos keretek között érvényesülhet e jogintézmény. A büntetőjog alapelveit az egyes országok alkotmányai tartalmazzák, melyek ellenőrzik az állam büntetőhatalmát azáltal, hogy szabályozzák és betartatják a büntetőjogot, így egyben ezen alapelvek az állami büntetőhatalom korlátai is. Ezek a korlátok országonként eltérően vannak szabályozva a modern büntetőjogban, de vannak olyan közös értékek, amelyek közös vagy hasonló alapelveken alapulnak, és amelyek levezethetők az egyes országok nemzeti büntetőjogából. Európában az alapelvek által létrehozott korlátok konvergálnak, köszönhetően a közös alkotmányjogi hagyománynak, illetve az alapvető emberi jogok egységes kialakulásának.¹⁷⁴

Megállapítható, hogy az állami büntetőhatalom gyakorlása feltételezi az állami főhatalommal (patria protestas) rendelkező olyan államot, amelyet egyben főszabályként megillet a ius puniendi gyakorlása. Kétség nem fér hozzá, hogy a ius puniendi és a szuverenitás egységet alkotnak (elválaszthatatlanok).¹⁷⁵ A ius puniendi maga is a függetlenség és a szuverenitás kifejezője (kifejezése, megnyilvánulása), és éppen ezért az a társadalom, amely e jog hiányától szenved, az egyben a szuverenitás hiányától is szenvedni fog.¹⁷⁶

¹⁷³ Ligeti [1998] i. m. 98.

¹⁷⁴ Karsai Krisztina (2014): Ius Puniendi of the European Union [Az Európai Unió ius puniendije]. In Hack Péter – Koósné Mohácsi Barbara szerk.: Emberek őrzője. Tanulmányok Lőrincz József tiszteletére. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 117–118.

¹⁷⁵ Olivares, Gonzalo Quintero (1999): La unificación de la Justicia Penal en Europa. Revista Penal, no. 3.

¹⁷⁶ Olivares [1999] i. m. 52

José Luis de la Cuesta nézete szerint a ius puniendi lényege: „A legitimitás megőrzésének érdekében, az állam ius puniendijének, mint jogi hatalomnak, tiszteletben kell tartania egyes alapvető axiómákat (alaptételeket). Ilyen többek között a szükségszerűség, a jogszerűség, a mens rea, a bűnösség és ennek megfelelő következményei: a szubszidiaritás, a minimális beavatkozás, a büntetőjog, a jogbiztonság, a büntetőjogi szankciók, a tiszta objektív felelősség tilalma és a személyes felelősség.”¹⁷⁷

Az állami, azaz a „nemzeti” ius puniendi mellett a jogtudomány egyre hangsúlyosabban foglalkozik a nemzetek fölötti, azaz „nemzetközi” ius puniendivel.

A ius puniendi fogalma tágabb értelemben nemzetközi ius puniendiként is definiálható – mondja Karsai Krisztina, mert szerinte, elsősorban az európai kontinensen, a nemzetközi büntetőjognak is keretétől szolgál.¹⁷⁸

Kai Ambros felteszi a kérdést: a nemzetközi közösség rendelkezhet-e ius puniendivel? Lehet-e állami lét nélkül államokat megillető joga? A válasza: igen. Ő megalapozottnak találja, hogy a nemzetközi büntetőbíróság is rendelkezzen ius puniendivel. Azzal érvel, hogy a világ már annyira nemzetközivé vált, hogy beszélhetünk a „Weltbürgerrecht”-ről, vagyis a világpolgári jogokról, melyek védelmében nemzetközi szinten is beszélhetünk jogos büntetőhatalomról. Hozzáfűzi: a nemzetközi büntetőbíróság és a ius puniendi viszonya ma olyan, mint az egyes államok és a ius puniendi viszonya volt az európai államok kialakulásakor.¹⁷⁹

Ezzel szemben egyesek nem ismerik el a ius puniendi nemzetközi létjogosultságát. Ez utóbbi az irányzatot képviseli Gonzalo Quintero Olivares, a következő meghatározással: A (bűnügyi, büntető, büntetőjogban tapasztalható) nacionalizmus címszó alatt lehet megállapítani mindazon pozíciókat, melyek úgy vélekednek, hogy az állam ius puniendije visszavonhatatlan, megmásíthatatlan és nem kompatibilis semmilyen más államokon átívelő hatalommal.¹⁸⁰

A ius puniendi egy adott állam – a magyar állam – részéről kiteljesedik, de nem értelmezendő kizárólagosan csak az adott államot megillető jelleggel. A ius puniendi azonban negatív tartalmú is lehet, amikor azt is biztosítja birtokosának, hogy büntetőjog körébe vont cselekményt kivon a büntetendő magatartások köréből. A jogállamban ez a jogosultság a jogalkotón kívül általában az alkotmánybíróságot is megilleti, amikor a büntetőjogi norma megsemmisítésének jogát gyakorolja. Az Alkotmánybíróság ugyanis az adott „jogrendszer egészének meghatározott tartalmi mérce szerinti működése felett őröködik, így a büntetőjog alkotmányosságáért is felel.”¹⁸¹ Az államot megillető büntetőhatalom gyakorlása alól azonban maga a jogalkalmazás során is realizálódnak kivételek a jogalkotó jogszabályi felhatalmazása alapján, ezt különösen az ügyész diszkrecionális joga alapozhatja meg. E körben az állam önként is lemondhat az állami büntetőigény érvényesítéséről. E keretek között azonban álláspontom szerint ez nem jelenti a ius puniendi kiteljesedésének szűkülését, inkább az ellenkező folyamat állapítható meg.

¹⁷⁷ Cuesta, de la José Luis (2011): The Principle of Humanity in Penal Law. *Revue Internationale de Droit Pénal*, vol. 82., no. 3. 457–476.

¹⁷⁸ Karsai [2015] i.m. 17.

¹⁷⁹ Ambros, Kai (2013): Punishment without a sovereign? *Oxford Journal of Legal Studies*, vol. 33, no. 2. 293–315.

¹⁸⁰ Olivares [1999] i. m. 52.

¹⁸¹ Karsai [2015] i. m. 18.

5.2. A IUS PUNIENDI ÉS AZ ÁLLAMI MONOPÓLIUMMÁ VÁLT BÜNTETŐHATALOM VISZONYA

A polgári társadalmak kialakulásával a polgári állam és az államhatalom gyakorlásában közreműködő szervek megerősödésével a ius puniendi állami monopóliummá vált. Általában minden jogsértés kötelezően maga után vonja az állami igazságszolgáltatás eljárását. A polgári állam megszilárdulásával már nem volt arra igény, hogy az állam büntetéshez való jogát úgynevezett szerződéses viszonytal magyarázzák. Az állam szerepének abszolutizálását elfogadó etatista¹⁸² felfogások szerint az állam mindenek feletti természetéből következik annak büntetési joga, és egyben az anarchia elkerülése végett e joggal élni kötelessége is. A fejlődés következő szakaszában pedig a helyes büntetés – gyakorlati működőképességében és eredményességében megnyilvánuló – hasznosságát kiemelő pragmatikus nézetek mellett a büntetés jogának legitimitációja pusztán jogfilozófiai kérdéssé vált, és vizsgálata a háttérbe szorult.¹⁸³ A büntetőjog-tudomány fejlődésének utóbbi másfél évszázadában a büntetés jogalapjára és a büntetés céljára vonatkozó kérdéskörök egyre közeledtek egymáshoz. A büntetés jogalapja tekintetében ma már nem az a kérdés, hogy az állam milyen felhatalmazás alapján teheti meg, hogy megbünteti azokat, akik magatartásukkal az alkotmányos jogállam társadalmi rendjét – a törvényhozó által meghatározott mértéket meghaladóan – sértik vagy veszélyeztetik. Napjainkban egyértelmű, hogy az állam büntetési jogát az állam tényleges hatalma alapozza meg.

Az Alkotmánybíróság rámutatott arra, hogy a „demokratikus jogállamban a büntető hatalom az állam – alkotmányosan korlátozott – közhatalmi jogosítványa a bűncselekmény elkövetőinek büntetőjogi felelősségre vonása. Ebben a büntetőjogi rendszerben a bűncselekmények a társadalom jogi rendjének sérelmeként szerepelnek és a büntetés jogát az állam gyakorolja”¹⁸⁴

Ligeti Katalin szerint „a bűnözés elleni küzdelem kötelezettségét kifejezetten nem fogalmazza meg a hatályos alkotmány, mégis több rendelkezéséből egyértelműen kiderül, az állam büntetőjogával szemben egy büntetési kötelezettség is szemben áll: kötelezettség arra nézve, hogy az állam védelmében részesítse az elismert legmagasabb értékeket az objektív büntetőjog kirívó sérelmével szemben”¹⁸⁵

Az állam büntetőhatalmának gyakorlása és büntetőigényének érvényesítése az államnak nemcsak a joga, hanem egyidejűleg a kötelezettsége is. Álláspontom szerint így a ius puniendi kiteljesedése során szorosan kapcsolódó alapkérdés az obligatio puniendi. Az állam kötelessége, hogy a közösségre veszélyes cselekmények kriminalizálása és szankcionálása útján biztosítsa az alapvető értékrend védelmét és közreműködjön a társadalmi integráció fenntartásában. Az állam e kötelezettségének a teljesítése során megvédi a polgárait. Ennek következtében pedig a büntetőjog az obligatio puniendi érvényesítése során értékvédő funkciót lát el, ezáltal a ius puniendi kiteljesedése is hatással van.

Napjainkban egyetemesen elismert, hogy az államnak joga van büntetni, hiszen ez ma már nem kizárólag jogfilozófiai kérdés. Jelenleg nem az a vizsgálódás tárgya, hogy honnan származtatható a büntetés joga, miből ere-

¹⁸² etatizmus: államközpontúság

¹⁸³ Belovics – Gellér – Nagy – Tóth [2012] i. m. 372.

¹⁸⁴ 40/1993. (VI. 30.) AB határozat

¹⁸⁵ Ligeti [1998] i. m. 95–96.

deztetik a büntetésre történő felhatalmazást. Amint már utaltam arra, a ius puniendi kifejezést nem a büntetéstan klasszikusai által használt értelemben, vagyis a büntetés jogalapjára vagy jogcímére utaló kifejezésként, hanem a szó szerinti fordításnak megfelelően a büntetéshez való jogként értelmezem és vizsgálom. Felfogásom szerint a ius puniendi az állam közösségek feletti természetéből adódó ténylegesen gyakorlandó és gyakorolt jog, melyhez szorosan kapcsolódik az obligatio puniendi, a jogállam kötelező funkcióvállalásával.

Ez értelmezhető egyidejűleg a jogállami büntetőhatalom belső és külső korlátainak a kiépülésével és erősödésével is. Ennek megfelelően ma már elemzés tárgya e körben, hogy 1) meddig terjedhet a jogállam büntetőhatalma az állami büntetőigény érvényesítésénél; 2) hogyan büntet; továbbá 3) milyen feltételek alapján lehet és szükséges korlátozni a jogállamban a ius puniendit megtestesítő jogalkotási és jogalkalmazási jogosultságot és a büntetőhatalmat.

A jogállamban a büntetőhatalom nem lehet és nem is korlátlan, mivel a közhatalom sem korlátlan. „Az alkotmányos alapjogok és alkotmányos védelmet élvező szabadságok miatt a közhatalom csak alkotmányos felhatalmazással és alkotmányos indokkal avatkozhat be az egyén jogába és szabadságába. [...] A büntetőjog tilalmi és előírásai, különösen pedig a büntetések mind alapjogot vagy alkotmányosan védett jogot és értéket érintenek. A törvénnyel történő elkerülhetetlen, szükséges és arányos korlátozás az alapja és alkotmányos értelme a büntetőjogi büntetés (a büntetőjogi beavatkozás) olyan magyarázatának, hogy az végső eszköz a jogkövetkezmények között.”¹⁸⁶

Szabó András szerint „[az] alkotmányos jogállam a jogsértésekre csak jogállami módszerekkel reagálhat, és így senkitől sem tagadhatja meg a jogállami garanciákat. Ezek a garanciák ugyanis mindenkit megilletnek”.¹⁸⁷ E garanciák pedig a jogállam büntetőhatalmának korlátait is biztosítják. Mik ezek a korlátok?

Finszter Géza szerint a büntetőhatalom egyik korlátja a közjog. Ez definiálja azokat a jogsértő cselekményeket, amelyeket büntetőbíróság elé utal, azzal, hogy meghatározza a rá vonatkozó szankciókat és az ítékezés formáját. A közjognak azonban módja van arra is, hogy egyes jogsértéseket kivonjon a büntetőbíróság hatásköréből és közigazgatás-ellenes cselekményekké nyilvánításával közigazgatási szankcióval fenyegetve az elbírálásukat közigazgatási hatóság hatáskörébe utalja.¹⁸⁸

További korlát a büntetőpolitika¹⁸⁹ is, amely kriminálpolitikai alrendszere révén korlátozza a büntetőhatalmat. Ugyanis a büntetőpolitika determinálja, hogy a végrehajtó hatalom milyen javaslatot terjeszt elő a parlamentben a büntető és bírósági törvényekre és azt milyen tartalommal kerül elfogadásra.

Korlátnak tekinthetők az – anyagi¹⁹⁰ – igazság megismerésére vonatkozó követelmény megvalósulását akadályozó tényezők is. Ezek meghiúsíthatják, hogy a büntetőbíróság eljusson a bizonyosság szintjéhez és döntésében bűnösséget állapítson meg. Az is akadály lehet még, hogy a bűncselekmény nem jutott a hatóság tudomására, avagy a nyomozás és a vádemelési szakasz befejezése nem eredményezte, hogy a közvádoló törvényes váddal vádat tudjon emelni.¹⁹¹

¹⁸⁶ 11/1992. (III. 5.) AB határozat

¹⁸⁷ Szabó [2010] i. m. 116

¹⁸⁸ Finszter [2014] i. m. 137.

¹⁸⁹ Ligeti [2009] i. m. 599–626.

¹⁹⁰ Álláspontom szerint már ide sorolható az alaki igazság megismerésére vonatkozó követelmény megvalósulását akadályozó tényező is, hiszen az opportunitás egyre nagyobb térhódításával – az új Be. rendelkezéseivel – az alaki igazság ismertetőjelei mind jobban előtérbe kerülnek.

¹⁹¹ Finszter [2014] i. m. 141–142.

A szaktudás is korlát. Bócz Endre úgy véli, hogy a szaktudás döntő jelentőségű a bírói függetlenség szempontjából is. Utal arra, hogy az ítélkezési gyakorlatban jelentkező egyenetlenségek rendszerint nem a függetlenség elleni intervenciókra, hanem a szakmai felkészültség adott szintjére vezethetők vissza.¹⁹²

Álláspontom szerint a szaktudás körébe tartozó korlátok közé sorolható, ha az állam a büntetőigényt azért nem tudja érvényesíteni, mert az eljáró hatóság törvénysértő eljárása – szakmai hibája – ezt megakadályozza.

Finszter Géza szerint „[a] büntetőhatalom az egyik leghatásosabb a társadalom kontrollmechanizmusainak sorában, amely annál hatékonyabb, minél inkább a közösség értékrendjét képviseli és védelmét szolgálja”.¹⁹³

John Vervaele az „állami” ius puniendi korlátjának a helyét a következőképpen jelöli meg: „Az állampolgárok az állam ius puniendije ellen való védelmét szolgáló hálót az igazságszolgáltatás színpadának háttérében helyezik el. Ez természetesen közvetlen következményekkel jár a habeas corpusra, a habeas adatokra, a tisztességes tárgyalás jogaira, a bizonyítási szabályok újradefiniálására és az állami eljárásokra stb.”¹⁹⁴

Az állami monopóliumú büntetőhatalom korlátai erősítik az igazságszolgáltatást, melyek egyben biztosítékai az igazság és bizonyosság szintje megállapításának, a büntetőjogszabályok érvényre juttatásának, és a büntető igazságszolgáltatás törvényességének.¹⁹⁵

A ius puniendi jogállami tartalmának kiteljesedése a jogalkotás során abban nyilvánul meg, hogy a jogállam dekriminalizál, továbbá, ha az alkotmánybíróság a büntetőjogszabályban megfogalmazott tilalmat vagy parancsot, illetve a büntetőeljárás törvényben írt rendelkezést alkotmánysértő volta miatt megsemmisít. E kiteljesedés a jogalkalmazás vonatkozásában a legalitás–opportunitás harcában, az officialitás–magánindítvány konstrukciójában, a gyanú és a bizonyosság ismeretelméleti összefüggésében és a vád törvényes feltételrendszerében bontakozik ki.

Álláspontom szerint a társadalmi érdek, a társadalmi cél és a szükségesség nem szorítja és nem is szoríthatja háttérbe a ius puniendi jogállami tartalmának kiteljesedését azzal, hogy az opportunitás elve egyre jobban az államérdek védelmévé válik. A ius puniendi értelmezését a jogállamiság lényegének megközelítésében szükséges értelmezni és vizsgálni, mert a ius puniendi jogállami tartalmának kiteljesedése így már más megvilágításba kerül. Ezért különösen aktuálissá vált a ius puniendi jogállami tartalma kiteljesedésének az elemzése, hiszen a legalitás, az officialitás és az opportunitás elveinek egymáshoz való viszonya hatással van a ius puniendi jogállami tartalma kiteljesedésére. Ezen elveknek a ius puniendi kiteljesedésével való egybevetéséhez azonban nélkülözhetetlen, hogy ezen elvek fogalma definiálásra és megvizsgálásra kerüljön.

Úgy vélem, hogy a ius obligatio a legalitás és ius puniendi az opportunitás elvével szimbiózisban van, hiszen a legalitás és opportunitás „harca” megjelenik a ius obligatio és a ius puniendi viszonyában. A ius puniendi jogállami tartalma csak az opportunitás elvének egyre nagyobb térhódításával teljeseedik ki, ez az elv segíti ennek realizálódását. Ezért szükséges e körben vizsgálni a legalitás, az officialitás és az opportunitás jogtudományi, büntetőjogi összefüggéseit.

¹⁹² Bócz Endre (2002): Hozzászólás a bírói függetlenségről szóló tanácskozáson. *Fundamentum*, 6. évf. 1. sz. 70–72.

¹⁹³ Finszter [2014] i. m. 141.

¹⁹⁴ Vervaele, John (2009): Special Procedural Measures and Respect of Human Rights. Rapport général. *Revue internationale de droit pénal*, vol. 80, no. 1. 19–73.

¹⁹⁵ Hack Péter (2008): A büntetőhatalom függetlensége és számonkérhetősége. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó. 164.

5.3. A LEGALITÁS, AZ OFFICIALITÁS ÉS AZ OPPORTUNITÁS JOGTUDOMÁNYI, BÜNTETŐJOGI ÖSSZEFÜGGÉSEINEK LÉNYEGE

A magyar büntetőeljárás tradicionálisan a legalitás elvén alapul, mely szoros összefüggésben az officialitás elvével együtt egy hosszabb történelmi folyamat eredményeként alakult ki.¹⁹⁶ Mindkét elv azóta egzisztál, amióta „az állam a társadalmi sérelem eszméjét kapcsolja a büntetthez”¹⁹⁷, azaz a büntetőjog közjogi jellegének elismerésével.

A jogállamiság formai elvárásának, a jogbiztonság garantálásának megfelelő anyagi jogi legalitás, a törvényesség elve már kifejtésre került a nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege elvek értelmezésével. Ezzel párhuzamosan vizsgálat tárgyává kell tenni az eljárásjogi legalitás (törvényesség) elvének fogalmát és értelmezését a jogirodalomban kialakult felfogások tükrében az officialitás és az opportunitás elveivel összefüggésben, mert e tekintetben különböző nézetek és értelmezések lehettek fel.

5.3.1. A legalitás és az officialitás a jogtudományban

Az első magyar büntetőeljárás törvény – az 1896. évi XXXIII. tc., a Bünvádi Perrendtartás (a továbbiakban: Bp.) – megalkotásakor és azt követő időszakban a legalitás, az officialitás és az opportunitás témaköre csak annyiban érdekelte a jogtudósokat, hogy a közvádoló milyen esetekben köteles vádat emelni, nem foglalkoztak az előkészítő szakasszal, a felderítési, bűnüldözési kötelezettség teljesítésének a periódusával. Ennek oka, hogy a büntetőeljárás egyenlő volt a büntetőperrel, hiszen a Bp. csak a vádemelés feltételeit definiálta.

A legalitás a klasszikus büntetőjogi felfogáson alapul, Király Tibor megfogalmazásában a legalitás a büntetőeljárásban megvalósítandó büntetőjogi követelmény, melynek jelentés-elemzés alapján két eleme van. „Az egyik elem arra vonatkozik, hogy a bűncselekmények, vagyis minden bűncselekmény miatt alkalmazni kell a büntetőtörvényt, a másik pedig, hogy csak bűncselekmény miatt.”¹⁹⁸

Összefoglalva, a legalitás a következő követelményt tartalmazza:

- a nyomozó hatóságok kivétel nélkül derítsenek fel minden bűncselekményt és elkövetőt (felderítési/bűnüldözési kötelezettség);
- az ügyész minden esetben emeljen vádat, ha a bírósági eljárás megindításának ténybeli és jogi feltételei fennállnak;
- a bíróság a bűncselekményre büntetést alkalmazzon.

¹⁹⁶ Király [1986] i. m.

¹⁹⁷ Indoklás a M. Kir. Igazságügyi Miniszter által az 1892-1897-i országgyűlés negyedik ülészakájában a Képviselőház elé terjesztett Bünvádi Perrendtartás törvényjavaslatához. 148.

¹⁹⁸ Király [1986] i. m. 205.

Király Tibor szerint az officialitás (az eljárás megindítása és lefolytatása hivatalból) értelmében a legalitásból eredő tevékenység a hatóságok feladata. Hangsúlyozza a legalitás és az officialitás elve közötti korrelációt, mivel az officialitás által vezérelt büntetőeljárás rendszerben a legalitás teljesülése azon múlik, hogy miként, milyen ráhatással érvényesül az officialitás, másfelől azon a szemponton, hogy a legalitás legjobban az officialitás által érvényesíthető.¹⁹⁹

A szakirodalom a legalitást együtt vizsgálja az officialitással, és Bárd Károly levezette azt, hogy a szakirodalom gyakran szinonim fogalomként is használja.²⁰⁰

Bárd Károly szerint „a legalitás elve parancs a bűnüldöző hatóságok számára. Azt írja elő, hogy a büntető törvényeket alkalmazni kell. [...] Az officialitás (hivatalbóliség, ex officio eljárás) jogosultságot fogalmaz meg. Felhatalmazza az államnak erre a célra létrehozott szerveit arra, hogy a büntető igényt mások beleegyezésétől függetlenül akár azoknak akarata ellenére is érvényesíthessék.”²⁰¹ Erdei Árpád is elfogadja e tételeket.²⁰² Bárd Károlynak az a véleménye, hogy ez a két elv nem fonódik szükségszerűen egymásba, ezért indokolt külön tartani, ugyanis bizonyos értelemben ellentétei egymásnak. Ugyanis míg az „officialitás elve az állam bűnüldöző apparátusának a hatalmát alapozza meg, addig a legalitás tétele e hatalomnak állít korlátot.”²⁰³ A legalitás fogalmaként a bűnüldözési kötelezettség elemeit jelöli meg, melyek egyrészt a felderítési kötelezettség (bukkanjon minden jogsértés nyomára és leplezzen le minden elkövetőt), másrészt a vádemelési kötelezettség (ügyészi vádemelési kötelezettség, ha megvannak a bírósági eljárás ténybeli és jogi feltételei), harmadrészt a bíróság kötelezettsége a büntetés kiszabására (a bíróság a tettest büntetéssel sújtja, de ehhez a két előző elemnek realizálnia kell.)²⁰⁴ Bárd rögzíti továbbá, hogy a legalitás a jogállam eszméjének a velejárója, melynek a deklarálásával az állam azt ígéri, hogy a bűnüldöző apparátusát a jognak, a törvényhozónak rendeli alá.²⁰⁵ Bárd Károly tudományos magyarázata ezen elvek fogalma és elhatárolása tekintetében nagy hatással volt a későbbi jogtudósok fogalom definiálására.

Kertész Imre a legalitás elvének lényegét abban látja, hogy a büntetőeljárást a bűncselekmény alapos gyanúja esetén meg kell indítani, s ha az eljárásnak nincs törvényi akadálya, azt nem is lehet megszüntetni.²⁰⁶

Bócz Endre felfogásában a legalitás elsősorban a vádhatóság számára előírt, a tudomására jutott összes bűncselekmény felderítésére és az elkövetők elítélésére vonatkozó kötelezettség.²⁰⁷

Erdei Árpád szerint az ügyésznek a közvádlói szerepe alapján kiemelt feladata a bíróság előtt az állam büntetőigényének érvényesítése. Ennek során a legalitás (mint kötelezettség) és az officialitás (mint általános felhatalmazás) elvei

¹⁹⁹ Király [2000] i. m. 115.

²⁰⁰ Bárd Károly (1987): A büntető hatalom megosztásának a buktatói. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 66–71.

²⁰¹ Bárd [1987] i. m. 66.

²⁰² Erdei Árpád (2004): A célszerűség rejtélye, avagy oportunitás a büntetőeljárásban. In Gellér Balázs szerk.: Györgyi Kálmán ünnepi kötet. Budapest, KJK-KERSZÖV. 168.

²⁰³ Bárd [1987] i. m. 67.

²⁰⁴ Uo. 66.

²⁰⁵ Uo. 69.

²⁰⁶ Kertész Imre (1996): A legalitás eróziója, az oportunitás inváziója. Acta Juridica et Politica, Tom. XLVIII. Fasc. 1–20. Szeged, Szegedi Tudományegyetem. 151.

²⁰⁷ Bócz Endre (1994): Legalitás, oportunitás és az ügyész diszkrecionális jogköre. Rendészeti Szemle, 32. évf. 1. sz. 12–18.

ezt biztosítják számára. A nyomozás során pedig olyan jogosítványokkal rendelkezik, amellyel a nyomozást alakíthatja, függetlenül attól, hogy a nyomozó hatóságra is meghatározó e két elv. Erre tekintettel álláspontja szerint a hivatalból való eljárás, amelynek része legalitás és az officialitás, csak az ügyész irányában hatályosul. A vádelv, a vádmonopólium alapján kötelező az ügyész számára a vádemelés, és a bíróság a saját feladatait nem tudja ellátni vád nélkül. Álláspontja szerint a bíróságra nem terjed ki e két elv, mivel a bíróság feladata csak a bűnelkövető megbüntetése.²⁰⁸

Szabóné Nagy Teréz leszögezi, hogy „[a] legalitás tétele kötelezettséget állapít meg, a büntető igény érvényesítésének a kötelezettségét”.²⁰⁹ Nagy Ferenc szerint a legalitás a bűnüldöző hatóságok, elsősorban a közbíró, azaz az ügyész számára jelent kötelezettséget a büntetőigény érvényesítésére, a büntetőtörvények alkalmazására.²¹⁰

Tremmel Flórián értelmezésében a legalitást az anyagi, míg az officialitást az alaki büntetőjog elvének tekinti. Az anyagi jogi rendelkezések kógens jellegűek. A büntetőtörvények feltétlen érvényesülést kívánnak, ennek az érvényesítésnek a feladatát az állami szervek kötelezettségévé teszi a jogalkotó. Az officialitás általános hatósági cselekvési, eljárás-lefolytatási kötelezettséget jelent, amely áthatja a büntetőeljárás főbb szakaszait. Tremmel szerint az ügyészségre, a nyomozó hatóságra és a bíróságra is érvényes az officialitás. A bíróság a vád alapján jár el, de ezt követően az igazságszolgáltatási tevékenységét hivatalból látja el.²¹¹

Tóth Mihály szerint a hivatalból való eljárás elvének a két oldala tartalmilag a legalitás és az officialitás. A legalitás kötelesség, amely alapján bűncselekmény gyanúja esetén érvényesíteni kell az állam büntetőigényét. Az officialitás olyan jog, amelyet bűncselekmény gyanúja esetén az állam gyakorol felhatalmazás keretében a nyomozó hatóság, az ügyész és a bíróság felé a büntetőjogi igény érvényesítése tárgyában.²¹²

Cséka Ervin nézete szerint a legalitás elvét az eljárási törvények nem rögzítik, de a rendelkezések értelmezése alapján megállapítható ezen elv létjogosultsága a büntetőeljárás során.²¹³ Szerinte a hivatalból való eljárás (officialitás) elvének alapja a büntető jogviszony. Nemcsak jogosult, de köteles az állam a büntetőigény érvényesítésére, ez a kötelezettség a sértettel szemben is fennáll, valamint az alkotmányos és egyéb törvényes elvek is érvényesítése során is. Szerinte az officialitás elve kiterjed a nyomozásra és a bírósági eljárásra, és minden eljáró hatóságra is vonatkozik.²¹⁴

Fantoly Zsanett szerint a hivatalból való eljárás (officialitás) elve a büntetőügyekben eljáró hatóságok pozitív magatartását, cselekvésre irányuló kötelezettségét jelenti. Cséka Ervin álláspontját elfogadva azt az irányzatot képviseli, hogy a hivatalból való eljárás (officialitás) elve a büntetőeljárás minden szakaszában és valamennyi hatóságra vonatkozik.²¹⁵

²⁰⁸ Erdei [2004] i. m. 171.

²⁰⁹ Szabóné Nagy Teréz (1985): A büntető igazságszolgáltatás hatékonysága. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 35.

²¹⁰ Belovics – Gellér– Nagy – Tóth [2012] i. m. 27.

²¹¹ Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor (2004): Új magyar büntetőeljárás. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó. 71–76.

²¹² Bánáti János – Belovics Ervin – Csák Zsolt – Sinku Pál – Tóth Mihály – Varga Zoltán (2009): Büntető eljárásjog. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó. 42–43.

²¹³ Cséka Ervin (1998): Korszerűsödő alapelvek a büntető eljárásban. In Tóth Károly szerk.: Emlékkönyv Dr. Szabó András egyetemi tanár 70. születésnapjára. Acta Juridica et Politica, Tomus LIII., Fasc 8. Szeged, Szegedi Tudományegyetem ÁJK. 109.

²¹⁴ Cséka Ervin – Fantoly Zsanett – Kovács Judit – Lőrinczy György – Vida Mihály (2004): A büntetőeljárás jog alapvonásai I. Szeged, Bába Kiadó. 66–67.

²¹⁵ Fantoly Zsanett (2014): Legalitás kontra oportunitás, avagy új tendenciák és fejlődési útvonalak a magyar büntetőeljárásban. In Ruzsonyi Péter szerk.: Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből. Budapest, Nemzeti Közszerzői Egylet Rendészettudományi Kar. 73.

Farkas Ákos szerint az igazságszolgáltatás állami monopóliuma magában foglalja a legalitás elvét, hiszen az állam minden bűncselekmény üldözésére kötelezettséget vállal. A legalitás az alkotmányosság velejárója. Továbbá annak a véleményének is hangot adott, hogy nemcsak az ügyész kötelezettsége az állami büntetőigény érvényesítése, hanem ez a nyomozó hatóság és a bíróság feladata is.²¹⁶

Elek Balázs nézete szerint „[a]z igazságszolgáltatás állami monopóliuma magában foglalja a legalitás elvét, amely szerint az állam kötelezettséget vállal minden bűncselekmény üldözésére. A legalitás érvényesülését általában az alkotmányosság velejárójaként szokták emlegetni.”²¹⁷ Elek Balázs leszögezi, hogy a magyar büntetőeljárás jogban a legalitás és az officialitás elve érvényesül, mely szerint a Be.-ben megállapított feltételek fennállása esetén a büntetőeljárás megindításának, illetve lefolytatásának a kötelezettsége áll fenn a büntetőügyekben eljáró hatóságok, azaz bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság tekintetében. A bíróságok ítélező tevékenységében az officialitás elsősorban akképp ragadható meg, hogy a törvényes vád alapján (a vádló által) megindított eljárásban a vádat köteles kimeríteni. A legalitás elve tulajdonképpen az officialitás elvének egyik megnyilvánulása, de azt nem meríti ki. A legalitás elve a törvény előtti egyenlőség és a jogbiztonság követelményéből fakad, és azt követeli meg, hogy minden egyes bűncselekmény elkövetését felelősségre vonás kövesse.²¹⁸ E nézet teljes mértékben összefoglalja a legalitás és az officialitás elvének lényegét, szoros kapcsolatát. Rávilágít a bíróság fő – ítélező – funkciójára ezen elvek érvényesülése során. Az állam büntetőigényének realizálása során a vádhoz kötöttség következtében a bíróságra nem közvetlenül hat a hivatalból való eljárás elve.

A jogtudomány képviselői közül meghatározónak tartom Bárd Károly legalitással kapcsolatos álláspontját, amely szerint ennek az elvnek az érvényesülése a büntetőhatalom korlátját jelenti.

Egyetértek azzal a jogtudományban kialakult állásponttal is – így például Erdei Árpád nézetével²¹⁹ – hogy a legalitás és az officialitás közvadás ügyekben ügyészre vonatkozó egységes parancs, amely a nyomozó hatóságra is kiterjed. Amennyiben törvényi feltételei fennállnak, a nyomozást – indítvány hiányában is – köteles elrendelni hatáskörében az ügyészség és a nyomozó hatóság. Az eljárási feladatok megosztására irányuló kötelezettség garanciájaként azonban csak kivételes esetben érvényesül legalitás–officialitás a bíróság vonatkozásában, mivel alapjában a bíróság csak indítvány, azaz vád alapján jár, hiszen alapvető feladata az ítékezés.

5.3.2. A legalitás és az officialitás a büntetőeljárásban

Az Alkotmánybíróság határozatában rögzítette: „A bűnüldözés kizárólagos joga egyben a büntető igény érvényesítéséről való gondoskodás kötelezettségét jelenti. Ezt tükrözi a hivatalból való eljárás törvényben rögzített büntetőeljárás alapelve, amely szerint a büntetőügyekben eljáró hatóságok a törvényben megállapított feltételek fennállása esetén kötelesek a büntetőeljárást lefolytatni (Be. 2. §).”²²⁰

²¹⁶ Farkas – Róth (2007) i. m. 49–51.

²¹⁷ Elek Balázs (2012): A jogerő a büntetőeljárásban. Debrecen, Debreceni Egyetem ÁJK. 24.

²¹⁸ Elek [2012] i. m. 27.

²¹⁹ Erdei [2004] i. m. 168.

²²⁰ 40/1993. (VI. 30.) AB határozat

A két elvet a Be. az „Alapvető rendelkezések” alatt, „A hivatalból való eljárás, a büntetőeljárás megindítása és a büntetőeljárás akadályai” alcímben az alábbiak szerint definiálja: „6. § (1) A bíróságnak, az ügyésznek és a nyomozó hatóságnak kötelessége, hogy az e törvényben megállapított feltételek esetén a büntetőeljárást megindítsa, illetőleg az eljárást lefolytassa. (2) Büntetőeljárás csak bűncselekmény gyanúja alapján, és csak az ellen indítható, akit bűncselekmény megalapozott gyanúja terhel”.

A 2018. július 1-jén hatályba lépő, a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény – (továbbiakban új Be.) az alapvető rendelkezésekben immáron kizárólag csak a büntetőeljárásra vonatkozó, a kodifikációval kitűzött, „eszményi” büntetőeljárás lényegét megragadó alapelveket definiálja. Így a hivatalból való eljárásra vonatkozó szabályozás továbbra is itt, az alapvető rendelkezések között, „A büntetőeljárás alapja és akadályai” alcímben található meg. Az új Be. az alábbi meghatározást tartalmazza: „4. § (1) Az ügyészség és a nyomozó hatóság a tudomására jutott közvérdra üldözendő bűncselekmény miatt hivatalból megindítja a büntetőeljárást. (2) A bíróság – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – indítványra jár el.”

A Be.-vel szemben az új Be. e rendelkezésnél nem konkretizálja egységesen a büntetőeljárás megindításának feltételeként a bűncselekményre vonatkozó (egyszerű) gyanút és a meghatározott személy vonatkozásában a megalapozott gyanút. Csupán általánosan utal arra, hogy az ügyésznek és a nyomozó hatóságnak kötelessége, hogy az e törvényben megállapított feltételek esetén a büntetőeljárást megindítsa, illetőleg az eljárást lefolytassa. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az új Be. nem rögzíti feltételként a büntetőeljárás megindításához a bűncselekmény gyanúját, de ezt nem a büntetőeljárás megindításának egységes követelményeként határozza meg, ellentétben a Be.-vel. Ennek okára a dolgozatomban később térek ki a gyanú témaköre vonatkozásában.

Az új Be. – a jogirodalomban fellelhető, egységesnek azonban nem mondható nézet törvényi szintű elfogadásával – egyértelműen úgy rendelkezik, hogy a közvérdra üldözendő bűncselekmények miatt a hivatalból való eljárás kötelezettsége a nyomozó hatóságra és az ügyészségre vonatkozik. A legalitásra és az officialitásra vonatkozó fent hivatkozott nézetet erősíti és maximális megvalósulását biztosítja továbbá az új Be. nyomozásra vonatkozó új szabályozása is. A vádemelési szaknak – megszűnésével – a nyomozás vizsgálati alszakaszba történő beépítésével az ügyészség nyomozási szakban megváltozott szerepe következtében a vádemelés feltételeinek megállapítása végett az ügyészség már közvetlenül irányítja a vizsgálatot. E változással a vizsgálatai során csorbul a nyomozó hatóság önálló eljárási, döntési jogköre. Megjegyezném, hogy e körben a nyomozó hatóság önálló tevékenysége csak késedelmet nem tűrő esetekre vagy további lehetséges elkövetők felderítésére csökken.

Az ügyészség érdemileg a vizsgálat közvetlen irányításával a vizsgálati alszak valóságos urává válik és megvalósulhat a nyomozás tekintetében az ügyészség tényleges felelőssége. E körben hangsúlyozni kell azt is, hogy az ügyészségnek már a vizsgálati alszakaszban közvetlenül kell döntenie a vádemelésről, illetve a közvetítői eljárásról, a feltételes ügyészi felfüggesztésről, a vádemelés meghatározott módjáról. Ezzel az új Be. megteremti annak a lehetőségét, hogy a büntetőeljárások az időszerűség követelményének megfelelően hamarabb befejeződjenek.

Az új Be. továbbá azt is rögzíti, hogy a bíróság – a törvényben rögzített kivételekkel – főszabály szerint hivatalból nem, csak az arra jogosultak kezdeményezése, azaz indítvány alapján járhat el. Ilyen kivétel például a büntetővégzés meghozatalának feltételeinél, a Be. 740. § (1) bekezdése szerint: „A bíróság az ügyészség indítványára vagy hivatalból [...] tárgyalás mellőzésével, az ügyiratok alapján büntetővégzést hoz [...]”.

5.3.3. Az *opportunitás* – az *ügyészség diszkrecionális jogköre*

A legalitás elvén alapuló büntetőeljárás terheltközpontú, amely garanciákkal védi a terhelt eljárási jogi helyzetét. E szempontok figyelembevételével van kialakítva és felépítve az egész eljárás, hiszen az ő büntetőjogi felelősségéről kell döntenie főszabály szerint a bíróságnak. A legalitás elve alapjaiban a sértett jogi helyzetét is erősíti a büntetőeljárásban, merthogy az állam a bűnüldöző szervek útján a „nevében” jár el, azonban e rendszer tiszta formában nem biztosít elegendő eljárási jogosultságot a számára. A legalitás soha nem vált tiszta formává a történi fejlődés során, hiszen ennek nem lehet teljesen érvényt szerezni és a hivatalból való eljárás elve sem realizálódik töretlenül.

Király Tibor szerint a legalitásban és az officialitásban törést okoz a látens bűnözés és a bűncselekmények fel nem derített elkövetői is. Ez azonban összefüggésben van a sérelmet szenvedett emberek feljelentési hajlandóságával, valamint a bűnüldöző szervek készségével és kapacitásával. Az állami szervekre háruló – az officialitásból fakadó – bűnüldözési tevékenység az állam szolgáltatása a polgárai számára; a jogaik megvédésének egyik garanciája. Napjainkban a sértett már nem is volna képes eszközök híján szembeszállni a sérelmére cselekvő elkövetőkkel, különösen a szervezeten megjelenő veszélyes bűnözéssel.²²¹

Az európai kontinentális (például német, osztrák, magyar) jogrendszerekben is a legalitás elve a meghatározó, azonban kivételként alkalmazzák az *opportunitás* elvét is. Országoként eltérő mértékkel rendelkeznek a hatóságok diszkrecionális jogkörrel, amely meghatározott kritériumok alapján a bűnüldöző hatóság és az ügyész számára mérlegelhetővé teszi az állami büntetőigény érvényesítését. Az európai kontinentális jogrendszerekkel ellentétben, például az angolszász országok jogrendszereiben, az *opportunitás* elve dominál.²²²

Egyre nagyobb törekvés tanúi lehetünk a tekintetben, hogy a legalitás elvét követő európai országok büntetőeljárásaik során is több diszkrecionális rendelkezést alkalmaznak, enyhítendő a legalitás „szigorát”. Egyes országok pedig az *opportunitás* elvét követik, így például Anglia, Belgium, Franciaország és Hollandia az *opportunitás* elvét követi. Az európai országoknak döntenük kell, hogyan viszonyulnak a büntető igazságszolgáltatás formálódó új eszközeihez, és ezt az *opportunitás* elvének egyre nagyobb térhódításával tudják megközelíteni. Ezáltal lehetőséjük nyílik arra, hogy ennek előnyeit a szabályrendszerükbe való beépítéssel alkalmazzák (például a kiemelt ügyek felderítésének növekvő hatékonysága, a büntetőútról elterelő diverziós eszközök használata stb.). Ezáltal hatékonyabban tudják megvalósítani a gyors és tisztességes eljárás lefolytatását a büntetőeljárásban.²²³

Albert Glesener (az *opportunitást* elfogadó francia jogtudomány egyik képviselője) szerint a legalitás elve alapján működő büntetőeljárások a következő sajátosságokkal rendelkeznek:

- Minden elkövető és minden – csekély vagy súlyos – cselekmény miatt kötelező a felelősségre vonás, ezzel biztosítva a törvény előtti egyenlőséget.
- A büntetlenség érzésének elkerülése érdekében a törvényt mindig alkalmazni kell a törvény szigorára, valamint emberi, társadalmi és gazdasági következményeire tekintet nélkül.

²²¹ Király Tibor (2000): Büntető-eljárási jog. Budapest, Osiris Kiadó. 117.

²²² Nagy [2010] i. m. 47.

²²³ Farkas Ákos (2009): Büntetőeljárások Európában. Magyar Jog, 56. évf. 6. sz. 383.

- Csak a jogalkotónak van lehetősége az esetleges rossz gyakorlat káros társadalmi következményeinek elkerülése miatt a törvényt megváltoztatni.²²⁴ A legalitás elve nézete szerint rugalmatlan és nem képes a praktikus gondolkodásra.²²⁵

Accomando Gilles a legalitás és az oportunitás problémakörét az ügyészség alkotmányosságára alapítja. Álláspontja szerint is a legalitás rendszerei biztosítják a törvény előtti egyenlőséget az ügyészségek függetlensége mellett, de kizárják az ügyészség diszkrecionális jogkörének gyakorlását.²²⁶

Az oportunitás rendszereiben az ügyészt széles diszkrecionális jogkört gyakorol, azonban az ügyészség a végrehajtó hatalomtól nem független, így garantált az egyenlő bánásmód valamennyi állampolgár számára.²²⁷

Erdei Árpád szerint a büntetőeljárásban az oportunitás elve összekapcsolódik a legalitás elvével. Az oportunitás a legalitás annak kiegészítőjeként, talán a nem kívánatos merevség oldására szolgáló eszköz.²²⁸

Finkey Ferencz a hivatalból való eljárás elve magyarázatánál utal az oportunitásra is, amikor kifejti, hogy az ügyészség mint közvádó nincs jogosítva célszerűségi (oportunitási) okokból megtagadni a vád képviselőt vagy a vádat elejteni, különösen akkor nem, ha az ok tisztán a politikai célszerűség. Azonban Finkey azt is elismeri, hogy „a közvád kivétel nélküli ügyészség számára való monopolizálása” „veszélyeket” és gyakorlati hátrányokat rejt magában, ezért a sértettet is szükséges felhatalmazni a vádemelés és vádképviselő jogával.²²⁹

Angyal Pál a legalitás elvével szembeállítja „az oportunitás princípiumát, amely [...] annak lehetőségét biztosítja, hogy az eljárás megindításának vagy mellőzésének kérdésénél [...] célszerűségi szempontok (politikai tekintet, a cselekménynek csekély súlya stb.) vétessenek figyelembe”.²³⁰

Király Tibor szerint: „Szükséges felismerni és elismerni, hogy a legalitás és az officialitás érvényesülésének vannak természetes határai, amelyeket a jog elismerhet, és jogi határai, amelyeket a jog megrajzol. Ez minden.”²³¹ Továbbá megfogalmazásában a legalitás mellőzésének a törvény akkor ad teret, ha a célszerűség, hasznosság szempontjait a jogpolitika meghatározza, ekkor a legalitással szemben érvényesülő célszerűség az eljárásban az oportunitás.²³²

Kertész Imre szerint az oportunitás nem összeférhetetlen a demokratikus jogállam eljárásjogával. Az oportunitás elve biztosíthatja, hogy a hatóságok mérlegeljék az eljárás hasznosságát, és csak közérdekűnek, célszerűnek tekinthető esetekben vonják felelősségre az elkövetőt. A bűnözés ilyen mértékű emelkedése mellett megoldhatatlan feladat minden bűncselekmény elkövetőjének ügyében bírósági tárgyalást tartani. A bíróságok tehermentesí-

²²⁴ Glesener, Albert (1972): Le classement sans suite et l'opportunité des poursuites. Revue de Droit Penal et de Criminologie, vol. 73, no. 4. 354.

²²⁵ Glesener [1972] i. m. 355.

²²⁶ Accomando, Gilles (1997): L'indépendance du parquet. Un débat dépassé: opportunité/légalité et dépendance/indépendance vis-à-vis de l'exécutif. Gazette du Palais, 14 août, 1064.

²²⁷ Accomando [1997] i. m. 1064.

²²⁸ Erdei [2004] i. m. 166.

²²⁹ Finkey Ferencz (1908): A magyar büntetőeljárás tankönyve. Budapest, Politzer Zsigmond és Fia. 221–222.

²³⁰ Angyal Pál (1915–1917): A magyar büntetőeljárás jog tankönyve. Budapest, Athenaeum. 261.

²³¹ Király [1986] i. m. 206.

²³² Király [2000] i. m. 118.

tésének egyik járható útja az ügyész diszkrecionális jogkörének bővítése, azaz ez már közérdek. Az opportunitás elvét elfogadó jogállamok – Egyesült Államok, Anglia, Franciaország, Hollandia – eljárásjogukban szabályozták az ennek megfelelő garanciális biztosítékok rendszerét. A terhelt joga a bíróság előtti tisztességes eljáráshoz biztosítva van azzal, hogy szükséges a beleegyezése a vele kapcsolatos ügyszólató határozatokhoz, azaz igényelheti tárgyalás tartását az ügyében, amennyiben nem kívánja ügye gyors, tárgyaláson kívüli lezárását.²³³

A legalitást és az opportunitást igen frappánsan különíti el egymástól Bárd Károly, amikor azt a nézetet fejti ki, hogy valójában csak a jogkörmegosztásban van a különbség e két elvnel. Az opportunitás elve az ügyészt, a legalitás elve pedig a bíróságot hatalmazza fel arra, hogy a büntetés hasznosságát, célszerűségét mérlegelje, és döntésében figyelembe vegye.²³⁴

Erdei Árpád megfogalmazásában az opportunitás elve összefügg az általános közbiztonsági feladatok ellátása körében bizonyos diszkrecionális jogkör gyakorlásával, melynek terjedelme jogrendszerfüggő. Ez lehet olyan, hogy a törvényhozó állapítja meg, milyen kérdésekben biztosít döntési szabadságot az ügyésznek, itt teljesen hangsúlyos a legalitás elve. Olyan rendszer is kialakítható, ahol az ügyész csak általános útmutatást kap a kötelezettségeit illetően, s maga dönt a konkrét ügyekben. A magyar jogalkotó a harmadik utat választotta, amely szerint az ügyész a legalitás elvének alkalmazásától egyes esetekben eltekinthet vagy köteles eltekinteni – amennyiben a törvényben meghatározott kivételek megállapíthatók – ám a kivételek egyikénél vagy másíknál éppen a feltétel beálltát saját mérlegelésével állapítja meg.²³⁵ Erdei Árpád álláspontja szerint a magánindítvány esetében az ügyésznek egyszerűen csak konstatálnia kell, hogy hivatalból nem indíthat eljárást, s ha mégis megtette, meg kell szüntetnie, mert az officialitásból következő általános felhatalmazása az ilyen ügyekre nem terjed ki, az érintett által adható felhatalmazás pedig hiányzik. Erdei megemlíti a magánvád intézményét is, ügyésznek általában az ilyen ügyekben nincs tennivalója. A vádemelés részbeni mellőzésénél a célszerűségi megfontolás már különösen az ügyész feladata. A célszerűség itt „perökönómiai” természetű, amelynek mérlegelését – bár annak szempontjait meghatározza – a jogalkotó nem tartja fenn magának. A vádemelés elhalasztása esetén kiteljesedik az ügyész diszkrecionális jogköre, a mérlegelést ugyancsak törvényi útmutatás alapján végzi az ügyész.²³⁶

Tóth Mihály nézete szerint a legalitás és az officialitás elhatárolása legvilágosabban a jogok és kötelezettségek alóli kivételekkel illusztrálható. A legalitás kötelezettsége alóli kivétel az opportunitás, amikor a jogalkotó felmentést ad a kötelesség teljesítése alól, gyakran bizonyos célszerűségi okból (például a feljelentés elutasítása; a nyomozás megszüntetése és megrovás alkalmazása; a fedett nyomozó mentessége; közvetítői eljárás stb.). Valamennyi esetben közös, hogy bűncselekmény gyanúja miatt az eljárást (meghatározott személlyel szemben) folytatni kellene, ám fontosabb érdek fűződik a folytatás mellőzéséhez, az eltereléshez. Az officialitás joga alóli kivétel (feljelentés; magánindítvány; amelyknél az eljárás megindítása sajátos engedélyhez, külső aktushoz kötött) esetén a törvény korlátozza, esetenként kizárja a hatóságok eljárási jogosultságát – gyakran a sértett kímélete okán.²³⁷

²³³ Kertész [1996] i. m. 157.

²³⁴ Bárd Károly (1986): Legalitás és bűnüldözés. Jogtudományi Közlöny, 41. évf. 9. sz. 402–409.

²³⁵ Erdei [2004] i. m. 172.

²³⁶ Uo. 174.

²³⁷ Bánáti – Belovics – Csák – Sinku – Tóth – Varga [2009] i. m. 42–43.

Herke Csongor szerint a legalitás és oportunitás fogalmának meghatározásakor azt kell vizsgálni, hogy a jogalkalmazó mi módon és milyen terjedelemben van kötve a törvényi előírásokhoz, ha a legalitás és az oportunitás elvének figyelembevételével kell meghoznia a döntést a büntetőeljárás végigviteléről. A legalitás és az oportunitás tehát végső soron nem más, mint a mérlegelési jogkör hiánya vagy megléte. A különbség közöttük a határozathozatal módjában, azaz abban határozható meg, hogy nemcsak az ügyészség nyomozati és vádemelési (vádképviselési) kötelezettségére vonatkozik (mint szorosabb értelemben vett legalitás elve), hanem a bíróságok munkájára is. A legalitás és oportunitás elve fogalmainak tágabb felfogása alapján az eljárás leállításának törvényi lehetőségei nem kizárólag az ügyészség jogkörében vannak, hanem eljárási szakasztól függően a bírósági egyetértés is szükséges, vagy fordítva. Ezáltal a hatályos büntetőeljárás-jog alapján a legalitás és oportunitás elvét nem lehet vizsgálni a bírói tevékenység áttekintése nélkül. Kifejti továbbá, hogy a törvényhozó felelőssége a legalitás és oportunitás közötti jogállamilag elfogadott kompromisszum kialakítása.²³⁸

Hautzinger Zoltán nézete szerint a legalitás és az officialitás a katonai életviszonyok között még nagyobb jelentőséggel bír, mint az univerzális életviszonyok körében. A katonai bűncselekmények az adott katonai egység fegyelmét is sértik nemcsak a katonai rendet. A katonai büntetőügyekben kevesebb a legalitásra és az officialitásra vonatkozó törés, így az oportunitás érvényesülése szűkebb terjedelmű. Így a katonai büntetőeljárásban kizárt a vádemelés elhalasztása, a magánvád jogintézménye.²³⁹

Elek Balázs álláspontja szerint „[e]gyre nagyobb tér nyílik az oportunitásnak, a célszerűségnek, a gazdaságosságnak, amely lassan átveszi a legalitás elvétől az elsőbbséget, és a hangsúly is egyre az előzetes eljárásra tevődik át, a bírósági eljárás érdemi szerepe pedig fokozatosan csökken”.²⁴⁰ A törvény az officialitás (és a legalitás) elve maradéktalan alkalmazásának a követelménye alól célszerűségi okból – a törvényben taxatíván felsorolt esetekben – kivételt enged. Feljogosítja a büntetőügyekben eljáró hatóságokat arra, hogy mellőzzék a bűncselekmény üldözését, a vádemelést, illetve az elbírálást annak ellenére, hogy büntetőeljárási akadály nem áll fenn. Ezek az úgynevezett oportunitás esetei.²⁴¹

Finszter Géza összefoglalja a legfőbb szempontokat, amelyek meghatározzák a ius obligatio és a ius puniendi lényegét. „Az oportunitás legszélesebb értelemben magában foglalja azt az ismeretelméleti adottságot, miszerint a büntetőigény feltétlen érvényesülésének legfőbb akadálya a múlt feltárásának és bizonyíthatóságának korlátozott lehetősége. Szűkebb értelemben viszont az oportunitás azoknak az anyagi és eljárásjogi intézményeknek, valamint büntetőpolitikai elveknek a foglalatja, amelyek lehetővé teszik a büntető igazságszolgáltatási útról történő elterelést, a büntetőjogi büntetések felváltását más alternatív intézkedésekkel, a bíróságon kívüli megegyezést, és végül az eljárások egyszerűsítését.”²⁴²

Véleményem szerint egyértelműen megállapítható, hogy Magyarországon a fejlődés iránya az oportunitás (célszerűség) elvének egyre nagyobb térhódítása felé mutat a büntetőeljárás jogalkotás és jogalkalmazás, a haté-

²³⁸ Herke Csongor (2011): Súlyosítási tilalom a legalitás és az oportunitás elvének tükrében. Állam- és Jogtudomány, 52. évf. 1. sz. 38–39.

²³⁹ Hautzinger Zoltán (2011): A magyar katonai büntetőeljárás fejlesztési irányai. Budapest–Pécs, Dialóg Campus–PTE ÁJK. 61.

²⁴⁰ Elek [2012] i. m. 24.

²⁴¹ Uo. 27.

²⁴² Finszter [2014] i. m. 147.

konyság és egyéb szempontok egyre következetesebb elfogadása következtében. Egyértelmű, hogy az opportunítás eseteiben törvényi felhatalmazás alapján és törvényi feltételek fennállásakor az ügyész dönt – és a büntetés hasznosságát, célszerűségét mérlegelve – ténylegesen, és nem emel vádat. A legalitás klasszikus elve alapján a döntés nem bírósági eljárásban születik meg, így a vád, a védelem és az ítékezés funkció nem különülnek el, nem érvényesülhetnek a fegyveregyelőség, a nyilvánosság, közvetlenség elvei és a méltányos eljárás stb. garanciális követelmények. Amennyiben az ügyész az opportunitás elvének megfelelően jár el, valóban vagy a felelősségre vonás teljes mellőzését, vagy pedig annak feltételektől függő mellőzését engedi.

Azonban annak eldöntésénél, mi a helyes koncepció a legalitás és az opportunítás „harcában”, figyelembe kell venni, hogy az opportunitás és a bűnelkövetők méltányos és enyhe kezelése közötti összefüggést a gyakorlat megdöntötte. Például a vádemelés elhalasztása – új Be. szerint a feltételes ügyészi felfüggesztés – esetében nem minden esetben mentesíti a terheltet a társadalom hátrányos hatásaitól, hiszen gyanúsítottként részt venni egy büntetőeljárásban „még akkor is súlyos hátrány, ha az ártatlanság vélelmét szilárd garanciák biztosítják”.²⁴³ Egy hosszú bírósági eljárásban azonban vádlottként a vádlottak padján ülni a bírósági tárgyalásokon, és várni a döntésre, sokkal megterhelőbb lehet a terhelt számára.

5.3.4. Kivételek a legalitás és az officialitás alól

A legalitás és az officialitás kivételekkel mindig érvényesül, de nem azonos mértékben. Vannak olyan jogintézmények azonban, amelyeknél a kivételek az officialitás alól és ennek következtében a legalitás érvényesítését megakadályozzák.

Ilyen klasszikus, alapjaiban anyagi jogi jogintézmény a magánindítvány, amely során néhány bűncselekmény megtorlás nélkül maradhat a sértett beleegyezése nélkül. Ezzel szemben klasszikus eljárásjogi jogintézmény a magánvád, amely esetén a sértett belátásától függ a büntetőeljárás megindítása és lefolytatása, hiszen a váddal való rendelkezés az ő döntéséhez van kötve.

De más jogintézmények is megtörik napjainkban már ezen elveket, így például a büntetés kiszabásának mellőzése a Btk.-ban meghatározott bármely okból, vagy például a Be.-ben az ügyész diszkrecionális jogköréhez kapcsolódó nyomozás és a vádemelés részbeni mellőzése, a közvetítő eljárás, a vádemelés elhalasztása, új megnevezéssel a feltételes ügyészi felfüggesztés.

A legalitás elve szerint a jogalkotó akarata érvényesül azzal, ha valamely cselekményt büntetni rendel, és a jogalkalmazó szervek e cselekmény gyanúja esetén kötelesek élni bűnüldözési monopóliumukkal. A büntetőeljárás lefolytatásának kötelezettsége kizárja azt, hogy a bűnüldöző hatóságok saját érdekeik vagy egyéb jogon kívüli tényezőktől tegyék függővé az eljárás megindítását és levezetését, így alapvetően nem lehetnek kivételek.²⁴⁴ Egyértelműen rögzíthető azonban, hogy a legalitás elvének kivételt nem tűrő, minden esetre történő kötelező érvénye-

²⁴³ Szigeti Péter (2017): Hatalommegosztás – igazságszolgáltatás – ügyészség. In Finszter Géza – Korinek László – Végh Zsuzsanna szerk.: A tudós ügyész. Tanulmányok Bócz Endre 80. születésnapjára. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó. 191.

²⁴⁴ Bárd [1987] i. m. 69.

sítése nem teljesíthető és elviselhetetlen terhet jelentene a büntető igazságszolgáltatásban az eljáró hatóságokra. Az oportunitás alkalmazásának megkérdőjelezhetetlenségét támasztja alá a bűnüldöző hatóságok észszerűbb munkateher-elosztása, az anyagi jog túlzott szigorának eljárásjogi ellensúlya is, azonban a kedvező hatások legfőképpen a munkateher csökkentése területén várhatóak.²⁴⁵

Ha az officialitás a bűnüldöző szerveket hatalommal ruházza fel, akkor a kivételek nyilván e hatalmat csorbítják. A legalitás elvének megtörésével a bűnüldöző szervek hatalma a jogalkotó rovására növekszik. A kivételek ugyanis feloldják őket az engedelmesség alól és felhatalmazást kapnak arra, hogy a jogalkotó döntését, amellyel a káros magatartásformák közül egyeseket bűncselekményeknek ítélt, figyelmen kívül hagyják. A két elv közül bármelyiket is korlátozza a jogalkotó, ezzel az állam büntetőigényét kizáró szempontokat, érdekeket ismer el. A különbség abban van, hogy kire bízta a bűnüldözés mellett és az ellene szóló érdekek összevetését.²⁴⁶

Erdei Árpád szerint az oportunitásról akkor lehet szó, amikor az ügyész a konkrét közvádloi feladatainak teljesítésétől azért tekint el, mert a törvényhozótól kapott diszkrecionális jogkörében eljárva az állami büntetőigény érvényesítését célszerűtlennek minősíti. 2004-es tanulmányában rögzíti, hogy a legalitás elve alóli kivételek nem mindegyike sorolható feltétlenül az oportunitás körébe, függetlenül a bennük található célszerűségtől. A célszerűségnek csak az a típusa sorolható be az oportunitás fogalmkörébe, amely az ügyésznek az állami büntetőjogi igény érvényesítőjeként kapott feladatából származik. Kifejti, hogy az oportunitás elve kapcsolódik az általános közvádloi feladatok ellátása körében bizonyos diszkrecionális jogkör gyakorlásához, melynek terjedelme összefügg a jogrendszer jellegével. Ez attól függ, hogy a jogrendszeren belül a legalitás elve milyen hangsúlyt kap és a jogalkotó mennyi döntési szabadságot, mérlegelést biztosít az ügyésznek. A jogalkotó a törvényben kimerítően rögzíti a feltételeket, nem ad mérlegelési jogot, ennek az ellentéte, ahol az ügyész csak általános útmutatást kap a kötelezettségeit illetően. A harmadik formában az ügyész a legalitás elvének alkalmazásától, amennyiben a törvényben meghatározott kivételek megállapíthatók, egyes esetekben eltekinthet vagy köteles eltekinteni, ám a kivételek egyikénél vagy másíknál éppen a feltétel beálltát saját mérlegelésével állapítja meg. E utolsó rendszert fogadta el a magyar megoldás.²⁴⁷

²⁴⁵ Erdei [2004] i. m. 172.

²⁴⁶ Bárd [1987] i. m. 69.

²⁴⁷ Erdei [2004] i. m. 172.

5.4. ÖSSZEGZÉS

A legalitás és officialitás elvét megtörő oportunitás (célszerűség) egyre nagyobb térhódításának folyamata nem értelmezhető a ius puniendi jogállami tartalma kiteljesedésének szűkítéseként, pedig elsősre ez a gondolat vetődik fel. A ius puniendi jogállami tartalma kiteljesedésének a jelentőségét e körben már más megközelítéssel kell vizsgálni, alapvetően a jogállamiság követelményein keresztül, a jogpolitika által meghatározott hasznossági szempontokkal összhangban kell a megfelelő következtetéseket levonni.

Azonban nem elhanyagolható az, hogy a jogalkotó, amikor szélesíti az úgynevezett oportunitás eseteit, és az ügyész jogkörét bővíti, akkor ennek megfelelően szükséges a jogalkotás során szabályozni az ügyési felelősséget. Hack Péter szerint Magyarországon hiányzik az ügyési felelősség intézménye (bár kétségtelenül számos ügyési döntéssel szemben van bírói kontroll), ellentétben az európai államokkal, melyek többségében létezik ezen intézmény. (Például az Egyesült Királyságban téves jogértelmezés, jelentős bizonyíték nem megfelelő értékelése, téves következtetés esetén a bíróság az ügyészséget döntésének ismételt felülvizsgálatára utasíthatja.)²⁴⁸

Ezzel adósak maradtak a korábbi törvényeink, de az új Be. rendelkezéseiben sem történt előrelépés. Ennek elemzése azonban már túlmutat e mű tárgykörén.

---

²⁴⁸ Hack Péter (2017): Az ügyészség „felelőssége”. In Finszter Géza – Korinek László – Végh Zsuzsanna szerk.: A tudós ügyész. Tanulmányok Bócz Endre 80. születésnapjára. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó. 97–98.

VI. A IUS PUNIENDI ÉS A BÜNTETŐ ANYAGI JOG – A MAGÁNINDÍTVÁNY

A büntető anyagi jog szabályai rendelkeznek a büntetőjogi felelősségre vonás akadályairól, úgymint a büntethetőséget kizáró vagy korlátozó, illetve megszüntető okokról, valamint a büntethetőség egyéb akadályairól. A büntetőjogi felelősségre vonás akadályai esetén helyes jogdogmatikai értelmezés mentén belátható, hogy az állam büntetőigényt nem érvényesíthet (függetlenül attól, hogy erre nézve esetleg megjelenik az állami akarat). Más megközelítésben, ha a bűncselekmény csak akkor valósulhat meg, ha nincs büntethetőségi akadály, akkor ez a körülmény – legalábbis a bűncselekmény megvalósulása szempontjából – negatív feltételként, átvitt értelemben a ius puniendi érvényesülésének gátjaként tekinthető.

Ebben a fejezetben a Btk.-ban írt büntethetőséget kizáró vagy korlátozó, illetve megszüntető okokat nem vizsgálom a mű terjedelmi korlátai miatt.

A ius puniendire a büntető anyagi jog tükrében a büntetőjogi felelősségre vonás egyéb akadályai közül a magánindítvány hiányát veszem kifejezetten górcső alá, vizsgálva a magánindítvány anyagi jogi és egyúttal eljárásjogi (quasi „vegyes”) jogintézményt a közvád és a magánvád vonatkozásában is.

6.1. A BTK.-BAN MEGHATÁROZOTT BÜNTETHETŐSÉGET KIZÁRÓ VAGY KORLÁTOZÓ OKOK ÉS BÜNTETHETŐSÉGET MEGSZÜNTETŐ OKOK

A Btk.-ban írt büntethetőséget kizáró vagy korlátozó (például gyermekkor, kényszer és fenyegetés, tévedés) okok, olyan körülmények, amelyek jelentkezése esetén az elkövető cselekménye csak látszólag meríti ki valamely bűncselekmény törvényi tényállását. Ilyenkor ugyanis már a cselekmény megvalósításának pillanatában hiányzik a bűncselekmény fogalmi ismérveinek valamelyike, ezért nem is jön létre bűncselekmény.

A büntethetőséget megszüntető okok (például elévülés, kegyelem), melyek jelentkezésekor az elkövető – bár cselekménye bűncselekménynek minősül – azért nem büntethető, mert az eredetileg létezett büntethetőséget utólag éppen ezek az okok szüntetik meg.

Egyrészt ezek a jogintézmények olyan – mondhatni – hagyományos jogtörténeti múlttal „rendelkeznek”, hogy már a ius puniendi állami monopóliummá válása előtt is érvényesültek, ennél fogva oppportunitással való összefüggésük erőltetettnek tűnhetne. Másrészt a művem témájához (mely alapvetően eljárásjogi megközelítésű) való szorosabb kötődés hiánya miatt e jogintézmények részletes elemzését a monográfiámban nem tekintettem feladatnak, nem vizsgálom. Tekintettel azonban arra, hogy kapcsolódásuk egyfajta „klasszikus” értelemben kimutatható a ius puniendi jogintézményéhez ezért csak jelzés szintén utalok rájuk. Álláspontom szerint e jogintézménynek a ius puniendi relációjában való elemzése más megközelítésben és külön, önálló mű témáját képezhetné.

6.2. ABTK.-BAN MEGHATÁROZOTT BÜNTETŐJOGI FELELŐSSÉGRE VONÁS EGYÉB AKADÁLYAI

A büntetőjogi felelősségre vonás egyéb akadályai olyan – alapvetően – eljárásjogi természetű körülményként jellemezhetőek, melyeknek nem a meglétük, hanem a hiányuk képez büntethetőségi akadályt. Ezeknél a büntetőeljárás megindítását, illetve lefolytatását akadályozó okoknál a bűncselekmény megvalósult, utólag sem szűnt meg annak büntethetősége, csak egy meghatározott körülmény jogilag akadályozza a felelősségre vonást.

A Btk. 30. §-a szerint a büntetőjogi felelősségre vonást akadályozza: a magánindítvány hiánya és a feljelentés hiánya. A büntethetőségi akadályok Btk.-beli rendszerét a jogalkotó – szabályként – a bűncselekmény fogalmi ismérveiről kialakított álláspontjához igyekezett igazítani, mivel ezek az okok valamely bűncselekményi ismérv kizárásán keresztül hatva zárják ki a ius puniendi érvényesülésének lehetőségét. A munkámban arra vállalkoztam, hogy a ius puniendi jogállami tartalma kiteljesedésnek szemléltetésére (anyagi és eljárásjogi nézőpontból is) kitűnően alkalmas – a büntetőjog-irodalomban mintegy hagyományosnak tekinthető felosztás szerint – a büntethetőséget kizáró másodlagos akadálynak (újabb felfogását a Btk. érvényesíti, mint a büntethetőség egyik egyéb akadályaként) tekinthető magánindítványt részletesebben elemzem. A feljelentés hiányára azonban nem térek ki.

Ergo a magánindítvány hiánya akadályozza meg a büntetőjogi felelősségre vonást. E hiány nemcsak anyagi jogi feltétele az elkövető felelősségre vonásának, hanem magához a büntetőeljárás megindításához, valamint lefolytatásához is elengedhetetlenül szükséges. A büntetőigény érvényesülését a jogosult az akaratnyilatkozat megtételének elmulasztásával vagy megtagadásával, illetve az előterjesztési határidő elmulasztásával végérvényesen megakadályozhatja.

6.3. A MAGÁNINDÍTVÁNY FOGALMA

Angyal Pál megfogalmazásában „A magánindítvány lényegileg a büntetőjogszabályok által magánindítványra üldözendő bűncselekmények közé sorolt deliktum nyomán keletkezett állami büntetőigény érvényesülése akadályának elhárítása, azaz az ily bűncselekmény tárgyában egyébként hely fogható büntető eljárás megindításának és lefolytatásának lehetővé tétele, tehát eljárásjogi előfeltétel”.²⁴⁹

Tremmel Flórián szerint a magánindítvány áttételesen az officialitás csorbulásával járó egyik anyagi jogi intézmény.²⁵⁰ Nézete alapján a magánindítvány intézménye az elméletben és a gyakorlatban Janus-arcúnak mutatkozik. A Btk. a magánindítvány hiányát egyértelműen büntethetőségi feltételként szabályozza, tehát nincs állami büntetőjogi igény. Ezzel szemben a Btk. Különös Részében az található, hogy büntetőeljárásnak csak magánindítványra van helye, így tehát van állami büntetőjogi igény, de az nem érvényesíthető. A Be. teljes következetességgel a büntetőeljárás megindításától kezdve a vádemelés szakaszon át eljárási feltételnek (akadálynak) tekinti a magánindítványt, s következőképpen az érdemi tárgyalás szakában nem felmentési okként, hanem az eljárás megszüntetésének eseteként szabályozza a magánindítvány hiányát.²⁵¹

²⁴⁹ Angyal [1920] i. m. 512.

²⁵⁰ Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián (2008): Új magyar büntetőeljárás. Budapest–Pécs, Dialóg–Campus Kiadó. 72.

²⁵¹ Tremmel Flórián (1978): A magánindítvány joghatálya és a joghatályos magánindítvány. Magyar Jog, 25. évf. 4. sz. 339.

Láng László szerint a magánindítvány formához nem kötött, a jogosult minden olyan nyilatkozatát, mely szerint az elkövető büntetőjogi felelősségre vonását kívánja, magánindítványnak kell tekintetni.²⁵²

Király Tibor a nyomozás megindításának akadályait egyben a büntetőeljárás megindítása akadályainak is tekinti, és jogi eredete alapján vegyes, kettős természetű akadályok közé sorolja a magánindítvány hiányát.²⁵³ A magánindítvány hiánya a magyar büntetőjog rendszerében kettős jogi természetű: míg a Btk. szerint kizárja a büntethetőséget, a Be. szerint eljárási akadály.²⁵⁴

Tremmel Flórián egyértelműnek tartja azt a következtetést, hogy a magánindítványra jogosult feljelentése nélkül nem indítható büntetőeljárás. Ilyen feljelentés megtételével viszont elhárul az eljárási akadály, sőt az lesz az elrendelt nyomozás egyik fő feladata, hogy az elkövető kilétét megállapítsák.²⁵⁵ Ezt a nézetet erősíti Fenyvesi Csaba, aki szerint a sértetti feljelentés hiánya azt jelenti, hogy más feljelentése vagy hatósági észlelés alapján nem indítható meg a büntetőeljárás.²⁵⁶

Kiss Anna úgy véli, hogy a magánindítvány sértetti, illetve a magánindítványt előterjesztő célzott nyilatkozata a büntetőeljárás megindítására és az elkövető felelősségre vonására. Kettős természetű, anyagi és eljárásjogi intézmény is. Eljárásjogilag a hiánya eljárási akadály és az officialitás alapelvét töri meg, lehetlenné téve a büntetőeljárás megindítását.²⁵⁷

A magánindítvány az előterjesztésére feljogosított személy – lényegében a sértett – formához nem kötött nyilatkozata, amelyben kifejezésre juttatja az elkövető felelősségre vonására és megbüntetésére vonatkozó akaratát. A magánindítvány joghatályos akkor is, ha nem tartalmazza kifejezetten azt a kitélt, hogy a sértett az elkövető „megbüntetését kéri”.²⁵⁸

A magánindítvány késedelmes előterjesztése vonatkozásában igen lényeges változás volt a Be.-ben a korábbi törvényekhez képest az igazolás megengedése a közvadás bűncselekmények esetén.

6.4. A MAGÁNINDÍTVÁNY HIÁNYA ÉS SZABÁLYOZÁSA

Munkámban már megvizsgáltam a legalitás és az officialitás szabályozását a büntetőeljárásban. Utalnék rá ismét, hogy Be. 6. § (1) bekezdése és az új Be. 4. § (1) és (2) bekezdése rögzíti a legalitás és az officialitás elvét. A hivatalból való eljárás (officialitás) alapelvéből egyértelműen következik, hogy a bűncselekmények üldözése, felderítése, valamint az elkövetők felelősségre vonása a büntetőügyekben eljáró hatóságok joga és kötelessége. Különösképpen

²⁵² Láng László (2012): A büntetőeljárás jog. Kommentár. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó. 48.

²⁵³ Király [2008] i. m. 347.

²⁵⁴ Uo. 349.

²⁵⁵ Tremmel [1978] i. m. 342.

²⁵⁶ Fenyvesi – Herke – Tremmel [2008] i. m. 388.

²⁵⁷ Kiss Anna (2016): A magánindítvány sajátosságai. Ügyvédlátó, 11. sz. 25. <https://jogaszvilag.hu/rovatok/szakma/a-maganinditvany-sajatossagai> (letöltve: 2018.06.03)

²⁵⁸ Kúria, Bfv.II.1510/2013.

azonban a magyar büntetőjogban is léteznek olyan bűncselekmények, amelyek nem hivatalból, hanem csak az arra feljogosított személy vagy szerv kifejezett indítványára üldözendők. Ekkor a jogosultaknak feljelentési, eljárás-megindítási és -folytatási monopóliumuk van, mivel tőlük függ az elkövető megbüntetése.

A magánindítvány jogintézményének alapvető jogpolitikai indokai közül mindenképpen ki kell emelni az alábbiakat:

- a magánindítványra üldözendő legtöbb bűncselekmény esetén a kívülálló személy nem tudja eldönteni, hogy megvalósult-e bűncselekmény, mivel e tekintetben a döntő a sértett értékítélete;
- a társadalomra kisebb fokban veszélyes bűncselekmények esetén akkor célszerű az igazságszolgáltatást mozgásba hozni, ha a sértett ezt kívánja (például becsületsértés);
- indokolhatja a magánindítványtól függő eljárást az elkövető és a sértett közötti hozzátartozói viszony is (például lopás);
- jelentősebb társadalomra veszélyességű bűncselekményeknél a sértett kímélete indokolja a magánindítványra üldözést (például szexuális erőszak, de kivéve, ha azzal összefüggően nem magánindítványra büntetendő bűncselekményt is elkövetnek).

A Be. 173. § (1) bekezdése szerint: „A magánindítvány előterjesztőjének bármely olyan nyilatkozatát, amely szerint az elkövető büntetőjogi felelősségre vonását kívánja, magánindítványnak kell tekinteni.”

Az új Be. 378. § (2) bekezdése szerint: „Magánindítványnak kell tekinteni a magánindítvány előterjesztésére jogosult feljelentését és bármely olyan nyilatkozatát, amely szerint az elkövető büntetőjogi felelősségre vonását kívánja.”

A magánindítványtól meg kell különböztetni a magánvádat. A magánindítványra vonatkozó szabályokat részben a Btk. és részben a Be. szabályozza, míg a magánvád tisztán eljárásjogi intézmény. Egyébként a vád általános formája a közvád. Minden hivatalból üldözendő bűncselekmény egyben közvadás is, ilyen esetben a vádemelés és a vádképviselés a közvádló, az ügyész feladata. A magánvád esetén a vád képviselését nem az ügyész, hanem a sértett vagy a magánindítvány előterjesztésére jogosult más személy – a magánvádló látja el. Az új Be. értelmében az eljárásban most már csak egy alkalommal van lehetősége az ügyésznek arra, hogy a vád képviselését a magánvádlótól átvegye.

A magánindítványra üldözendő bűncselekményeknek két kategóriáját – melynek alapja, hogy ki képviseli a vádat – különböztetjük meg:

- 1) Az első kategóriába tartoznak azok a bűncselekmények, amelyek egyidejűleg magánindítványra és magánvádra üldözendők. E cselekmények viszonylag kis társadalomra veszélyessége következtében a magánindítványra jogosult akarata a büntetőeljárás megindítását és lefolytatását is befolyásolja, mivel a magánvádló rendelkezik a vádemelés lehetőségével. A magánindítványos és egyben magánvádas bűncselekmények a Be. 52. §-ának (1) bekezdése értelmében a könnyű testi sértés, a magántitok megsértése, a levéltitok megsértése, a rágalmazás, a becsületsértés és a kegyeletsértés. Ezeknél a bűncselekményeknél a vádat mint magánvádló, maga a sértett képviseli, kivéve ha átveszi tőle az ügyész. Az új Be. az 53. § (1) bekezdése a) és b) pontjában a bűncselekmények körét bővíti, ide vonva a becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítése bűncselekményét is. Figyelemmel a bűncselekmény becsület csorbítására alkalmas természetére, e bűncselekmény kapcsán is elmondható, hogy a sérelem megtorlandóságának leghivatottabb bírálója maga a sértett, a sértetten kívül az adott cselekmény mást nem érint. Erre tekintettel a becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítése illeszkedik a Be. magánvádas bűncselekményeinek sorába.²⁵⁹

- 2) A második kategóriában vannak azok a magánindítványra üldözendő bűncselekmények, amelyeknél a vádat az ügyész képviseli. Ilyenkor az indítvány előterjesztése után a büntetőeljárás már a magánindítványt előterjesztő akaratától függetlenül folyik. Például a becsületsértés és a rágalmazás közvérdra üldözendő, ha bíró, ügyész vagy rendvédelmi szerv tagjának sérelmére, annak hivatalos eljárása alatt, illetve emiatt követik el [új Be. 53. § (3) bekezdés]. Az új Be. a hatályos megoldással szemben azt célozza, hogy az igazságszolgáltatás során eljáró személyek (bíró, ügyész és rendvédelmi szerv tagja) sérelmére elkövetett becsületsértés és rágalmazás minősüljön csak közvérdas bűncselekménynek, és ne minden hivatalos személy esetében.

A Be. 173. § (1) bekezdése szerint „Magánindítványra üldözendő bűncselekmény miatt csak a jogosult feljelentése alapján indítható büntetőeljárás.” Az új Be. 378. § (1) bekezdése szerint „Magánindítványra üldözendő bűncselekmény esetén csak a jogosult indítványára indítható meg vagy folytatható a büntetőeljárás.”

A magánindítvány fontos tartalmi összetevői: a jogosultság, az akaratnyilatkozat és a határidő. A magánindítvány előterjesztésére a sértett jogosult. A magánindítvány alakítséghez nem kötött, akár szóban, akár írásban előterjeszhető.

A magánindítvány akkor törvényes, ha az előterjesztésre jogosult a Be.-ben meghatározott határidőn belül kéri az elkövető megbüntetését. A magánindítvány előterjesztésének határidejét a Be. 173. § (3) bekezdése állapítja meg és számítására is a Be. rendelkezései az irányadók. A magánindítványt attól a naptól számított harminc napon belül kell előterjeszteni, amelyen a magánindítványra jogosult a bűncselekmény elkövetőjének kilétéről tudomást szerzett.²⁶⁰

Az új Be. változtat ezen e rendelkezésen, mivel az új Be. 378. § (3) bekezdése szerint „A magánindítványt attól a naptól számított egy hónapon belül kell előterjeszteni, amelyen a magánindítványra jogosult a bűncselekményről tudomást szerzett.” Ennek értelmében azt a jogosult a bűncselekményről – és nem az elkövetőről – történt tudomásszerzéstől számított egy hónapon belül terjesztheti elő a magánindítványt. A magánindítványra büntetendő bűncselekmények két formája létezik. Egyik esetben a bűncselekmény jellege határozza meg a magánindítvány előterjesztése iránti igényt. Az ilyen bűncselekmények esetén a magánindítvány az elkövető személyétől függetlenül szükséges az eljárás megindításához. A másik típusában a magánindítvány oka a sértett és az elkövető közötti kapcsolat. E cselekmények esetében az eljárás megindításának csupán akkor feltétele a magánindítvány előterjesztése, ha a sértett eleve tudomással bír arról, hogy a bűncselekményt hozzátartozója követte el. Elné esetében a büntetőeljárás – akár a cselekmény elkövetésétől számított egy hónapon túl előterjesztett – feljelentés alapján magánindítvány hiányában is megindul, és a magánindítványra jogosult nyilatkozata beszerzésének szükségessége csak azután válik indokolttá, ha az elkövető, és az elkövetőnek a sértetthez fűződő kapcsolata megállapítható. Ebben az esetben a magánindítvány előterjesztésének az új Be. 378. § (4) bekezdés alapján az elkövető személyének ismertté válásától számított egy hónapon belül van helye.

Az új Be. 378. § (6) bekezdése szerint: „A magánindítvány előterjesztésére nyitva álló határidő elmulasztása miatt igazolásnak akkor van helye, ha a bűncselekmény közvérdra üldözendő.” Ezt a szabályt már tartalmazta a Be. 173. § (3) és (4) bekezdése is.

²⁶⁰ Blaskó [2016] i. m. 290–294.

A magánvádas eljárás ismeri a viszonzád jogintézményét, ekkor a „30 napos” határidő alól a Be. kivételt tesz. A kölcsönösen elkövetett könnyű testi sértés, rágalmazás vagy becsületsértés esetén az egyik fél sérelmére elkövetett bűncselekmény miatt megindult eljárásban a másik fél abban az esetben is jogosult a magánindítvány előterjesztésére, ha ennek a határideje lejárt, feltéve hogy a büntethetőség még nem évült el [Be. 497. § (3) bekezdés]. Az új Be. a viszonzádat a 763. §-ban szabályozza, mely alapvetően követi a hatályos rendelkezéseket, azonban az új Be. itt is a szöveg pontosítására törekedett. Ennek keretében az új Be. megadja a viszonzád fogalmát: „(1) Kölcsönösen elkövetett könnyű testi sértés, rágalmazás vagy becsületsértés esetén a vádlott a magánvádló ellen vádat emelhet (a továbbiakban: viszonzád).” Továbbá, mivel erre vonatkozó szabály jelenleg nincs a Be.-ben, rögzíti, hogy viszonzád emelése esetén az ügyész a viszonzád képviselőjét akkor veheti át, ha a vád képviselőjét nem vette át vagy a vád képviselőjétől elállt.

A magánindítvány oszthatatlan és visszavonhatatlan. A Btk. 31. § (5) és (6) bekezdései szerint: „(5) Bármelyik elkövetővel szemben előterjesztett magánindítvány valamennyi elkövetőre hatályos. (6) A magánindítvány nem vonható vissza.” A magánindítvány oszthatatlansága azt jelenti, hogy a magánindítványos bűncselekmény valamennyi elkövetőjével szemben, és nemcsak azzal az elkövetővel szemben folytatandó le a büntetőeljárás, akit a jogosult a magánindítványában megnevezett. A magánindítvány visszavonása lehetővé tenné, hogy az elkövető és a sértett között alkudozás kezdődjön, a sértett esetleg jogtalan előnyt követeljen a magánindítvány visszavonása fejében. A magánindítvány ezért nem vonható vissza.

A magánindítvány visszavonhatatlanságának elve azonban a magánvádas bűncselekmények körében mégis csorbul. A magánvádló ugyanis a vádat – indokolás nélkül – bármikor ejtheti [új Be. 776. § (1) bekezdés]. A magánvádas ügyek körében a magánindítvány visszavonhatatlanságának szabályát lerontja az úgynevezett vélelmezett vádelejtés. Ha a magánvádló a tárgyaláson nem jelenik meg, és magát alapos okkal, előzetesen, haladéktalanul nem mentette ki, illetve elérhetetlenné vált, úgy kell tekinteni, hogy a vádat ejtette. A magánvádlót erre az idézésben figyelmeztetni kell. [új Be. 773. § (5) bekezdés].

Az új Be. alapvetően követi a Be. rendelkezéseit, ugyanakkor újrastrukturálja, logikusabb felépítésűvé teszi, pontosítja a magánvádas eljárás rendelkezéseit tartalmazó fejezetet.²⁶¹

Rögzíthető, hogy nem minden magánindítványos cselekmény magánvádas, de minden magánvádas cselekmény magánindítványos. A magánindítvány, amely mint kivétel kizárja néhány bűncselekmény üldözését hivatalból, a sértett beleegyezése nélkül, addig a magánvádnál a vádfunkció ellátása a hatóságtól magánszemélyhez kerül, vagyis nem az officialitás érvényesülését biztosítja. Ez a két klasszikus jogintézmény törte meg valójában először a legalitás és officialitás elveit, azonban itt az ügyésznek nincs mérlegelési jogköre, hiszen itt valójában nincs célszerűségi elem.²⁶²

²⁶¹ 2017. évi XC. törvény indokolása a büntetőeljárásról

²⁶² Erdei [2004] i. m. 174.

6.5. ÖSSZEGZÉS

Álláspontom szerint a büntetőeljárás nyomozási szakában a törvényi követelményként előírt sértetti magánindítvány megléte vagy hiánya meghatározott személlyel szembeni törvényes megalapozott gyanú közlésére („terhelté válásra”) kihat. Ugyanakkor ez az összefüggés megállapítható a vádra, a bírói jogalkalmazásra, a bírói döntésre is.²⁶³

A Be. szabályaiba ütközően, törvénysértően megindult és a vádemelésig folytatott büntetőeljárásban a vádnak osztania kell a büntetőeljárás és a nyomozási szakasz törvénysértő jogi sorsát, és ennek a bírói jogalkalmazás során teljes körűen érvényesülnie kellene.

Az Alkotmánybíróság 14/2002 (III. 20.) határozatára hivatkozva Gellér Balázs József kiemelte, hogy „[a] bírósági eljárásnak nem lehet célja a nyomozás vagy a vádemelés szakaszában elkövetett jogsértések, mulasztások korrekciója”,²⁶⁴ mellyel teljes mértékben egyetértek.

A jogállamban az állam büntetéshez való joga nem alapozhatja meg a „közvádoló oldalán jelentkező vétkes vagy vétlen mulasztások, esetleges szakmai hibák kiküszöbölésére szolgáló korrektívumok”²⁶⁵ törvénysértő alkalmazását, amellyel a vád és az ítélezés eljárási funkciói összemosását eredményezhetik. Egy ilyen eljárással – az új Be. preambulumban rögzített – tisztességes eljárás joga, a funkciómegosztás elve, valamint az Alkotmánybíróság több határozatában a jogállamiság alapvető ismérveként rögzített jogbiztonság maradéktalan érvényesülését sértik meg az eljáró hatóságok. Erre tekintettel pedig e jogintézmény megléte avagy hiánya a ius puniendi jogállami tartalmának kiteljesedésére, illetve megakadályozásra is hatással van.

²⁶³ Gergi-Horgos Lívია (2012): Büntetőeljárás törvénysértő megindítása és ennek hatása a vádra egy büntetőügy tükrében. Magyar Rendészet, 12. évf. 2. sz. 67–75.

²⁶⁴ Gellér Balázs József (2011): A vád törvényességének egyes aspektusai. In Belovics Ervin – Tamási Erzsébet – Varga Zoltán szerk.: Örökség és büntetőjog. Emlékkönyv Békés Imre tiszteletére. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem JÁK. 461.

²⁶⁵ 14/2002. (III. 20.) AB határozat

VII. A IUS PUNIENDI ÉS A BÜNTETŐELJÁRÁS-JOG – A GYANÚ

E fejezetben a vizsgálódásom központi kérdése a gyanú. Ezt – mint a ius puniendi jogállami tartalma kiteljesedésének a fundamentuma a vádemelés előkészítése során – a büntetőeljárás oldaláról elemzem. Bemutatom a vádemelési szakaszban a Be.-ben meghatározott egyes – kiemelt – büntetőeljárás-jogi akadályokat, valamint az új Be. rendelkezései alapján az ügyészség feladatainak megnövekedésével az opportunitás térhódításának jelentőségét.

7.1. A GYANÚ ÉS A VÁDEMELES ELŐKÉSZÍTÉSE A NYOMOZÁS SORÁN

A gyanú lehetőségének, a gyanú egyes fokozatainak értékelése során biztosítani kell a jogállami követelmények teljesülését. Ez különösen hangsúlyos a vád előkészítése során a vádemelési szakaszban, amely áthelyeződik az új Be. rendelkezése szerint – a vádemelési szakasz megszűnése végett – a nyomozás vizsgálati szakaszába. E követelmény a gyanú a bizonyosság felé haladása végén teljesedik ki a bizonyosság bíróság általi megállapításával.

7.1.1. A gyanú fokozatainak értelmezése a jogtudományban

A büntetőeljárásra vonatkozó törvényi rendelkezések sem korábban, sem jelenleg nem határozzák meg a gyanú fogalmát. Ugyanakkor rendelkeznek annak fokozatairól, definíciót úgyszintén nem adva. Az előbbiekkal összefüggésben – kivéve Bp. – a vádemelés feltételeire sem hivatkoznak. Az említett fogalmak tartalmára a büntetőeljárás törvények rendelkezéseiből és a jogtudomány képviselőinek értelmezésén alapuló álláspontok alapján lehet következtetéseket levonni. A Bp. miniszteri indokolása szerint a gyanú és fokozatainak a tárgykörét nem lehet igazán megfogalmazni. Az egyetlen garancia az eljáró hatóságok felelőssége.

Elméleti megközelítésben: „a gyanú a büntető eljárásban alapvetően logikai valószínűség, azaz lényegében objektív jellegű kategória, mint a kiindulási adatok és levont valószínűségi következtetés közötti logikai reláció, amely mindenki számára egyforma és ellenőrizhető.”²⁶⁶ A gyanú annyiban szubjektív természetű, hogy azt valaki felismeri, amit gondolatba foglal, így a nyomozó hatóság mérlegelésétől függ, hogy mit fogad el gyanút megalapozó tényként, melynek természetesen korlátai vannak, hiszen a lehetetlen nem lehet lehetséges vagy fordítva.²⁶⁷

---

²⁶⁶ Király Tibor (1972): Büntető ítélet a jog határán. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 234.

²⁶⁷ Király [1972] i. m. 242.

Király Tibor szerint a gyanúnak tényekkel való megalapozása a leglényegesebb, mert azt nem lehet csak szubjektív valószínűségként felfogni,²⁶⁸ azonban nem szükséges, hogy a feltárt tények, adatok a bizonyosság erejével hassanak.²⁶⁹ „A büntetőítélet akkor bizonyosan igaz, ha ténybelileg és logikailag kellően megalapozott, és ha szentesítette az ítélőbíróság meggyőződése, vagyis szubjektív bizonyossága.”²⁷⁰

Lényeges kritérium a gyanú hiányának és a gyanú fennállásának elhatárolásánál az adat, az információ, a tény fogalmának meghatározása. Ezek mennyisége és minősége lényeges hatással van arra, hogy a hatóság szerint a – hivatalból, illetőleg feljelentés, bejelentés útján – tudomására jutott emberi magatartás valószínűleg bűncselekmény-e.

Rudas György meghatározása szerint „adatnak tekinthető minden olyan tény, amely – közvetve, vagy érdekében használhatónak látszik.”²⁷¹

Lakatos János úgy fogalmaz, hogy „[az] adat a tényre vonatkozó ismeret, míg az információ a nyomozásban az adat hírtartalmát jelenti.”²⁷²

Tremmel Flórián szerint a tények objektív, múltbeli és ontológiai (léttani) jelenségek, amelyeket fel kell deríteni, meg kell állapítani, mert pontosan a létükhöz vagy a hiányukhoz fűződnek büntetőjogi következmények.²⁷³

Cséka Ervin nézete szerint, azért „hogya a tények megismerésének folyamata előbbre haladhasson, a nyomozónak a kiinduló (alap-) feltevésen kívül, rendszerint további feltevésekre vagy az addigiak továbbfejlesztésére van szüksége ahhoz, hogy a bűncselekményről alkotott tudati képe mind teljesebb legyen. Ehhez pedig úgy jut el, hogy további tényadatok után kutató; e kutatómunkájának irányát a korábbi, helyesnek bizonyult feltevések, illetve az azokból folyó tapasztalati és logikai következtetések adják.”²⁷⁴

A „sanda” gyanú csak sejtés. Hiányos adatokkal bíró információ, mely esetén a tények nem valószínűsítik a bűncselekmény elkövetését, a valószínűség szintje sem állapítható meg. A „sanda” gyanú nem éri el még az egyszerű gyanú szintjét sem, ez utóbbi kategórián belül a bűncselekmény elkövetésére vonatkozó feltételezést sem. Következésképp gyanúról semmilyen formában nem lehet beszélni. Csak a gyanú hiánya észlelhető, tekintettel arra, hogy csak a gyanú esélye, lehetősége áll fenn. A lehetőség kevesebb, mint a valószínűség. Ezért ebben körben nincs mód a gyanú fokozatainak és irányának a vizsgálatára sem.²⁷⁵

A gyanú fokozatainak és irányának megállapításához pedig közvetlenül kapcsolódnak a megfelelő mennyiségű és minőségű bizonyítékok, vagyis a bizonyítási eszközök és a nyomozás során lefolytatott bizonyítási cselek-

²⁶⁸ Uo. 248.

²⁶⁹ Király [2000] i. m. 309.

²⁷⁰ Király [1972] i. m. 278.

²⁷¹ Beck György – Demeter András – Déri Pál – Fekete József – Földes Béla – Garamvölgyi Vilmos – Illár Sándor – Katona Géza – Lassó Károly – Láng György – Lázár Bertalan – Lippovitz János – Molnár Rezső – Bajnár József – Rudas György – Vincze István – Viski László (1961): Kriminálisztika. Általános rész. Budapest, BM Tanulmányi és Módszertani Osztálya. 15. és 18.

²⁷² Lakatos János (2004): Bevezetés a kriminalisztikába. Budapest, Rejtjel Kiadó. 63. és 66.

²⁷³ Tremmel Flórián (2012): Bizonyítékok a büntetőeljáráásban. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó. 74.

²⁷⁴ Cséka Ervin (1967): A bizonyítással összefüggő néhány kérdés a büntető eljárásban. Jogtudományi Közlöny, 22. évf. 2. sz. 114.

²⁷⁵ Horgos Livia (2018): A büntetőeljárás gyanú fogalmának új felfogása egy jogeset tükrében. Magyar Jog, 65. évf. 4. sz. 245.

mények eredményei. Ezek alapozhatnák meg a vádemelést, az állam büntetőigényének érvényesítését garantáló – a gyanú felső fokát is felváltó bizonyosság szintjét elérő – bűnösséget kimondó ítéletet.²⁷⁶

Tremmel Flórián a bizonyíték fogalmának lényegét az alábbi megfogalmazásban foglalta össze: „A bizonyítékok a büntetőeljárásban olyan adatok, amelyek a büntetőjogilag releváns tényekre vonatkoznak, valamint amelyeket a törvény által megengedett forrásból szereznek be s éppen ezért összességükben és összefüggéseikben felhasználhatóak, alkalmasak a büntetőjogilag releváns tényállásnak az ügydöntő hatóság általi megállapítására.”²⁷⁷

A gyanú elsősorban bűncselekményre (in rem), másodsorban meghatározott személyre (in personam) irányulhat. Ezen irányultságában egyidejűleg realizálódhatnak a gyanú fokozatai is. A büntetőjog közjogi jellegének – a 19. század eleji – kialakulását megelőző e korszakban Vuchetich Mátyás egyetemi tanár 1819-ben publikált művében már szól a gyanú oszthatóságáról és irányultságáról azzal, hogy megkülönbözteti a bűncselekmény és az elkövető személyének megállapítását eredményező utat. Nézete szerint elsődleges annak megállapítása, hogy vajon a cselekmény, amelyet bűncselekménynek mondanak, tényleg megtörtént-e és milyen módon hajtották végre, valamint ki a cselekménynek az elkövetője, és hogy vele szemben a büntetőeljárás megindítható-e. Egyidejűleg utal rá, hogy a büntetőeljárás megindításához valószínű okból fennálló gyanú szükséges.²⁷⁸

A büntetőeljárás törvények alapján megkülönböztethetők a gyanú szintjei, úgymint: egyszerű gyanú, alapos és megalapozott gyanú, nyomatékos gyanú.

A Bp. „zsebkönyvének” szerzői, Edvi Illés Károly és Vargha Ferencz a Bp. 1. §-ához fűzött magyarázattal is megpróbálták a gyanú fokozatait meghatározni. E szerint: „A nyomatékos gyanús több mint az egyszerű gyanú, kevesebb mint a jogi bizonyosság. A nyomozás megindításához egyszerű gyanú is elég: az elítéléshez jogi bizonyosság kell. Nyomatékos gyanúra akkor van szükség, ha valaki ellen a bírói eljárást elrendelik.”²⁷⁹ A Bp. miniszteri indokolása utalt arra, hogy a gyanú akkor nevezhető nyomatékosnak, ha alapos, azaz kellő alappal rendelkezik.

Király Tibor szerint az egyszerű gyanú racionális természetű, amely a valószínűség valamilyen fokával rendelkezik.²⁸⁰ Finszter Géza megfogalmazásában: „az egyszerű gyanú nem lehet kizárólag szubjektív vélekedés vagy megérzés, hanem az a valóság tényein alapuló valószínűségi következtetés.”²⁸¹

Tremmel Flórián szerint „Az egyszerű gyanú a rendelkezésre álló adatokon alapuló kisebb (50%-nál alacsonyabb) valószínűségi következtetés a bűncselekmény léteire vagy az elkövető kilétére, az alapos gyanú már viszonylag határozott és többé-kevésbé ellenőrizhető adatokon alapuló nagyobb (50%-nál magasabb) valószínűségi következtetés. A gyanú fokozatai közötti különbségtételnek alapvető jelentősége abban áll, hogy a Be. az egyszerű gyanúhoz kevés, az alapos gyanúhoz sok eljárási joghatást fűz, ugyanakkor azonban sem az egyszerű, sem az alapos gyanúhoz nem kapcsolódhat anyagi joghatás, mert ehhez mindig bizonyosság, illetve bizonyítottság szükséges.”²⁸²

²⁷⁶ Horgos [2018] i. m. 245.

²⁷⁷ Fenyvesi – Herke – Tremmel [2008] i. m. 223.

²⁷⁸ Vuchetich Mátyás (2007): A magyar büntetőjog rendszere I. Elméleti büntetőjog. Budapest, Magyar hivatalos Közlönykiadó. 70.

²⁷⁹ Edvi Illés Károly – Vargha Ferencz (1900): A bünvádi perrendtartás zsebkönyve. Budapest, Grill Károly. 3–4.

²⁸⁰ Király [2008] i. m. 344.

²⁸¹ Finszter Géza (1980): Az alapos gyanú kriminalisztikai fogalma. Belügyi Szemle, 18. évf. 9. sz. 19.

²⁸² Tremmel Flórián (1985): Gyanú és büntető eljárás. In Ádám Antal szerk.: Jubileumi tanulmányok 40. Pécs, Janus Pannonius Tudományegyetem ÁJK. 319.

Fenyvesi Csaba így ír: az alapos gyanú és a megalapozott gyanú a valószínűség 50%-nál magasabb fokú és nem feltételük a bizonyítékok rendelkezésre állása, valójában tartalmilag megegyeznek egymással.²⁸³

Farkas Ákos szerint: „az egyszerű és a megalapozott gyanú közös sajátossága, hogy a közölt tények, adatok mindkét esetben a Btk. Különös Részében meghatározott valamely bűncselekmény elkövetésére utalnak. A közöttük lévő különbség a valószínűség fokában rejlik.”²⁸⁴

Tóth Mihály úgy véli, „a megalapozott gyanú akkor állapítható meg, ha a bűncselekmény és a konkrét személy között olyan, törvényesen rögzített bizonyítékokkal alátámasztott összefüggés mutatható ki, amely nagy fokban valószínűsíti, hogy a bűncselekményt e személy követte el. A megalapozott gyanú megállapítása tehát lényegét tekintve a hatóság mérlegelési tevékenységén alapul.”²⁸⁵

Bócz Endre a nyomozás elvégzése és a vádemelés során meglévő alapos gyanút „alapos gyanú felsőfokának” nevezi.²⁸⁶

Fenyvesi Csaba megfogalmazásában a vádemeléshez már feltétlenül bizonyítékokkal megerősített gyanú, azaz a régi bevált perjogi kifejezéssel élve „nyomatékos” gyanú szükséges, ez pedig a bírósági eljárás megindításának a feltétele.²⁸⁷

A nyomatékos gyanúnak a vádemelést követő, a bírósági tárgyalást megelőző megállapítása kapcsán Angyal Pál szavait idézve: a bizonyítékoknak nem érdemi mérlegeléséről, hanem alaki értékeléséről van szó. Lényege tehát, hogy elegendő-e az alapos (mai szóhasználatot érve megalapozott) gyanú megerősítésére.²⁸⁸

Király Tibor szerint: „[a] bűnösséget megállapító ítéletben a bírónak a bizonyosság fokáig kell eljutnia. Ideális követelmény, hogy az ügyész a vádemelés esetén a vádlott bűnösségét illetően szintén eljusson a bizonyosságig. A jog azonban az ügyésztől nem ezt igényli, hanem azt, hogy megalapozott gyanú alapján emeljen vádat. Ez objektív kritérium és az ügyésznek a vádemelésben erről kell a bizonyítási eszközök felsorakoztatásával számot adnia. [...] Ebben elfér a kételynek bizonyos foka, de majd a tárgyalás lesz az ügyészi meggyőződés hitelességének a kontrollja.”²⁸⁹

²⁸³ Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián (2012): A büntető eljárásjog elmélete. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó. 226.

²⁸⁴ Farkas – Róth (2007) i. m. 213.

²⁸⁵ Belovics Ervin – Tóth Mihály (2017): Büntető eljárásjog. Budapest, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó. 260.

²⁸⁶ Bócz Endre (1962): Az alapos gyanú a büntetőeljárásban. Jogtudományi Közlöny, 17. évf. 11. sz. 581.

²⁸⁷ Fenyvesi – Herke – Tremmel [2008] i. m. 382.

²⁸⁸ Angyal Pál (1917): A magyar büntetőeljárásjog tankönyve II., Budapest, Athenaeum R-T. 59.

²⁸⁹ Király [2008] i. m. 391.

7.1.2. A gyanú fokozatainak súlya a Be.-ben

A Be. a büntetőeljárás megindítására vonatkozó kritériumot az alapvető rendelkezései között a hivatalból való eljárás és büntetőeljárás akadályai alapelvekkel együtt szabályozza. A Be. a büntetőeljárás és a nyomozás megindításának általános követelményeként csak a bűncselekmény gyanúját, azaz az egyszerű gyanút kívánja meg azzal, hogy a meghatározott személy gyanúsított kihallgatásához megalapozott gyanú szükséges.²⁹⁰

Az Alkotmánybíróság 34/2013. (XI. 27.) számú határozata szerint a „megalapozott gyanú” megállapításához szükséges meggyőződés nem azonos erejű a bizonyítékok értékelése alapján kialakított és a bűnösség megállapításához szükséges bírói meggyőződéssel, a bűnösség nagyfokú valószínűsítésére korlátozódik.

„Gyanú és megalapozott gyanú közötti törvényi különbségtétel értelemszerűen azt is jelenti, hogy büntetőeljárás megindításához elegendő önmagában a bűncselekmény gyanúja. A Be. 164. § (1) bekezdése szerint a büntetőeljárás – ha a Be. eltérően nem rendelkezik – nyomozással kezdődik, s a (2) bekezdés szerint a nyomozás egyik feladata az elkövető személyének felderítése.”²⁹¹

A Be. és az új Be. sem szabályozza a nyomatékos gyanút, mint a Bp., ami a bírósági eljárás megindításának feltételeként határozta meg a gyanúnak ezt a fokozatát. Úgy vélem, ez álláspont hibás, tekintettel arra, hogy szükség lenne a nyomatékos gyanú törvényi előírására. Utalva Király Tibor szavaira: az ügyészek a vádemelés esetén a vádlott bűnössége tekintetében el kellene jutnia a bizonyosság szintjéig, azonban ennek semmilyen törvényi garanciája nincs a gyanú magasabb fokozatának követelményével. Egyetértek Tremmel Flórián korábbi, a Be.-vel kapcsolatos kritikájával – és ez most már az új Be.-re is vonatkoztatható –, hogy a Be. nem tesz különbséget a vádemeléshez, illetve az előzetes letartóztatás–letartóztatás indítványozásához szükséges gyanú között.²⁹²

7.1.3. A gyanú új felfogása és ennek hatásai az új Be.-ben

Az új Be. alapvető rendelkezései immáron csak kizárólag a büntetőeljárásra vonatkozó, a kodifikációval kitűzött „eszményi” büntetőeljárás lényegét megragadó alapelveket definiálják, így a hivatalból való eljárásra vonatkozó rendelkezés továbbra is itt található meg. Az új Be. – osztva a jogirodalomban már fellelhető, egységesnek azonban nem mondható nézetet – úgy rendelkezik, hogy a közzvadra üldözendő bűncselekmények miatt a hivatalból való eljárás kötelezettsége a nyomozó hatóságra és az ügyészségre vonatkozik. Továbbá azt is elrendeli, hogy a bíróság – a törvényben rögzített kivételekkel – főszabály szerint hivatalból nem, csak az arra jogosultak kezdeményezése, azaz indítvány alapján járhat el.²⁹³

²⁹⁰ Be. 6. § (1) „A bíróságnak, az ügyészeknek és a nyomozó hatóságnak kötelessége, hogy az e törvényben megállapított feltételek esetén a büntetőeljárást megindítsa, illetőleg az eljárást lefolytassa. (2) Büntetőeljárás csak bűncselekmény gyanúja alapján, és csak az ellen indítható, akit bűncselekmény megalapozott gyanúja terhel.”

²⁹¹ 17/2012. számú büntető elvi határozat

²⁹² Tremmel Flórián (2000): A gyanú differenciált felmerülésének értékelése a büntetőeljárásjogban. In Gellér Balázs szerk.: Békés Imre Ünnepi kötet. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem ÁJK. 403.

²⁹³ Új Be. 4. § (1) „Az ügyészség és a nyomozó hatóság a tudomására jutott közzvadra üldözendő bűncselekmény miatt hivatalból megindítja a büntetőeljárást. (2) A bíróság – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – indítványra jár el.”

Ezzel szemben az új Be. a hivatalból való eljárás alapelvénél nem konkretizálja egységesen a büntetőeljárás megindításának feltételeként a bűncselekményre vonatkozó (egyszerű) gyanút és a meghatározott személy vonatkozásában a megalapozott gyanút. Csupán általánosan utal arra, hogy az ügyésznek és a nyomozó hatóságnak kötelessége, hogy az e törvényben megállapított feltételek esetén a büntetőeljárást megindítsa, illetőleg az eljárást lefolytassa. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az új Be. nem rögzíti feltételként a büntetőeljárás megindításához a bűncselekmény gyanúját, de ezt nem a büntetőeljárás megindításának egységes követelményeként határozza meg, ellentétben a Be.-vel.²⁹⁴

Ennek oka, hogy az új Be. – mint a bevezetőben utaltam rá – fakultatív eljárásként bevezette a bűnüldözési célú titkos információgyűjtés szabályainak büntetőeljárásba történő integrációjával a nyomozási szakaszt megelőző új eljárási szakaszt, az előkészítő eljárást.²⁹⁵

Az új Be. a nyomozási szakaszt további két alszakaszra osztotta, a felderítésre és a vizsgálatra. Az előkészítő eljárás, a nyomozáson belüli felderítés és a vizsgálat elkülönítésének az alapja éppen a gyanúhoz kapcsolódik. Az előkészítő eljárás megindítására jellemző a gyanú hiánya, azaz a „sanda” gyanú. A felderítés megindításához a bűncselekményre vonatkozó egyszerű gyanú kell és a vizsgálat megkezdéséhez azonban a már a meghatározott személyre vonatkozó (személyre irányuló), megalapozott gyanú szükséges.

Az előkészítő eljárás fakultatív eljárás, nem mindig kerül sor rá. Amennyiben a felderítés megindulásához szükséges, bűncselekményre vonatkozó egyszerű gyanú a feljelentésből, a bejelentésből vagy a hatóság hivatalból való tudomásszerzéséből már egyértelműen megállapítható, akkor előkészítő eljárás nem indítható.

A Be. nem tesz különbséget a szűkebb értelemben vett nyomozás (felderítés) és a vizsgálat között, a nyomozási szakaszt egységesnek tekinti (azonban a gyakorlatban e szakaszok elkülönülnek egymástól).

Az előkészítő eljárás rendelkezései szerint a büntetőeljárás megindítására az egyszerű gyanú szintjét el nem érő „sanda” gyanú esetén pusztán adatok, információk alapján is lehetőség lesz. Vagyis elegendő egy sejtés az ügyésznek, vagy az előkészítő eljárást folytató szervnek,²⁹⁶ hogy az előkészítő eljárást megindíthassa. Az előkészítő eljárásnak éppen az célja, hogy megállapítsa, hogy a bűncselekmény gyanúja fennáll-e, vagy nem.²⁹⁷

²⁹⁴ Horgos [2018] i. m. 248.

²⁹⁵ Új Be. 339. § (1) „A büntetőeljárás az e Részben meghatározott feltételek esetén előkészítő eljárással kezdődik.”

²⁹⁶ Új Be. 339. § (2) „Előkészítő eljárást a büntetőeljárás lefolytatására hatáskörrel rendelkező ügyészség vagy nyomozó hatóság folytathat. (3) A rendőrségről szóló törvény alapján a hatáskörébe tartozó cselekmény miatt a rendőrség belső bűnmegelezési és bűnfelderítési feladatok ellátó szerve, valamint a rendőrség terrorizmust elhárító szerve is folytathat előkészítő eljárást.”

²⁹⁷ Új Be., 340. § (1) Az előkészítő eljárás célja annak megállapítása, hogy a bűncselekmény gyanúja fennáll-e. (2) Előkészítő eljárás akkor folytatható, ha a rendelkezésre álló adatok a bűncselekmény gyanújának megállapítására nem elegendőek és megalapozottan feltehető, hogy az előkészítő eljárás lefolytatása alapján el lehet dönteni, hogy a bűncselekmény gyanúja fennáll-e.”

Az előkészítő eljárás során leplezett eszközök²⁹⁸ alkalmazhatóak, emellett adatgyűjtés is folyhat. Ennek alapján egyértelmű, hogy még nincs gyanú, ennek csak a lehetősége áll fenn. Az előkészítő eljárás viszont megindítható, így a leplezett eszközök alkalmazása törvényes eljárási keretet nyer. A leplezett eszközök alkalmazásával, ahogy erre Fenyvesi Csaba utal: „az alakszerű eljárási cselekmények, perrendszerű bizonyítékok nélkül a gyanú az ún. »operatív adatok« révén megerősödhet”²⁹⁹, de – álláspontom szerint – létre is jöhet. A leplezett eszközök alkalmazására a nyomozás során, valamint meghatározott esetben a tárgyalási szakaszban is lehetőséget biztosít az új Be. Szükséges megemlítenem, hogy hazánkban a „leplezett eszközök jogi szabályozásának nincsenek jogállami hagyományai. 1990-ig e téren csak belügyminiszteri utasítás és napiparancs létezett. [...] A jogfejlődés kereteit ezt követően az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) döntései és az Alkotmánybíróság átfogó, 2/2007. (I. 27.) AB határozata szabta meg.”³⁰⁰ Fentiekre, a 2003-ban hatályba lépett Be. megalkotásakor is voltak kísérletek, ezek azonban csak fél sikerrel jártak.³⁰¹ Egyetértek azzal az alapvető jogállami követelménnyel, hogy az állam büntetőigényének érvényesítéséhez szükséges titkos, leplezett eszközökre vonatkozó szabályoknak a büntetőeljárásról szóló törvényben van helye.

Jelenleg (az új Be. hatályba lépése előtt) még jogszabályilag külön van választva a nyomozás elrendelés előtti bűnüldözési célból folytatott titkos információgyűjtés, valamint a nyomozás elrendelése utáni bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzés.

Ezzel a bizonyítékok felhasználhatósága nem egységesen értelmezhető szabályrendszerhez van kötve. Az új Be. a korábbinál áttekinthetőbb, következetesebb szabályozást alakított ki. A titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés jelenlegi különálló szabályozásának megszüntetése mellett, az új Be. egységesen leplezett eszközöknek hívja az érintettek tudta nélkül, pontos garanciális feltételek mellett alkalmazott bizonyítékok szerzésére irányuló eljárásokat. Szoros értelemben vett bűnüldözési céllal (a felderítés és bizonyítás érdekében) a büntetőeljárásról szóló törvényben van helye.

²⁹⁸ Új Be., 341. § Az előkészítő eljárás során az előkészítő eljárást folytató szerv a bűncselekmény gyanújának megállapítása céljából

- a) a 215. § (1)–(2) bekezdésében meghatározott leplezett eszközt,
- b) rejtett figyelést,
- c) a 216–218. §-ban meghatározott leplezett eszközt,
- d) a 221. § a) pontja alapján álvásárlást,
- e) a 222–225. § alapján fedett nyomozót, valamint
- f) bírói engedélyhez kötött leplezett eszközt alkalmazhat.”

²⁹⁹ Fenyvesi – Herke – Tremmel [2008] i. m. 382.

³⁰⁰ Kadlót Erzsébet (2017): Aknamezők az új Be.-ben. A hatékony védelemhez való jog újragondolása. Ügyvédek Lapja, 56. évf. 11–12. 28.

³⁰¹ A Be. megalkotásakor két koncepció állt egymással szemben. A kisebbségben lévők javaslata arra irányult, hogy a bűnüldözésű célú titkos információgyűjtést is át kell helyezni a Be.-be, szoros ügyészi felügyelettel, rendelkezési joggal és bírói kontrollal. Ekkor még a bűnmegelőzési célú felderítés – amit a nemzetvédelmi szolgálat folytatott –, valamint a terrrorelhárítási felderítés nem vált el a bűnüldözéstől, ennek garanciái alkalmazhatók lettek volna titkos információgyűjtésnél is. Ez nem került elfogadásra. A másik javaslatot fogadták el, mely szerint megmaradt a titkos információgyűjtés a Be. kívül, és a Be.-be a nyomozás elrendelése utáni bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzés szabályai kerültek be. Forrás: Finszter Géza (2017): Felderítés és vizsgálat, avagy a nyomozás változó szerepe az új Büntetőeljárásról szóló törvényben. Kerekasztal-beszélgetés előadása, Nemzeti Közszozlógalmati Egyetem MRTT Bűnügyi Tagozat, Budapest, 2017. november 15.

keretein kívüli titkos információgyűjtésre csak kivételesen, a nemzetbiztonsági tevékenységen belül kerülhet sor. A nem bűnüldözési céllal (például bűnmegelőzési céllal) folytatott titkos tevékenység eredménye is kapcsolódhat megindítandó vagy már megindult büntetőeljáráshoz. Így további feltételekkel, az ilyen módon beszerzett információk is alapjai lehetnek büntetőeljárásnak, illetve felhasználhatók a már folyamatban lévő büntetőeljárásban is.³⁰²

A jogalkotó az új Be. indokolásánál a következőket írja: „Az előkészítő eljárás tehát csak akkor folytatható, ha a rendelkezésre álló adatok bűncselekmény gyanújának megállapítására nem elegendők és megalapozottan feltételezhető, hogy az előkészítő eljárás lefolytatása alapján el lehet dönteni, hogy a bűncselekmény gyanúja fennáll-e.” Az ügyészség vagy az előkészítő eljárást folytató szerv azonban megszünteti az előkészítő eljárást, ha úgy látja, hogy a bűncselekmény gyanúja továbbra sem áll fenn, az előkészítő eljárás folytatásától nem várható eredmény, illetve az előkészítő eljárás határideje lejárt [új Be. 346. § (1) bek.]. Amennyiben pedig az előkészítő eljárás eredményeként megállapítható a bűncselekmény gyanúja, úgy az előkészítő eljárást a nyomozás elrendelése fejezi be. [új Be. 339. § (4) bek. b) pontja] Az előkészítő eljárást folytató szervek az eljárást az ügyészség tájékoztatásával végzik, ez biztosít garanciát a törvényes eljárás lefolytatására.

Az új Be. az eljárás e szakaszában megelégszik az úgynevezett „sanda”³⁰³ gyanúval, a gyanú lehetőségével, ami valójában gyanú hiányát jelenti. E hiány felvethet és fel is vet aggályokat. Mi fogja ugyanis meghatározni azt, hogy milyen „szempontok” alapján dönt majd a nyomozó hatóság az előkészítő eljárás megindításáról? Biztosítva van-e „sanda” gyanú esetén jogállami követelményeknek megfelelő garanciákkal körbezárt módon a büntetőeljárás megindítása és lefolytatása? Fennállhat-e a veszélye annak, hogy az állam büntetőjogi igényének érvényesítése sérelmet szenved, mert az nem a jogállami követelményeknek megfelelő büntetőeljárásban realizálódik?

Finszter Géza és Korinek László szerint a gyanú hiánya értelmezhetetlenné teszi a szükségesség és az arányosság követelményét. Az előkészítő eljárás szabályozásával szembeni kritikájukat a következők szerint fogalmazzák meg: „Ha nincs tényekre alapuló gyanúok, honnan állapítható meg, hogy melyek a hiányzó tények, és azok megismeréséhez szükségesek-e a leplezett eszközök.”³⁰⁴

A büntetőeljárás megindítása elképzelhetetlen gyanú nélkül. Az új Be. vonatkozó szabályai az eljáró hatóságokra nagyobb terhet rónak, mert a felelősségük rájuk hárul annak a kérdésnek az eldöntésében, hogy az előkészítő eljárás meginduljon-e, avagy az eljárás lefolytatása nem szükséges. A garancia, azaz az „egyetlen mentsvár” Finszter Géza szerint a rendőri szakértelem,³⁰⁵ hiszen a gyanú lehetőségének a felismerése ezt igényli.

Az új Be. rendelkezései szerint az előkészítő eljárást követő nyomozás megindításának a feltétele a bűncselekmény (egyszerű) gyanúja. Mivel az új Be. a nyomozási szakban megkülönbözteti a felderítést és a vizsgálatot, az egyszerű gyanú a felderítési szakasz megindításának is feltétele.³⁰⁶

³⁰² Belovics – Tóth [2017] i. m. 180.

³⁰³ A „sanda” jelző a „gyanú” kialakulásának jellemzőjeként egyre gyakrabban használt kifejezésként jelenik meg e téma kapcsán a jogi szakirodalomban, illetve a tudományos konferenciákon.

³⁰⁴ Finszter Géza – Korinek László (2018): Az eltűnt gyanú nyomában. Belügyi Szemle, 66. évf. 3. sz. 121.

³⁰⁵ Finszter Géza (2017): Felderítés és vizsgálat... kerekasztal-beszélgetés előadása, i. m.

³⁰⁶ Új Be. 348. § (1) „A büntetőeljárás – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – nyomozással kezdődik. (2) A nyomozás felderítésből és vizsgálatból áll. (3) A felderítés során a megalapozott gyanú megállapításához szükséges mértékben fel kell deríteni a bűncselekményt és az elkövető személyét, valamint fel kell kutatni és biztosítani kell a bizonyítási eszközöket. (4) A vizsgálat során – szükség esetén bizonyítási eszköz beszerzése és megvizsgálása útján – az ügyészség dönt a gyanúsítottal szemben folyamatban lévő nyomozás befejezésének kérdésében.”

A nyomozás – ennek első szakaszával (a bizonyítási eszközök felkutatása és biztosítása érdekében) – a felderítéssel kezdődik feljelentés alapján is, vagy a feljelentés kiegészítését követően, ha fennáll a bűncselekmény gyanúja és az elkövető kiléte még nem ismert, az elkövető kilétének és a személyre szóló megalapozott gyanú megállapítása végett. A felderítés során a nyomozó hatóság arra törekszik, hogy minél előbb legyen gyanúsítottja a büntetőügynek.

Amikor ismertté válik az elkövető személye, a személyre szóló megalapozott gyanú közlésével a felderítést a vizsgálat váltja fel. A vizsgálat célja a gyanúsított büntetőjogi felelősségre vonásának előkészítése. Ennek során megállapítják a vádemeléséhez szükséges történeti tényállást, beszerzik, összegyűjtik és vizsgálják – a még szükséges eljárási cselekményekkel biztosítva – a bizonyítási eszközöket, a bűncselekmény elkövetése és a gyanúsított büntetőjogi felelőssége szempontjából releváns bizonyítékokat.

Egyértelműen megállapítható azonban, hogy az új Be. rendelkezései előtti törvényekben – bár a gyanú fokozatainak követelményében volt eltérés – a gyanú következetesen a büntetőeljárás és a nyomozás megindításának minimális feltétele volt.

Az Alkotmánybíróság 14/2002. (III. 20.) határozatában kifejtette, hogy „[...] állami büntető igény érvényesítése az ügyész alkotmányos kötelezettsége és ennek a szakmai, hivatásbeli mulasztásból eredő elenyészése kockázatát is az ügyész viseli. A kockázat csökkentéséhez fűződő érdek semmiképp nem lehet erősebb, mint a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesítése. Ez utóbbinak viszont alapvető feltétele az eljárásbeli funkciók tiszta elkülönítése.” Az Alkotmánybíróság arra is rámutatott, hogy „[a] tisztességes eljárás követelményének alapfeltétele a vádlói és az igazságszolgáltatási funkciók szétválasztása”. Az Alkotmánybíróság korábban, már a 9/1992. (I. 30.) határozatában kifejtette, hogy a jogállamiság alapvető ismérve a jogbiztonság, amely nemcsak „az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is”.

A nyomozás fogalma kriminalisztikai és büntetőeljárási megközelítésben viszont nem teljesen azonos tartalmat jelöl. A kriminalisztika a nyomozáson bűncselekmény – tág értelemben vett – nyomainak megtalálását, rögzítését, a tettes személyének felkutatását érti. A nyomozás továbbfejlesztésén, intézkedések olyan törvényben szabályozott sorozatán, amely már a megalapozott gyanú esetén a terhelt felelőssége szempontjából releváns bizonyítékok feltárását, dokumentálását jelenti, a vizsgálatot érti. A büntetőeljárás nézőpontjából a nyomozásként – a Be. rendelkezése is – vizsgálatnak tekinthető nyomozást definiál, de a titkos eszközök (például megfigyelés, a potenciális tanúk felkutatása informátorok alkalmazása, álvásárlások), illetve a nyomozó hatóság egyéb adatszerző tevékenysége kibővítette a hagyományos eljárás hatókörét. Ezt vette figyelembe a jogalkotó, amikor az előkészítő eljárás, a felderítés és a vizsgálat egymásra épülő rendszerét létrehozta.³⁰⁷

A jogalkotó az előkészítő eljárás bevezetésével az eddig is alkalmazott bűnüldözési célú titkos információgyűjtés szabályait építette be az új Be-be. Eddig az erre vonatkozó szabályozásról az ágazati törvények rendelkeztek.

Tóth Mihály szerint a leplezett eszközök az új Be. előkészítő eljárásában a „gyanú gyanújának” megalapozása érdekében továbbra is korlátlanul alkalmazhatóak, továbbá a határideje is egy évre nőtt, azonban a titkos információgyűjtés processzuális keretek közé került.³⁰⁸

³⁰⁷ Tóth Mihály (2018): Néhány megjegyzés az új büntetőeljárási törvényhez. Belügyi Szemle, 66. évf. 3. sz. 61–62.

³⁰⁸ Tóth [2018] i. m. 62.

Finszter Géza és Korinek László is úgy vélik, hogy „az ügyészi felügyeletet és az időhatárokat illeti az új Be. teljesítette a jogállami kritériumokat. Ami azonban a bűncselekmény gyanújának, mint az eljárás materiális és garanciális feltételének az érvényesítését illeti, azt mélyen alulmúlta azzal, hogy az előkészítő eljárás céljaként annak megállapítását jelölte ki, hogy a bűncselekmény gyanúja fennáll-e [új Be. 340. § (1) bekezdés].”³⁰⁹

Álláspontom szerint ez azt jelenti, hogy az új Be. hatálybalépését követően a bűnüldözési céllal végzett titkos adatszerzés csak a büntetőeljárás keretein belül folytatható. Ezzel a jogállam újabb lépést tett a jogállamiság alapvető ismérve, a jogbiztonság tágabb és biztosabb érvényesülése felé, azonban el kell ismerni, hogy még nem ért az út végére.

Azzal, hogy az új Be.-be az előkészítő eljárás megindításához feltételként nem került meghatározásra a gyanú, a jogalkalmazásban valóban felmerülhetnek buktatók is.

Erre utal a Finszter Géza és Korinek László szerzőpáros, amikor megállapítja, hogy „a gyanú hiánya a bűnüldöző hatóságokat, de végső soron az igazságszolgáltatást is védtelenné teszi a hatalom önkényes alkalmazásával szemben, megszünteti az ellenőrizhetőségét, hogy a bűnüldözést jogállamban kizárólag a büntetőjogi igény legitimálhatja.”³¹⁰

Úgy vélem, hogy a joggyakorlat karöltve a jogtudománnyal kialakítja majd a helyes követelményeket. Végiggondolva: eddig is volt bűnüldözési célú titkos információgyűjtés a nyomozás elrendelése előtt. A jogalkotó eddig sem határozta meg a gyanú semmilyen fokozatát a titkos eszközök igénybevételéhez.

7.2. A BE.-BEN MEGHATÁROZOTT BÜNTETŐELJÁRÁSI AKADÁLYOK

Jelen munkám terjedelmi keretét sajnos túllépném, ha a szóban forgó büntetőeljárás-jogi akadályokat – amelyeknél álláspontom szerint már „más formában” érvényesül a ius puniendi – megvizsgálom. Azonban jelzésszerűen ismét rámutatok e témakör –monográfiámmal összefüggő – főbb, a ius puniendire „látszólagosan szűkíthető” kérdésköreire, hasonlóan, ahogy ezt megtettem a büntető anyagi akadályoknál is.

A Be. büntetőeljárás-jogi akadályokat szabályoz a nyomozási szakaszban (például nyomozás mellőzése), a tárgyalás előkészítése során (például eljárás mellőzése) és a bírósági tárgyalás során (például a bizonyítás mellőzése). A vádemelési szakaszban írt akadályokkal az alábbiakban részletesen foglalkozok.

³⁰⁹ Finszter – Korinek [2018] i. m. 120.

³¹⁰ Uo. 121.

7.2.1. A Be.-ben meghatározott büntetőeljárás akadályok a vádemelési szakaszban

A büntetőeljárás-jogi akadályok közül a vádemelési szakaszban lévő jogintézményeket emelném ki, így:

- 1) a vádemelés részbeni mellőzését [Be. 220. § (1) bek.],
- 2) a közvetítői eljárást [Be. 221/A. §], és
- 3) a vádemelés elhalasztását [Be. 222. §].

A büntetőeljárás e szakaszában a Be.-ben meghatározott büntetőeljárás akadályok álláspontom szerint hangsúlyosabban kapcsolódnak az ügyészség diszkrecionális jogköréhez, ezért érdemes érintőlegesen kifejteni e jogintézmények lényegét és szerepét.

ad. 1) Az 1962. évi törvényerejű rendelet (I. Be) az oportunitás elvének megfelelően vezette be és biztosította a vádemelés és a bírósági eljárás mellőzését. A vádemelés részbeni mellőzésének alapja a Be. 220. §-a szerint: „Az ügyész határozattal mellőzheti a vádemelést az olyan bűncselekmény miatt, amelynek a vád tárgyává tett súlyosabb bűncselekmény mellett a felelősségre vonás szempontjából nincs jelentősége [...]” E rendelkezés alapján a vádemelés mellőzhető olyan bűncselekménnyel összefüggésben is, mely önmagában nem csekély súlyú, a terhelt felelősségre vonását – különösen a kiszabható büntetés mértékét – azonban érdemben nem befolyásolja.³¹¹ E jogintézmény indoka az eljárás egyszerűsítése, a hatóságok tehermentesítése. A nyomozás során is fellelhető hasonló jogintézmény, a nyomozás részbeni mellőzése, amelynek a szabályozása ugyanilyen megfontoláson alapszik. Ellenben itt a Be. nem biztosítja a pótmagánvádlóként való fellépés lehetőségét a sértettnek, míg a vádemelés részbeni mellőzésénél igen. Ez utóbbi jogintézménynek alkalmazási feltétele a bűncselekmények anyagi halmazata. Kiemelendő továbbá, hogy a Be. kötelezi az ügyészt, hogy amennyiben alkalmazza e jogintézményt – egyrészt a sértett polgári jogi igényének érvényesíthetősége, másrészt pótmagánvádlókénti fellepésének a lehetősége végett – köteles határozatban a sértettet tájékoztatnia erről.

A vádemelés részbeni mellőzése az ügyészi szakban nem igazán alkalmazott intézmény, ezt mutatja, hogy 2016. évben 77 957 vádemelésre összesen 28 vádemelés részbeni mellőzése elintézés jutott.³¹²

ad. 2) Tóth Mihály szerint „A sértett jelentőségét, s ezzel összefüggésben a reparáció fontosságát már a XVIII. század második felében felismerték. Kétségtelen, hogy a sértett felé fordulás folyamata a XX. század közepétől, a viktimológia kialakulásával kezdődött. Ma már az is igazolhatóan tűnik viszont, hogy míg e vizsgálatok kezdetben inkább az áldozattá válás, a sértetti közrehatás kérdéskörét tekintették lényegesnek, mára inkább a reparáció, vagy a mediáció problémáját érintik.”³¹³

A közvetítői eljárás Be.-be történő bevezetése előtt a jogtudomány képviselői közül Morvai Krisztina 1989-ben aktuálisnak látta e témával való foglalkozást és a következőt fogalmazta meg: „a büntetőjog és az eljárásjog küszöbön álló reformja során szerepet kell kapnia az állami büntetőhatalom visszavonulásának az életviszonyok, illetve a büntetőügyek bizonyos köréből.”³¹⁴

³¹¹ Nagykomentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez. Elektronikus Jogtár. Budapest, Wolters Kluwer.

³¹² Vádemelések részletezése a vádemelés tartalma szerint. Ügyészségi statisztikai tájékoztató, Legfőbb Ügyészség, Budapest, 2016. http://ugyeszseg.hu/pdf/statisztika/Buntetojogi_szakterulet_2016.pdf (letöltve: 2018.02.27.)

³¹³ Tóth Mihály (2005): A tett-központú büntetőjogtól a sértett-központú büntetőjogig. JURA, 11. évf. 1. sz. 191.

³¹⁴ Morvai Krisztina (1989): Meditáció a mediációról – avagy gondolatok az elkövető és a sértett közötti konfliktus megoldásának új megközelítéséről. Magyar Jog, 36. évf. 2. sz. 147.

Tarr Ágnes szerint napjainkban a közvetítői eljáráshoz hasonló jogintézmény a magánvádas eljárásban a személyes meghallgatás, amikor a terhelt és a sértett közötti konfrontáció megoldása lehet bíróság közreműködésével a feljelentő és a feljelentett kibékítése, melynek eredménye az eljárás megszüntetése.³¹⁵

A közvetítői eljárás intézményét a 2006. évi LI. törvény (III. Be.) vezette be a Be.-be. Ennek előzménye a Európai Unió Tanácsának a büntetőeljárásban a sértett jogállásáról szóló, 2001/220/IB sz. kerethatározatának 10. cikke, mely szerint a tagállamnak törekednie kell arra, hogy ösztönözze a sértett és a bűnelkövető közötti közvetítést, továbbá köteles biztosítani azt, hogy a mediáció eredményeként létrejött megállapodások a büntetőügyben figyelembe vehetők legyenek.

Tóth Mihály álláspontja szerint a kerethatározat azonban nem kifejezetten a mediáció bevezetésének kötelezettségét írta elő, hanem a bűncselekmények áldozatainak a rehabilitálását elősegítendő, a terhelt és a sértett együttműködésének a lehetővé tételét, és amely már egy ideje adott volt a magyar büntetőeljárásban.³¹⁶

„A mediáció célja az, hogy az ügyet a bírósági úttól elterelve az elkövető és a sértett közötti közvetítéssel valósuljon meg a kettőjük közötti konfliktus rendezése, a bűncselekmény következményeinek jóvátétele; elősegítve ezzel a sértettet ért joghátrányok mielőbbi reparálását, egyúttal előmozdítva a terhelt jövőbeni jogkövető magatartását.”³¹⁷ Ezen eljárás nem része a büntetőeljárásnak, csak párhuzamosan folytatják le vele.

A Be. 221/A. § (6) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a közvetítői eljárás részletszabályait külön törvény, a büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény tartalmazza, a jogalkalmazók részére a Kúria BKv 3. biztosít részletes irányzatot.

A Be. pontosan, taxatív felsorolva meghatározza azon bűncselekmények körét, melyek esetében mediációra kerülhet sor. Az eljárás lényege, hogy amennyiben az ügyész hivatalból, vagy a gyanúsított, a védő, illetőleg a sértett indítványa alapján úgy ítéli meg, hogy az ügyben eredményes közvetítői eljárásra kerülhet sor, az eljárást legfeljebb hat hónapi időtartamra felfüggeszti, és az ügyet közvetítői eljárásra utalja. A Be. emellett lehetőséget ad a közvetítői eljárás lefolytatására a bírósági szakaszban is. Ennek oka, hogy a közvetítői eljárás alapján a tevékeny megbánás a terhelt büntetőjogi felelősségére is kiható büntető anyagi jogi (Btk.-ban szabályozott) jogintézmény is egyidejűleg.

A közvetítői eljárásra utalásnak akkor van helye, ha

- az ügyben a Btk. 29. §-a alapján az eljárás megszüntetésének vagy a büntetés korlátlan enyhítésének van helye;
- a gyanúsított a vádemelésig beismerő vallomást tett;
- a gyanúsított vállalta és képes a bűncselekménnyel okozott sérelmet a sértett által elfogadott módon és mértékben jóvátenni;
- mind a gyanúsított, mind a sértett hozzájárult a közvetítői eljárás lefolytatásához; valamint

³¹⁵ Tarr Ágnes (2006): A közvetítés lehetőségei a büntetőjogban Magyarországon. In Jámborné Róth Erika szerk.: Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, 2005. november 9. Miskolc, Miskolci Egyetem Innovációs és Technológia Transzfer Centrum. 270–278.

³¹⁶ Lásd részletesebben Tóth Mihály (2005): Mediáció a büntetőeljárásban és ennek szabályozása. Korreferátum Molnár Gábor előadásához. In Benisné Györfly Ilona szerk.: Huszonharmadik jogász vándorgyűlés, Pécs, 2005. október 27–29., Budapest, Magyar Jogász Egylet. 84–85.

³¹⁷ Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez. Elektronikus Jogtár. Budapest, Wolters Kluwer.

- a bűncselekmény jellegére, az elkövetés módjára és a gyanúsított személyére tekintettel a bírósági eljárás lefolytatása mellőzhető; vagy
- megalapozottan feltehető, hogy a bíróság a tevékeny megbánást a büntetés kiszabása során értékelni fogja.

A közvetítői eljárás akkor eredményes, amennyiben gyanúsított és a sértett között – a gyanúsított tevékeny megbánását megalapozó – megállapodás létrejött és a teljesítés is megtörtént. Az ügyész három döntést hozhat, egyrészt ha a Btk. 29. § (1) bekezdése alkalmazásának van helye, az ügyész az eljárást megszünteti. Másrészt, ha az új Btk. 29. § (2) bekezdése alkalmazásának lehet helye, vádat emel. Harmadrészt pedig, ha a gyanúsított a közvetítői eljárás eredményeként létrejött megállapodás teljesítését megkezdte, de a büntethetősége nem szűnt meg, az ügyész a három évet meg nem haladó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt a vádemelést egy évtől két évig terjedő időre elhalaszthatja.

2008. évi adatok szerint a közvetítői eljárásban az ügyek 20%-ában nem született megállapodás, ennek oka leginkább a sértett önkéntes részvételének hiánya (31%), a terhelt nyilatkozatából kitűnően a Be. szerinti feltételek hiánya (21%), a terhelt önkéntes részvételének hiánya (15%). A megállapodások 2007-ben az ügyek 68%-ában anyagi jóvátételt tartalmaztak.³¹⁸ Az elérhető frissebb statisztikai adatok alapján is az állapítható meg, hogy a mediációs eljárások 75–80%-ban³¹⁹ eredményezik a felek megállapodásának létrejöttét, a legtöbb esetben a felek távolmaradása hiúsítja meg a megbeszélés lefolytatását.

2016. évben elintézésre váró vádemelési javaslatok 3,6%-ában került sor a közvetítői eljárásra utalásra, amelyek mintegy 70%-ában az ügyész megszüntette az eljárást.³²⁰

ad. 3) A vádemelés elhalasztását az 1995. évi XLI. törvény vezette be, először csak a fiatalkorúakkal szemben lehetett csak alkalmazni. 1998-ban a Be. általános jogintézményévé vált, mely fakultatív (ügyészi mérlegelés alapján) és kötelező eseteiben vált alkalmazhatóvá. A vádemelés elhalasztása a vádemelés alternatívája, a büntetőügy bírósági eljárástól történő elterelése valósul meg.

Király Tibor megfogalmazása szerint a „vádemelés elhalasztása azon a jogpolitikai megfontoláson alapul, amely szerint érdemes elhagyni a büntetőjogi szankciót, ha erre tekintettel sikerül a büntetőeljárást lerövidíteni és egyszerűsíteni, ha például az áldozat kártalanítása egyéb eszközökkel is elérhető. Ez a megfontolás kétség kívül nem fér össze a legalitás elvével és követelményével, mindazon által nem ellentétes a közérdekkel. A vádemelés elhalasztását úgy kell alkalmazni, hogy a közérdek ne sérüljön, és az igazságszolgáltatás céljai elérhetőek legyenek.”³²¹

Tóth Mihály szerint a vádemelés elhalasztása akkor célszerű, ha az ügyész a bírósági eljárásban egyébként próbára bocsátást indítványozna, de remélhető, hogy az elkövető jövőbeni magatartása bírói eljárás nélkül is kedvezően megváltozik.³²²

³¹⁸ Schweighardt Zsanett (é. n.): A tevékeny megbánás – a mediáció szerepe a büntetőeljárásban, a jogintézmény jövője. 35. http://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/Mailath-palyazat-erdmenyek/MGyTP-B-B-2-Schweighardt_Zsanett_A_tevékeny_megbanas.pdf (letöltés: 2018.02.07.)

³¹⁹ Schweighardt [é. n.] i. m.

³²⁰ Nyomozó hatóság vádemelési javaslatai, elintézettség adatai, Ügyészségi statisztikai tájékoztató, Legfőbb Ügyészség, Budapest, 2016. http://ugyeszseg.hu/pdf/statisztika/Buntetojogi_szakterulet_2016.pdf (letöltve: 2018.02.27.)

³²¹ Király [2000] i. m. 358.

³²² Bánáti – Belovics – Csák – Sinku – Tóth – Varga [2009] i. m. 353.

A Be. 222. §-a egyrészt rögzíti a vádemelés elhalasztásának általános szabályait:

- legfeljebb háromévi szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény esetén;
- a bűncselekmény súlyára és a rendkívüli enyhítő körülményekre tekintettel;
- ha a vádemelés elhalasztásától a gyanúsított jövőbeni magatartásában mutatkozó kedvező hatás várható, valamint meghatározza két konkrét bűncselekmény – a kábítószer birtoklása és a tartási kötelezettség elmulasztásának vétsége – esetén követendő különös szabályokat.

A 2011. évi CL. törvény bevezette továbbá e jogintézmény különös méltánylást érdemlő esetét, amennyiben öt évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekményről van szó. Ez esetben a vádelhalasztás tartama a törvényben meghatározott büntetési tétellel azonos. Itt kötelező magatartási szabály előírása is (Be. 222/A. §). A jogalkotó döntése itt egyértelműen az ügyészi mérlegelés jogkörét szélesítette ki, melyre a célszerűségi szempontok (például eljáró bíróságok munkaterheinek csökkentése, az eljárások gyorsítása) indokul szolgáltak.

Lényes momentum e jogintézménynél, hogy az ügyész határozatában elrendelheti a gyanúsított pártfogó felügyeletét, továbbá magatartási szabályok megtartására vagy más kötelezettségek teljesítésére kötelezheti őt. A Be. csak példálózó jelleggel sorolja fel e eszközöket, meghagyva az ügyész döntési szabadságát. Abban az esetben, ha a gyanúsított részére kötelezettséget kíván az ügyész előírni, ehhez kell a gyanúsított beleegyezése is (Be. 224. §). Kötelező a kábítószer-függőséget gyógyító kezelésen, kábítószer-használatot kezelő más ellátáson vagy megelőző felvilágosító szolgáltatáson való részvétel előírása, amennyiben a vádemelés elhalasztása a Be. 222. § (2) bekezdésén alapul. A fakultatív esetkörben egyértelműen az ügyész mérlegelési jogkörében hozott döntésen alapszik.

A vádemelés elhalasztásánál a Be. nem írja elő a terhelt beismerő vallomását, ellentétben a közvetítői eljárással. A vádemelés elhalasztásának alkalmazása esetén azonban szükséges, hogy bírósági tárgyalás nélkül is elérhető legyenek a büntetési célok, ezért az ügyész döntésének kialakításánál ez lényeges szempont.

Pápai-Tarr Ágnes szerint e jogintézménynél meg kellene oldania az egyéniesítést, és a minden körülmények között előírandó magatartási szabályokat, mert ez szolgálná leginkább a terhelt reintegrációját, a sértett kompenzálását és a társadalmi béke helyreállítását.³²³

Úgy vélem azonban, Király Tibor és Tóth Mihály fent idézett szavai mintegy két évtizeddel ezelőtti Be.-be történő bevezetése után is aktuálisak e jogintézmény szerepe és jelentősége vonatkozásában.

A vádemelés elhalasztása eredményesen alkalmazott intézménnyé lett. Ezt igazolja, hogy 2016. évben az ügyek 7,9%-ában került sor a vádemelés elhalasztására, amelyek mintegy 85%-ban eredményesen teltek.³²⁴

³²³ Pápai-Tarr Ágnes (2012): A büntetőeljárás gyorsításáról. Budapest, Gondolat Kiadó. 298.

³²⁴ Nyomozó hatóság vádemelési javaslatai, elintézettség adatai... Ügyészségi statisztikai tájékoztató, 2006, i. m.

7.2.2. Az új Be.-ben meghatározott egyes büntetőeljárás akadályok a vizsgálat során

Az új Be. megszüntette az önálló vádemelési szakaszt, úgy, hogy azt beolvasztotta a nyomozás vizsgálati alszakaszába. Erről dolgozatomban már részletesebben foglalkoztam a vádemelés előkészítése a nyomozás során című témakörnél. Azonban hangsúlyoznom kell, hogy a jogalkotó ezen új szabályozással jelentős lépést tett annak irányába, hogy az ügyészség rendelkezése alatt álló döntések meghozatalát előre hozva az eljárás felgyorsulhasson. Az új Be.-ben bevezetett új nyomozási intézményrendszerben az ügyészségi döntés ugyanis a nyomozás részét képezi. Az ügyészségnek a vizsgálat befejezésével döntési kötelezettsége aktuálissá válik, hiszen döntenie kell, hogy vádat emel, vagy él az új Be.-ben biztosított opportunitási lehetőségekkel a bírósági eljárás elkerülése érdekében.

Az ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezésével az új Be. ezen is túllépve közvetlenül annak megteremti a lehetőségét, hogy az ügyészség és a védelem kezdeményezőként is felléphessenek az eljárás befejezésével kapcsolatos döntés előre láthatóvá tétele végett.

Az új Be.-ben bevezetett intézményrendszer alapja, hogy az ügyészség érdemi rendelkezése alatt álló megszüntetési lehetőségek (közvetítői eljárás, feltételes ügyészi felfüggesztés, vádemelés meghatározott módjával kapcsolatos döntés³²⁵) alapvetően a terhelt beismeréséhez, előzetes, vagy utólagos hozzájárulásához kötöttek.

Ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése alkalmazásának alapvető feltétele a személyre szóló megalapozott gyanú közlése. Az ügyészség a nyomozás során bármikor közölheti a gyanúsítottal, hogy milyen meghatározott intézkedés alkalmazására vagy határozat meghozatalára lát lehetőséget abban az esetben, ha a gyanúsított a bűncselekmény elkövetését beismeri (új Be. 404–406. §).

E körben az alábbiakban csak érintőlegesen utalok arra, hogy az új Be. a közvetítői eljárás és a vádemelés elhagyása vonatkozásában milyen alapvető változtatásokat eszközölt.

Az új Be. a közvetítői eljárást a célján keresztül definiálja. Az új Be. 412. § (1) bekezdése szerint: „A közvetítői eljárás a gyanúsított és a sértett megegyezését, a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a gyanúsított jövőbeni jogkövető magatartását elősegítő, a gyanúsított, illetve a sértett indítványára, vagy önkéntes hozzájárulásukkal alkalmazható eljárás.” Bármely bűncselekmény esetén helye lehet, megszűnt a Be. taxatív felsorolása, így az új Be. tágabb körben teszi alkalmazhatóvá e jogintézményt. Már nemcsak a tevékeny megbánás anyagi jogi büntethetőséget megszüntető vagy más kedvezményt engedő okkal összefüggésben alkalmazható, hanem attól függetlenül mindaddig, amíg a közvetítői eljárás céljai elérhetők.

³²⁵ Új Be. 404. § (2) „Az ügyészség

a) közvetítői eljárás céljából az eljárás felfüggesztését, illetve a közvetítői eljárás eredményéhez képest az eljárás megszüntetését,

b) feltételes ügyészi felfüggesztés alkalmazását és annak eredményéhez képest az eljárás megszüntetését,

c) a gyanúsított együttműködésére tekintettel – a 399. § (1) bekezdésében meghatározott okból – az eljárás megszüntetését, illetve – a 382. § (1) bekezdésében meghatározott okból – a feljelentés elutasítását, illetve

d) vádemelés esetén a XCVIII. és C. Fejezetben meghatározott külön eljárás érdekében szükséges intézkedések megtételét helyezheti kilátásba, ha a felsorolt intézkedések vagy határozatok e törvényben meghatározott – a bűncselekmény elkövetésének beismerésén, illetve az együttműködésen kívüli – feltételei fennállnak.”

Álláspontom szerint, e jogintézmény az ügyészégi irányítású vizsgálati szakban való elhelyezése a jogalkotó helyes döntése volt. Egyrészt nem sértheti a nyomozás érdekeit, hiszen a terhelt sértett találkozása a tényállás teljes felderítése előtt a terhelti beismerés követelményének fenntartása miatt nem jöhet szóba. A közvetítői eljárás sikeressége esetén pedig nyomozási cselekményeket nem kell lefolytatni. Így a gyorsaság és a „pergazdaságosság” követelményének is megfelel ezen új szabály.

A vádemelés elhalasztása helyébe lépő feltételes ügyészi felfüggesztés célja a gyanúsított olyan magatartásának ösztönzése, amely az eljárás megszüntetéséhez vezet. Ennek érdekében az új Be. kettős rendszert vezet be: az általános, mérlegelésen alapuló feltételes ügyészi felfüggesztést, és a Btk. Különös Részében meghatározott büntetőséget megszüntető okra alapított feltételes ügyészi felfüggesztést. Mindkét esetben olyan függő helyzet jön létre, amelyben a gyanúsított lehetőséget kap a kívánatos magatartás tanúsítására.³²⁶

7.3. ÖSSZEGRZÉS

A gyanú lehetősége kapcsán, a gyanú egyes fokozatai helytelen értékelésénél, mérlegelésnél egyrészt fennállhat annak a veszélye, hogy az állam büntetőjogi igénye nem realizálódik, ezért a bűncselekmény elkövetése jogkövetkezmények nélkül maradt. Másrészt az is előfordulhat, hogy a nyomozó hatóság és az ügyészség a gyanú fokozata helytelen értékelésnek, mérlegelésnek, megállapításának törvénysértő volta miatt személyeket meggyanúsít úgy is, hogy velük szemben a megalapozott gyanú nem állt fenn.³²⁷ Gyanúsítottként részt venni a büntetőeljárásban „még akkor is súlyos hátrány, ha az ártatlanság vélelmét szilárd garanciák biztosítják”³²⁸.

Álláspontom szerint a gyanú lehetőségének, a gyanú egyes fokozatai értékelésének a bizonyosság felé haladása során a büntetőeljárás minden szakaszában biztosítani kell a jogállami követelmények teljesülését. Az Alkotmánybíróság több határozatában a jogállamiság alapvető ismérveként rögzített jogbiztonság követelményére tekintettel elvárásként fogalmazta meg azt, hogy amit az új Be. preambulumban is rögzített, nevezetesen: tisztességesen és a funkciómegosztás elvét érvényesítve történjen meg a büntetőeljárás. E megállapítás a büntetőeljárás során alkalmazott leplezett eszközök alkalmazására is vonatkozik. Álláspontom szerint a gyanú fokozatainak differenciálása az eljáró hatóságok részére egységesen mérlegelési szabadságot biztosít. Az új Be. az eljáró hatóságok mérlegelési jogkörét kiterjesztette azzal, hogy a gyanú lehetőségének – tulajdonképpen a gyanú hiányának – megállapítását, ahogy korábban a gyanú fokozatainak megállapítását is az eljáró hatóságok mérlegelésén alapuló döntésére bízta.

Az új szabályozással, az előkészítő eljárásnak, a „sanda” gyanúnak a bevezetése nem annyira aggályos. A gyanú lehetőségének és a gyanú fokozatainak megállapítására vonatkozó problémakört egységesen kell kezelni és megoldozni. E körben eddig sem alkotott rendelkezéseket a jogalkotó. Azt azonban az eljáró hatóságok döntéseinek indokolásánál követelményként kell kialakítani, hogy a nyomozás során a sablonos indokolás elkerülendő legyen.

³²⁶ A 2017. évi XC. törvény indokolása a büntetőeljárásról.

³²⁷ Horgos [2018] i. m. 250.

³²⁸ Hivatkozás Bócz Endre megfogalmazására. Szigeti [2017] i. m. 191.

Valójában a jogalkotó a Bp. indokolásában megfogalmazott gondolatot közvetíti. Vagyis e kérdéseket részletesen nem lehet megfogalmazni és szabályozni és nincs más biztosíték, mint az eljáró hatóság felelőssége. A büntető-eljárás során elkövetett hibás hatósági értelmezések, következtések, hibák és mulasztások alapvető állampolgári jogokat sérthetnek.³²⁹

Az előkészítő eljárásban a „sanda” gyanúnál, a nyomozás felderítési szakaszánál az egyszerű gyanú kapcsán, valamint a nyomozás vizsgálati szakaszánál a megalapozott gyanú vonatkozásában követelmény, hogy a jogalkalmazó, (nyomozó hatóság és ügyészség) megfelelően értékelje a „sanda” gyanút, a gyanú fokozatait, az addig beszerzett bizonyítékokat. Úgy vélem, hogy a jogalkotói akaratnak megfelelő helyes anyagi és eljárásjogi jogalkalmazással – a gyanútól a bizonyosság szintjére való eljutással – garantálva is lesz a ius puniendi jogállami tartalmának egyre szélesebb körben való kiteljesedése.

Nézetem szerint egyértelműen rögzíthető, hogy az új Be. a fent kifejtett, bevezetett új intézményrendszerrel kibővítette – nagyobb döntési szabadságot biztosítva – az ügyészség diszkrecionális jogkörét. Azonban ezt nem követi azon szabályok definiálása az ügyészség felelőssége tekintetében, amely szükséges lenne a ius puniendi jogállami tartalma kiteljesedésének teljes biztosítása végett.

---

³²⁹ Horgos [2018] i. m. 254.

VIII. A IUS PUNIENDI ÉS A BÜNTETŐELJÁRÁS-JOG – VÁD – BIZONYÍTÁS

E fejezetben a címben jelöltek és a bizonyítás kérdésköre összefüggéseinek vizsgálatával foglalkozom. Érintem a váddal és annak törvényességével, megalapozottságával kapcsolatos lényegi szempontokat is. Külön kitérek a bizonyítás és a funkciómegosztás szerepére a ius puniendi relációjában.

8.1. A VÁDELV, A VÁD ÉS TÍPUSAI

Az Alkotmánybíróság a vádelv lényegét a következők szerint fogalmazta meg: „[...] alapján véve három elem alkotja: a perbeli funkciók megosztása, a vádló váddal való rendelkezési joga, a bíróság vádhoz kötöttsége mind az eljárás bírósági szakaszának megindítása, mind annak lefolytatása, mind pedig az ítélethozatal során.” [14/2002. (III. 20.) AB határozat]

A funkciómegosztás érvényesülésének alapvető garanciája a vádelv, mely abban testesül meg, hogy a bírósági eljárás csak vád alapján és a vád keretei között történhet. „A bíróság vád alapján ítélezik.” [új Be. 6. § (1) bekezdés]³³⁰ Ezen elvet a Be. és az új Be. is az alapvető rendelkezések között, alapelvi szinten rögzíti.

A vád híd és korreláció, a büntetőeljárás két fő szakasza, a nyomozási szakasz és a bírósági eljárás között.³³¹ Az állami büntetőigény érvényesítésének a megnyilvánulása, amelyben az állam által feljogosított vádló indítványozza, hogy a bíróság a vádban meghatározott személy büntetőjogi felelősségét állapítsa meg és szabjon ki büntetést a meghatározott személy által elkövetett bűncselekmény miatt. A vád a bírósági eljárás alapja, melynek érvényesítési módzata a vádemelés és vádképviselés.³³²

Király Tibor szerint „A vádemelés és képviselés egyrészt az ügyész hivatalbeli kötelessége, amit az officialitás elvét megfogalmazó a Be. 6. § (1) bekezdése is kifejez, másrészt az ügyésznek a közvád emelésére való kizárólagos jogát szokás vádmonopóliumnak nevezni.”³³³

Bócz Endre megfogalmazásában: „A »vád« – fogalmilag – a vádlónak a bírósághoz intézett nyilatkozata, amelyben tényszerűen állítja, hogy a kellő azonosító adatokkal meghatározott vádlott tüzetesen megjelölt büntetőjogi

---

³³⁰ E témánál alapvetően már az új Be. rendelkezésekre hivatkozom, a Be.-vel való összehasonlításoknál jelzem a Be. rendelkezéseket is.

³³¹ Fantoly Zsanett – Budaházi Árpád (2015): Büntető eljárásjog II. Dinamikus rész. Budapest, NKE Szolgáltató Nonprofit Kft. 96.

³³² Budaházi Árpád – Gergi-Horgos Livia (2015): Büntetőjogi eljárásjogi ismeretek. Budapest, NKE Szolgáltató Nonprofit Kft. 152.

³³³ Király [2008] i. m. 160.

tilalomba ütköző cselekményt követett el, ígéri, hogy ezt bebizonyítja, és kéri miatta a vádlott büntetőjogi felelőségének megállapítását, többnyire bűnösségnek kimondását, valamint büntetés alkalmazását.”³³⁴

A büntetőeljáráásban a vád a büntetőigény érvényesítésének eszköze és egyben korlátja is. A közvád, azaz az ügyész az állam büntetőigényének kizárólagos érvényesítője, melyet az Alaptörvény 29. cikk (1) bekezdése deklará. Az ügyész alapvető feladata és joga az állam büntetőigényének tárgyilagos, pártatlan, az alapjogok védelmét biztosító érvényesítése a bíróság előtt.

Az Alkotmánybíróság több határozatban megfogalmazta a váddal kapcsolatos ügyési feladat lényegét, és kifejtette tevékenységével és jogkörével kapcsolatos álláspontját.

A vádemeléssel az ügyész azt juttatja kifejezésre, hogy a rendelkezésére bocsátott nyomozási iratok alapján milyen, a terhelt felelőségét megalapozó tényeket állapított meg és ezekkel kapcsolatban mi a jogi álláspontja. [14/2002. (III. 20.) AB határozat]

A közvádói funkcióból következően az ügyész alkotmányos és szakmai felelősége, hogy a nyomozás a vádemelés kérdésében történő megalapozott döntés feltételeit tisztázza. [826/B/2004. AB határozat]

Az, hogy a konkrét ügyben rendelkezésére álló tényeket, adatokat stb. az ügyész milyen módon értékeli, abból milyen következtetéseket von le, az ügyész szabad mérlegelési jogkörébe és szakmai felelőségébe tartozik. [3/2004. (II. 17.) AB határozat]

A közvádó (ügyész) vádmonopóliuma nem érvényesül kizárólagosan, figyelemmel arra, hogy a Be. a magánvádlónak és a pótmagánvádlónak is kivételesen biztosít vádképviselési jogosultságot. Az állam átengedi a büntetőigény érvényesítését a sértettnek meghatározott, kisebb súlyú bűncselekmények³³⁵ esetében. Ennek indoka, hogy e bűncselekmények a sértett személyes érdekeit sértik és nem a közérdeket. Ekkor a sértett magánvádlóként lép fel. [új Be. 53. § (1) bekezdés]

A vád fajtái a közvád és a magánvád. A vád típusai – közvád, magánvád, pótmagánvád – határozzák meg a vádemelés alaki követelményeit. A vád típusától függetlenül az állam büntetőigényének alapja a bűncselekmény elkövetése. A Btk.-ban pontosan körülhatárolt cselekmény miatt érvényesített büntetőigény tartalmát tekintve nem más, mint a büntetőjogi felelőség ténybeli és jogi alapjainak összefoglalása. Ennek alapján a büntetőeljáráásban a magánvád és a pótmagánvád sem tekinthető magánigénynek. Ez csak a formája az igény érvényesítésének.

A közvád esetén a közvádó – ügyész – „[...] a vádiratnak a bírósághoz való benyújtásával emel vádat.” [Be. 421. § (1) bekezdés]

Csak bíróság elé állítás esetén van lehetőség a vád szóban való előterjesztésére. [Be. 728. § (3) bekezdés] Közvadás ügyekben a közvádó (ügyész) feladata: a bűnüldözés, a vádemelés és a vád képviselése. A nyomozási szakasz eredményessége alapozza meg a vádemelést. A vádért az ügyész viseli a felelőséget, mint az állam büntetőigényének érvényesítője. Erre tekintettel az új Be. az ügyész számára a vád megalapozásában, mint az „ügy urának”, a nyomozás felderítési szakaszában felügyeletet biztosít, a nyomozás vizsgálati szakaszában pedig már irányítási jogosultsága van a nyomozó hatóság vonatkozásban. Ennek alapján a bűnüldözésnek a vádfunkció szerves része. A vád bizonyítása a vádló feladata, aki a vádért kizárólagos felelőséggel tartozik, melynek

³³⁴ Bócz Endre (2015): A vádiratszerkesztésről. Magyar Jog, 62. évf. 1. sz. 12.

³³⁵ Lásd a 6.4. pontot, ahol részleteztem a magánvád körébe tartozó bűncselekményeket a Be. és az új Be. vonatkozásában.

alapja az eljárási feladatok megoszlásának a követelménye. (A közvádra a dolgozatomban későbbi részében részletesebben kitérek.)

A magánvád – a jogtörténeti fejlődés során fajtáit tekintve: főmagánvád, pótmagánvád, mellékmagánvád, viszonzvád – esetén a sértett lesz jogosult a vádemelésre és vádképviseletre az ügyész helyett. Azonban a magánvád alapja is az állam büntetőigénye, melyet az állam nem kíván érvényesíteni.

A főmagánvád a mai értelemben vett magánvád, amelyre vonatkozó rendelkezéseket a Be. és új Be. (CIV. Fejezet) is a külön eljárások közt szabályozza. A magánvádnál tehát nem a közvádló, hanem a magánvádló emel vádat. Ezzel a jogalkotó gátat emel a legalitással és officialitással szemben, ugyanis a sértett akaratától teszi függővé a vádemelést. A magánvádló vádemelése nincs formához kötve. „Az eljárás feljelentésre indul meg. [...]”, melyet a bíróságon kell megtenni. [Be. 765. § (1)–(2) bekezdés] A feljelentés tartalma: „[...] elő kell adni, hogy a sértett ki ellen, milyen cselekmény miatt és milyen bizonyítékok alapján kéri a büntetőeljárás lefolytatását.” [Be. 765. § (1) bekezdés]

A viszonzvád a magánvádas eljárásban szabályozott vádforma. Az új Be. a Be.-vel ellentétben megadja a viszonzvád fogalmát: „(1) Kölcsönösen elkövetett könnyű testi sértés, rágalmozás vagy becsületsértés esetén a vádlott a magánvádló ellen vádat emelhet (a továbbiakban: viszonzvád) [...]”. [új Be. 763. § (1) bekezdés]

A pótmagánvádnál Be.-ben és az új Be.-ben (új Be. 54. §) meghatározott esetekben a közvádra üldözendő bűncselekmény miatt a sértett pótmagánvádlóként léphet fel a passzivitást mutató, közvádlói jogaival élni nem akaró ügyész helyett. Ekkor is, mint a magánvád esetében, a pótmagánvádló gyakorolja a vádemelési és a képviseleti jogot. Pótmagánvádnál a sértett a jogi képviselője által is aláírt vádindítványt nyújt be a panaszt elutasító ügyésznek, amelyről, illetve a vádindítvány tartalmi kellékeiről a Be. 793. § (2) bekezdése rendelkezik. A pótmagánvádra vonatkozó eljárás rendelkezéseit a Be.-vel ellentétben az új Be. (CV. Fejezet) már a külön eljárások között szabályozza.

A mellékmagánvád jogintézményét a Be. és az új Be. sem ismeri, ez a forma az ügyész melletti járulékos vádképviseletet jelent. Quasi ilyen a polgári igény, melyet a sértett mint magánfél érvényesít.

Két alapvető rendszere alakult ki a vádfunkció gyakorlásának: az egyik az inkvizitórius büntetőeljárás rendszerre épülő francia alapú úgynevezett „vegyes rendszer”, amelynek sajátja a büntetőper központi elemének, a főtárgyalásnak a bírói előkészítése, a bírói vizsgálat. A másik a szokásjogi úton kialakult angolszász (common law) rendszer. Ennek az alapja az ügyféli előkészítés, mely bizonyos körben bírósági közreműködést igényelt. A vádemelésről mindkét rendszerben a közvádló dönt, de csak akkor, ha a nyomozás vagy vizsgálat során beszerzett bizonyítékok értékelésének eredményei megalapozzák a vádemelésre vonatkozó meggyőződését. A „common law” rendszerben a vádemelés diszkrecionális döntés tárgya, míg a kontinentális rendszerben a legalitás elve uralkodik. Napjainkban azonban az oportunitás elve a vegyes rendszerben is tág teret nyert.³³⁶

A bírósági eljárásban a vádelv érvényesül, melynek elengedhetetlen következménye a funkciómegosztás elvének az érvényesülése, és a tárgyalásra – a perre – meghatározó kontradiktórius jelleg. Ez utóbbi jelző a vád és a védelem vitáját fejezi ki az elnöki perben, amely szerint a bíró nincs passzivitásra szorítva – mint az ügyféli perben –, hanem aktivitása biztosítva van.³³⁷

³³⁶ Bócz Endre (2011): Vádfunkció, közvád, ügyész. Állam- és Jogtudomány, 52. évf. 1. sz., 7–21.

³³⁷ Erdei [2010] i. m. 14.

8.2. A TÖRVÉNYES VÁD A BE. RENDELKEZÉSEIBEN

Már a Bűnvádi Perrendtartás megalkotásának idején felmerült a törvényes vád és az eljárás törvényességének a jelentősége és szerepe a büntetőeljárásban. Finkey Ferencz büntetőeljárás-jogi tankönyvében is helyet kapott e kérdéskör, amelyben rögzíti, hogy a Bp. 1. §-a alapján a „bírói eljárás megindításának feltétele 1. bűncselekmény nyomatékos gyanúja, 2. törvényes vád, 3. törvényes bíróság, 4. az eljárás törvényessége. E feltételek nélkül az eljárás vagy egyáltalán meg sem indítható vagy nem nevezhető bírói eljárásnak”³³⁸. A bírósági eljárás megindításának egyik feltétele a törvényes vád volt.

Az 1973. évi I. törvény (II. Be.) az alapelvek között rögzítette, hogy bírósági eljárás csak törvényes vád alapján indulhat. Ugyanakkor nem határozta meg a fogalmát, így a fogalmi elemeit a jogtudomány képviselői és a joggyakorlat alakította ki. Király Tibor 2003-ban fogalmazta meg, hogy a váddal szemben támasztott általános követelmény, hogy a vád törvényes és megalapozott legyen.³³⁹

A törvényes vád fogalma a 2006. évi LI. törvénnyel (Novellával) került a Be. rendelkezései közé. A Be. 2. § (1) bekezdése szerint: „A bíróság az ítélezés során törvényes vád alapján jár el.” Ennek alapján a bírósági tárgyalás, a „büntetőper” feltétele a törvényes vád. A Be. 2. § (2) bekezdése³⁴⁰ együttesen tartalmazza a törvényes váddal szemben támasztott alaki feltételt, a vádlói legitimitációt, továbbá a minimális tartalmi követelményeket, így a vádlott személyét, a büntető törvénykönyvbe ütköző magatartást, illetve a vádlói indítványt. Nem rögzíti azonban a megalapozottság kritériumát.

A fogalom törvényi szabályozása többé-kevésbé megjelenítette a korábbi kialakult szakirodalomban elfogadott törvényes vád lényeges elemeit. Találunk kritikákat is a törvényes vád fogalma jogi szabályozásának szükségessége és nem a teljességnek megfelelő szabályozása miatt.

Bócz Endre rögzíti, hogy a törvényi szabályozás „a vád törvényességének nem az ismérveit, hanem csak az eljárásjogi előfeltételeit foglalja össze – nem igazi definíció tehát. [...] A Be.-nek e »definícióval« történő »kiegészítése« felesleges volt, hiszen a friss rendelkezés minden eleme azonos jelentéstartalommal a módosítás előtt is olvasható volt a törvényben.”³⁴¹

Ezzel szemben Jagusztin Tamás szerint „a törvényes vád fogalmának kodifikálásával a vádelv markáns eleme került be az eljárási törvénybe, még hangsúlyozottabbá téve a vádemelés törvényességének szerepét”³⁴²

Sztancs Edit nézete szerint „a fegyverek egyenlőségének biztosítása végett hozták létre a jogintézményt abból a célból, hogy a bírósági eljárás során a felek egyensúlyban legyenek egymással a jogaikat illetően. Bármilyen volt is az indíték, az eredmény megállta a helyét, ugyanis azóta a törvényes vád a bírósági eljárás alapját képezi, hiányában pedig az eljárást meg kell szüntetni.”³⁴³

³³⁸ Finkey Ferencz (1903): A magyar büntető eljárás tankönyve. Budapest, Politzer Zsigmond és Fia. 191.

³³⁹ Király Tibor (2003): Büntető-eljárási jog. Budapest, Osiris Kiadó. 353.

³⁴⁰ Be. 2. § (2) „Törvényes a vád, ha a vádemelésre jogosult a bírósághoz intézett indítványában meghatározott személy pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekménye miatt a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményezi.”

³⁴¹ Bócz Endre (2008): Valóban a vád törvényességének fogalma volt a tisztázatlan? Gondolatok egy törvényt módosításról. Magyar Jog, 55. évf. 5. sz. 263–264.

³⁴² Jagusztin Tamás (2006): A törvényes vád mint a büntetőeljárás perjogi előfeltétele. Ügyészek Lapja, 13. évf. 5. sz. 62.

³⁴³ Sztancs Edit (2011): A törvényes vád – mint a büntetőeljárás elengedhetetlen feltétele. Ügyészek Lapja, 18. évf. 5. sz. 41.

Erdei Árpád szerint „A törvényes vád fogalmának törvénybe iktatása láthatóan nem sikerült fényesen. »Törvényes a vád, ha« kezdetű formula üzenete szerint szenvedhet a vád akármilyen jelentős törvényellenességben, ha a 2. § (2) bekezdésében írtaknak megfelel, törvényesnek kell tekinteni. Kifogásolható volta ellenére a törvényi fogalommal kapcsolatban az a legfontosabb, hogy megvan. Minden, így dogmatikai szempontból is helyes, hogy a vád törvényességének ismérveit legális definíció állapítja meg, ha hozzá vagy a hiányához eljárási hatások tartoznak.”³⁴⁴

Gellér Balázs József álláspontja szerint a törvényes vád fogalmát „Nem kiiktatni kell a törvényből, hanem tovább munkálkodni azon, hogy tartalmát még pontosabban, a jogalkalmazás számára még hozzáférhetőbben fogalmazzuk meg.”³⁴⁵

Álláspontom szerint helyes törekvés volt a törvényes vád fogalmának beépítése a Be.-be a kialakult bírói gyakorlat és az Alkotmánybíróság 14/2002. számú határozatában megfogalmazott kritériumok alapján, amely a jogbiztonság és a tisztességes eljárás elve szempontjából is garanciális jelentőségű, még akkor is, ha a fogalmi meghatározás maradéktalanul nem felel meg a teljesség követelményének.

A törvényes vád meghatározásától eltérő fogalomkörbe tartozik a vádirat kellékhianyosságának kérdése, és annak ellenére, hogy a Be. 217. § (3) bekezdés b) pontja szintén a vádirati tényállás tartalmával kapcsolatosan fogalmaz meg követelményt, e körben a vádirat vizsgálatára csak akkor kerülhet sor, ha a vád törvényes.

Az Alkotmánybíróság határozatában megállapította, hogy „a Be. 2. § (2) bekezdésében pedig a törvény felsorolja a törvényes vád kellékeit. Amennyiben az ügyész által a bírósághoz benyújtott vádirat a törvényben előírt ezen minimális formai és tartalmi követelményeknek nem felel meg, úgy a vád nem törvényes. A Be. a »nem törvényes vád« fogalmától azonban megkülönbözteti a »kellékhianyos vád« fogalmát. [...] E fogalompár két eleméhez a törvény más-más jogkövetkezményt fűz.”³⁴⁶

A Be.-ben a Novella szerinti kiegészítés előtt a törvényes vád hiányáról rendelkezést először csak a másodfokú bírósági eljárásra vonatkozó szabályoknál találtunk, ahol abszolút hatályon kívül helyezési okként szerepelt, de a Be. nem szabályozta annak következményét, nem rendelkezett az eljárás megszüntetéséről, új eljárásra utasításról. Ez azért érdekes, mert a többi hatályon kívül helyezési oknál a Be. meghatározta a további eljárás menetét. A tárgyalás előkészítése során és az elsőfokú tárgyaláson még erre sem volt lehetősége a bíróságnak.

A Be. Novella szerinti kiegészítésével – korábbi hiányosságot pótolva – már a tárgyalás előkészítése során rendelkezést tartalmaz a törvényes vád hiányának megállapítására, és a Be. 267. § (1) bekezdésének j) pontja alapján a bíróságnak az eljárás megszüntetése felől kell rendelkeznie. Amennyiben pedig a tárgyalás előkészítése során az ügyész nem tett eleget a bíróság általi megkeresésnek és a vádirat (kellék)hiányosságát nem pótolta, a Be. 267. § (1) bekezdésének k) pontja alapján a bíróság az eljárást megszünteti. A Novella pótolta azt a hiányosságot is, hogyha az elsőfokú tárgyaláson nyer megállapítást a törvényes vád hiánya, úgy a Be. 332. § alapján kerül megszüntetésre az eljárás. Továbbá a Be. a törvényes vád hiánya esetén a másodfokú eljárásban a 373. § (1) bekezdés I. pontjában, a harmadfokú eljárásban a 399. § (1) bekezdésében rendelkezik az eljárás megszüntetéséről. A törvényes vád hiányát a rendkívüli perorvoslatoknál felülvizsgálati okként a Be. 373. § (1) bekezdésének I. c) pontjában szabályozza, mint eljárási szabálysértést.

³⁴⁴ Erdei Árpád (2008): Dogmatika nélküli büntető eljárásjog – képtelenség vagy valóság. Magyar Jog, 55. évf. 8. sz. 518.

³⁴⁵ Gellér [2011] i. m. 466.

³⁴⁶ III./2045-6/2012. AB határozat

Erdei Árpád szerint „A megszüntetés távolabbi hatásaira azonban nem találunk kádenciát, ezekre csak a dogmatika segítségével tudunk következtetni. A neuralgikus kérdés az, hogy a megszüntetés végérvényes-e avagy van mód az ismételt vádemelésre. Ennek megválaszolásában a dogmatika lehet segítségünkre.”³⁴⁷

Király Tibor és Erdei Árpád szerint a törvényi rendelkezés a törvényes váddal szembeni négy fő követelménye „alapján megállapítható, hogy a bennük tárgyalt hibákban szenvedő vádak bírósági kezelésére a hatályos törvény nem ad egyértelmű útmutatást. Ezért csak logikai úton lehet arra következtetni, hogy ha a vád nem törvényes, és ezt a bíróság észleli, az eljárást meg kell szüntetnie, de ezt nem mindig teheti. [...] a vád törvényességének a meghatározása számos problémát teremt. Ezek megszüntetése jogalkotói feladat, a módját is a jogalkotásnak kell megtalálnia.”³⁴⁸

A vádirat a Be. 217. § (3) bekezdésének b) pontja szerinti kellékének meglétét is feltételezi.

Az ügyész büntetőeljárásbeli általános kötelessége az igazság feltárása és a törvényesség megtartása,³⁴⁹ és ha a vád nem törvényes, az ügyész általános kötelességének nem tett maradéktalanul eleget. Az ügyész ezen eljárásával sérti a jogbiztonság, a tisztességes eljárás és az eljárási feladatok megoszlásának elvét. „Az eljárásoknak minden esetben tisztességesnek kell lenniük, és nem képzelhető el olyan kivétel, amely elfogadhatóvá tenne nem tisztességes eljárást.”³⁵⁰

Hack Péter kifejtette, hogy „Ha szembe nézünk azzal a ténnyel, hogy az ügyész nem tévedhetetlen, akkor lehetőséget kell adnunk a tévedések szankcionálására az ügyészi szervezet vezetőjének politikai felelősségre vonhatása által. Dilemma továbbá az ügyészség szakmai kudarcáért felelősségre vonható személy vagy személyek kiléte és a felelősségre vonás formája.”³⁵¹

Sztancs Edit nézete szerint „problémát jelenthet az, hogy az ügyész mulasztását –nevezetesen azt, hogy nem törvényes vádat nyújtott be a bírósághoz – tulajdonképpen nem szankcionálja kellőképpen a törvény. Itt pedig csorbulhat a fegyverek egyenlőségének elve, hisz ezáltal a vádló a védelemhez képest többletjogokkal rendelkezik. Úgy vélem, hogy az anyagi igazság érvényre juttatásához és a bűnösök megbüntetéséhez jelentősebb állami érdek fűződik, mint az ügyészi hibák szankcionálásához.”³⁵²

Ezt a nézetet nem osztom, mivel az ügyészi mulasztást, hibákat szankcionálni kellene, ezért nem elfogadható, hogy az ügyész – aki az állam büntetőjogi igényét érvényesíti – részéről elkövetett hiba következményeit a terhelt viselje. Amennyiben a bíróságnak az Alaptörvény és a Be. szerinti eljárási feladata, hogy a vád felől tisztességes eljárás lefolytatása után pártatlan döntést hozzon, akkor az ügyész szakmai hivatásbeli mulasztásáért az ügyész is vállalja ténylegesen a felelősséget.

³⁴⁷ Erdei [2008] i. m. 518.

³⁴⁸ A vád törvényességének vizsgálata, Összefoglaló vélemény. Kúria Büntető Kollégium Joggyakorlat-elemző csoport, 2013. El.II.E.I/4.; Erdei Árpád – Király Tibor (2014): Észrevételek a törvényes vádról. Melléklet a Kúria Büntető Kollégium Joggyakorlat-elemző csoportja A vád törvényességének vizsgálata c. összefoglaló jelentéséhez. Budapest. 53–54.

³⁴⁹ Király [2008] i. m. 160.

³⁵⁰ Elek Balázs (2012): A bizonyítékszerzés alkotmányos korlátai a büntetőeljárásban. In Trócsányi László szerk.: Dikaiosz logosz. Tanulmányok Kovács István emlékére. Szeged, Pólay Elemér Alapítvány. 407.

³⁵¹ Hack Péter (2007): A büntető igazságszolgáltatás szervezete. Függetlenség, számonkérhetőség és a büntetőeljárás rendje. PhD értekezés tézisei. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem ÁJK. 14. https://www.ajk.elte.hu/file/AJKDI_HackPeter_tez.pdf (letöltve: 2013.12.10.)

³⁵² Sztancs [2011] i.m. 41.

8.3. A VÁD TÖRVÉNYESSÉGE AZ ÚJ BE. RENDELKEZÉSEIBEN

A Be.-vel ellentétben az új Be. a „vád” szó előtti – alapvető követelményt megtestesítő – „törvényes” jelzőt elhagyja, így az új Be. 6. § (1) bekezdése csak azt rögzíti, hogy „A bíróság vád alapján ítélik.” Az új Be. már nem definiálja a törvényes vád fogalmát alapvető szinten az Alapvető rendelkezések között, és ezt a későbbi szabályai során sem teszi meg. Az új Be. megszünteti azt a különbséget, amelyet a Be. a törvényes vád és a kellékhányos vád között előír.

Azonban a vád törvényességi követelményrendszerére az új Be. az egyéb vádra vonatkozó rendelkezéseiből következtetni lehet. Az új Be. a vádirat tartalmáról rendelkezik, ezen belül arról, hogy melyek a vádirat törvényes (gyakorlatilag fogalmi) elemei [lásd Be. 422. § (1) bekezdés], valamint arról, hogy az iménti, úgynevezett „törvényes elemeken túl” mit kell tartalmaznia a vádiratnak.

Az új Be. nem írja elő a törvényesen beszerzett bizonyítékon alapuló „megalapozott” vád követelményét sem. Ezzel nem történt meg a Be.-beli szabályozás ellentmondásának a feloldása, ami szerint a vád akkor is törvényes (lehet), ha jogellenesen beszerzett bizonyítási eszközökön alapul. A felvetett problémakör a tárgyalás előkészítése során különösen abban jelentkezik, hogy nincs lehetőség a vád „alaki” vizsgálatára. Utóbbira pedig azért lenne szükség, mert jelenleg a bíróságnak nincs felhatalmazása arra, hogy felülbírálja az ügyész vádemelésről való döntését.

Az új Be. a vádirat tartalmára vonatkozó szabályozásánál kétlépcsős rendszert vezet be. Első lépcsőként a vádirat törvényes elemei [Be. 422. § (1) bekezdés]³⁵³ között kötelező elemként sorolja fel a vádirat fogalmi elemeit, amelyek a Be. törvényes vád fogalmának részét képező tartalmi legitimáció elemeiként találhatók. Második lépcsőként az első lépcsőre építve szabályozza a vádirat információs funkciót ellátó további elemeit. [Be. 422. § (2) bekezdés]³⁵⁴ Ha a törvényes elemeket és a vádirat információs funkciót ellátó további elemeiből a bizonyítási eszközök megjelölését [Be. 422. § (2) bekezdés a) pont] a vádirat nem tartalmazza, a vád hiányos. Ebben az esetben a bíróság számon kérheti az ügyészségen, és végső soron anyagi jogerőt nem keletkeztető határozattal megszüntetheti az eljárást.³⁵⁵

³⁵³ Új Be. 422. § (1) „A vádirat törvényes elemei,

- a) a vádlott azonosításra alkalmas megjelölése,
- b) a vád tárgyává tett cselekmény pontos leírása,
- c) a vád tárgyává tett cselekménynek a Btk. szerinti minősítése,
- d) az ügyészségnek a büntetés kiszabására vagy intézkedés alkalmazására, vagy a kóros elmeállapota miatt nem büntethető terheltelemelésére vonatkozó indítványa.”

³⁵⁴ Új Be. 422. § (2) „A vádirat az (1) bekezdésben meghatározott törvényes elemeken túl tartalmazza,

- a) a vád tárgyává tett cselekményekkel, illetve részcselekményekkel összefüggő, rendelkezésre álló bizonyítási eszközök megjelölését,
- b) az ügyészségnek az egyes cselekmények, illetve részcselekmények és a büntetés kiszabási körülmények bizonyításával összefüggő bizonyítási indítványait,
- c) a bíróság hatáskörére és illetékességére vonatkozó jogszabályok megjelölését, továbbá a vádiratot benyújtó ügyészség hatáskörére és illetékességére vonatkozó rendelkezésekre való utalást,
- d) az ügyészség közlendőit,
- e) az ügyészség további indítványait.”

³⁵⁵ 2017. évi XC. törvény indokolása a büntetőeljárásról

Azonban további információs rendeltetésű elem hiánya nem képezheti a későbbiekben az eljárás felfüggesztésének vagy a megszüntetésének alapját. Az előkészítő ülésen való egyezség kialakítását támogatja, hogy az ügyész immár a vádiratban indítványt tehet meghatározott büntetés vagy intézkedés mértékére, illetve tartamára nézve arra az esetre, ha a terhelt az előkészítő ülésen a bűncselekmény elkövetését beismeri.

A bíróság a tárgyalás előkészítése során az ügyiratok beérkezését követő egy hónapon belül megvizsgálja, hogy szükséges, illetve lehetséges-e a vádirat hiányosságainak pótlása iránt az ügyészséget megkeresni. [Be. 484. § (1) bekezdés]

A vádirat hiányosságainak pótlása végett, ha a vádirat nem, vagy hiányosan tartalmazza a 422. § (1) bekezdésében előírt törvényes elemeket, a bíróság hivatalból vagy indítványra, a hiányok megjelölése mellett végzésben felhívja az ügyészséget a vádirat hiányosságainak pótlására. [Be. 493. § (1) bekezdés].

A bíróság ezt követően felfüggesztheti az eljárást, ha „a vádirat hiányosságainak pótlása vagy eljárási cselekmény elvégzése iránt intézkedett”. [Be. 488. § (1) bekezdés b) pont].

Az ügyészség a vádirat hiányosságait az hiánypótló végzés kézhezvételétől számított két hónapon belül pótolhatja. [Be. 493. § (2) bekezdés].

A bíróság az eljárást nem ügyszűntető végzéssel megszünteti, ha „a vádirat – a hiányosságainak pótlására irányuló felhívás ellenére – nem, vagy hiányosan tartalmazza a 422. § (1) bekezdésében előírt törvényes elemeket, és emiatt a vád érdemi elbírálásra alkalmatlan, vagy ha „a vádirat – a hiányosságainak pótlására irányuló felhívás ellenére – nem, vagy hiányosan tartalmazza a 422. § (2) bekezdés a) pontjában foglaltakat”, azaz a bizonyítási eszközök megjelölését. [Be. 492. § (2) bekezdés c), d) és e) pontok]

A bíróság az elsőfokú tárgyalás során nem ügyszűntető végzéssel az eljárást megszünteti, ha a vádat nem az arra jogosult emelte, vagy a vádirat nem, vagy hiányosan tartalmazza a 422. § (1) bekezdésében írt törvényes elemeket, és emiatt a vád érdemi elbírálásra alkalmatlan. [Be. 567. § (2) bekezdés c) és d) pontok]

A másodfokú bíróság nem ügyszűntető végzéssel az elsőfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi, és az eljárást megszünteti, ha a vádat nem az arra jogosult emelte, vagy a vádirat nem vagy hiányosan tartalmazza a 422. § (1) bekezdésében írt törvényes elemeket, és emiatt a vád érdemi elbírálásra alkalmatlan. [Be. 607. § (1) bekezdés]

A vád érdemi elbírálásra akkor alkalmas, ha a vádemelésre jogosult a bírósághoz intézett indítványában meghatározott és egyértelműen azonosítható személy, pontosan körülírt büntetőtörvénybe ütköző cselekménye miatt a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményezi. A tartalmi követelményeknek nem felel meg a vád például, ha hiányzik a cselekmény pontos körülírása és ezért a konkrét magatartás büntetőtörvénybe ütközése sem állapítható meg (BH 2011. 60.).³⁵⁶

A felülvizsgálati eljárás kezdeményezése csak a vád egy törvényes eleme hiányán alapul. Eljárási szabálysértés miatt felülvizsgálati indítvány terjeszthető elő, ha a bíróság a határozatát nem az arra jogosult által emelt vád alapján hozta meg. [Be. 649. § (2) bekezdés c) pont] A Kúria a felülvizsgálati indítvánnyal megtámadott határozatot hatályon kívül helyezi, az eljárást megszünteti és az ügyiratokat az ügyészségnek megküldi, ha az alapügyben a bíróság a jogerős ügyszűntető határozatát eljárási szabálysértéssel – nem az arra jogosult által emelt vád alapján – hozta meg. [Be. 663. § (2) bekezdés]

³⁵⁶ Belovics – Tóth [2017] i. m. 293.

A fenti szabályozás alapján az új Be. szerint is újabb vádemelésnek helye van. A bíróság eljárást megszüntető végzésének anyagi jogereje nincs, csak alaki jogerővel rendelkezik, így ítélt dolgot nem képez. E körben az eljárást megszüntető végzésnek a jogerő vonatkozásában nem hoz az új Be. változást, nincs szó továbbra sem *res iudicata*ról.

8.4. A TÖRVÉNYES VÁD MEGALAPOZOTTSÁGA

Király Tibor szerint „Megalapozott a vád, ha olyan bizonyítékokon alapul, amelyek törvényes bizonyítási eszközökből származnak.”³⁵⁷

Király Tibor nézetét elfogadva Gellér Balázs József kifejti, hogy a vád megalapozottsága a vád törvényességének a része, mivel a törvényes vád csak törvényesen beszerzett bizonyítékokon alapulhat. Megállapítja, hogy a vádnak tartalmaznia kell azt az ügyési meggyőződést, hogy a bizonyítékok alkalmasak a vádlott bűnösségének kétséget kizáró bizonyítására. Ha a vád ennek a kritériumnak nem felel meg, akkor ez a jogellenesen beszerzett, fel nem használható bizonyítékokra alapuló vád törvényességét kizárja.³⁵⁸

A törvényes vád fogalma vonatkozásában a szakirodalomban eltérő nézetet is találunk, amely a Be. rendelkezést alapul véve nem tekinti a törvényes vád fogalmának részeként a vád megalapozottságát.

Fantoly Zsanett szerint „A vád bizonyíthatósága azonban már a vád megalapozottságának (és nem törvényességének) körébe tartozik, amelyre nem terjeszthető ki a törvényes vád követelményrendszere. A vád törvényességének ugyanis nem feltétele a vádnak bizonyítékokkal való megalapozása.”³⁵⁹

A Kúria álláspontja szerint „A bírói gyakorlat szerint a vád törvényességét nem érinti annak megalapozatlansága, mivel az a bírói érdemi döntés tárgya. A Be. 2. § (2) bekezdésével szemben a megalapozottság nem feltétele a törvényes vádnak.”³⁶⁰

Belovics Ervin szerint „A jelenlegi szabályozást alapul véve, ha a vádemelés alapját képező minden bizonyíték törvénytelen, a vád megalapozatlan, de nem törvénytörő.”³⁶¹ Ezt az ellentmondást véleménye szerint csak a törvényszöveg módosításával lehet megoldani. Továbbá rögzíti, hogy „[...] a törvény szövege a vádnak törvényes bizonyítékokkal való megalapozását, mint kritériumot nem tartalmazza.”³⁶²

A Kúria a vád megalapozatlansága kérdésében a következő nézetet vallja: „Ma törvényesnek tekintendő az a vád is, amely nyilvánvalóan téves jogi következtetéssel állítja, hogy bűncselekmény történt és azt a vádlott követte el. Ezért a vádlót csak a szándékos megalapozatlan vád esetén terheli büntetőjogi felelősség (hamis vád), de a

³⁵⁷ Király [2003] i. m. 353.

³⁵⁸ Gellér [2011] i. m. 460.

³⁵⁹ Fantoly Zsanett (2016): Törvényes legyen-e a vád, avagy újabb gondolatok a vádelvről – egy törvénytervezet tükrében. In Gál Andor – Karsai Krisztina szerk.: *Ad Valorem. Ünnepi tanulmányok Vida Mihály 80. születésnapjára*. Szeged, Lurisperitus Kiadó. 62.

³⁶⁰ BH 2012. 86.

³⁶¹ Belovics Ervin (2012): A vád törvényessége. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Habilitációs Füzetek, Tudományos tevékenységet áttekintő összefoglalás. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem JÁK. 28.

³⁶² Belovics [2012] i. m. 28.

nyilvánvalóan megalapozatlan vádért nem. Ennek ellenére a legnagyobb gondossággal kerülendő az az eset, ha a vádirat nincs valós tényekkel alátámasztva.³⁶³

A Kúria azt is leszögezi, hogy „A vád törvényességét nem érinti, hogy a nyomozás szabályait betartották-e, és az sem, hogy a vád törvényesen beszerzett és ellenőrzött bizonyítékon alapszik-e.”³⁶⁴ Továbbá „[...] a vád törvényességét a vádemelést megelőző szakasz (a nyomozás) esetleges hiányosságai nem érintik (EBH 2011. 2299.), a vád törvényessége kizárólag a bírósághoz benyújtott vád alapján vizsgálható. [...] Amennyiben a bíróság vizsgálhatja a vádelőkészítést, illetve a nyomozati eljárást, akkor – hivatalból – felülbírálná az ügyész vádemelésről való döntését, erre azonban a bíróságnak nincs törvényes lehetősége, a bíróságnak a törvény kizárólag a benyújtott vád alaki és tartalmi szempontból történő vizsgálatára ad felhatalmazást.”³⁶⁵

A Be. szerint a bírói gyakorlat és a jogtudomány képviselőinek nézete alapján rögzíthető, hogy amennyiben a vád megalapozatlan – a megalapozott gyanú nincs megerősítve bizonyítékkal, azaz a „nyomatékos gyanú” nem áll fenn –, de a vád a Be.-ben meghatározott alaki és tartalmi követelményeknek megfelel, a vádat törvényesnek kell tekinteni.

Az Alkotmánybíróság 33/2013. (XI. 22.) számú határozatában a vád törvényességének kérdéséről elkülönítette a vád megalapozottságának kérdését azzal, hogy míg az előbbi az ítékezés megkezdésének nélkülözhetetlen előfeltétele, addig az utóbbit éppen a bíróság ítélezési tevékenységének eredménye igazolhatja.

Az Alkotmánybíróság 14/2002. (III. 20.) számú határozatában kifejtette, hogy „[...] állami büntető igény érvényesítése az ügyész alkotmányos kötelezettsége és ennek a szakmai, hivatásbeli mulasztásból eredő elenyészése kockázatát is az ügyész viseli. A kockázat csökkentéséhez fűződő érdek semmiképp nem lehet erősebb, mint a tisztességes eljárásból való jog érvényesítése. Ez utóbbinak viszont alapvető feltétele az eljárásbeli funkciók tiszta elkülönítése [...]” Az Alkotmánybíróság arra is rámutatott, hogy „A tisztességes eljárás követelményének alapfeltétele a vádlói és az igazságszolgáltatási funkciók szétválasztása”. Az Alkotmánybíróság korábban, már a 9/1992. (I. 30.) határozatában kifejtette, hogy a jogállamiság alapvető ismérve a jogbiztonság, amely nemcsak „[...] az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is”. Az Alkotmánybíróság 14/2002. (III. 20.) határozatában azt is egyértelműen megállapítja: „A váddal való rendelkezésből fakadó eljárási feladatok teljesítése vagy elmulasztása kizárólag az ügyész hivatásbeli felelőssége [...]. A közvádoló oldalán jelentkező vétkes vagy vétlen mulasztások, esetleges szakmai hibák kiküszöbölésére szolgáló korrektívumok azonban semmiképpen sem eredményezhetik a vád és az ítékezés eljárási funkcióinak összemosását.”

A Be. a vád megalapozottságának fogalmát nem definiálja, és nem határozza meg vádemeléskor a váddal szembeni követelményként a megalapozottság kritériumát. A megalapozott vád fogalmát a következőképpen határoznám meg: megalapozott a vád, ha a bizonyítékkal megerősített megalapozott, azaz nyomatékos gyanú áll fenn a vádemelésre jogosult bírósághoz intézett indítványban. Amennyiben ennek a követelménynek a vádemeléskor a vád nem felel meg, akkor megalapozatlan és bírósági eljárás nem indítható és nem folytatható le.

A vád megalapozatlanságának oka egyrészt lehet a nem szakszerű, hibákkal teli, hiányos nyomozás, melyet megkoronáz az ügyész nem megfelelő ellenőrzési, utasítási és felügyeleti tevékenysége. Másrészt oka lehet, hogy az

³⁶³ BH 2012. 86.

³⁶⁴ EH 2014.10.B17

³⁶⁵ A Kúria Bfv.I.1559/2012/4. számú végzése.

ügyész felügyelete mellett lefolytatott szakszerű nyomozás alapján sincs elegendő bizonyíték a megalapozott vádhoz. Ezekben az esetekben az ügyésznek észlelnie kellene, hogy további nyomozati cselekmények lefolytatásától várható-e eredmény vagy sem – ezt nem teszi, és így ennek ellenére vádat emel. Az állam büntetőigényének szakmai, hivatásbeli mulasztásból eredő elenyészése kockázatát az ügyész viseli, amely a felelősség viselését is jelenti.

Felmerül a kérdés, hogy a vád törvényi definícióját kell-e pontosítani. Magát a vád törvényességének tartalmi elemét szükséges-e kiegészíteni a vád megalapozottsága követelményével, vagy a bíróság külön törvényi felhatalmazást kapjon-e arra, hogy köteles legyen vizsgálni vád megalapozottságát is a benyújtott vád alaki és tartalmi szempontból történő elemzése mellett. Azt is vizsgálni kell e körben, hogy erre milyen formában, milyen jogintézmény keretében kerüljön sor. Azonban új Be. sem oldja meg e problémát, mert nem változtatta meg a Be. rendelkezéseit.

8.5. A FUNKCIÓMEGOSZTÁS ELVE ÉS A BIZONYÍTÁS – A TÁRGYALÁS ELŐKÉSZÍTÉSE, BÍRÓSÁGI TÁRGYALÁS

A tisztességes eljárás követelményének alapfeltétele a vádlói és igazságszolgáltatási funkciók szétválasztása. Az ügyészség és a bíróság feladatainak elkülönítése, az egyes tevékenységi körökre vonatkozó részletes szabályok, az eljárás alanyai számára előírt kötelezettségek és részükre biztosított jogosultságok konstrukciója eljárási garanciákat is jelent a védelem számára.” [14/2002. (III. 20.) AB határozat]

8.5.1. A vád bírósági tárgyalást megelőző vizsgálata

A kontinentális (így például a német, olasz, francia) hatályos büntető perrendtartások vizsgálata alapján megállapítható, hogy mindegyik országban a bírósági tárgyalást megelőzően vizsgálat tárgyává teszik az ügyész vádját. Azt, hogy a gyanú olyan fokú-e, elegendő bizonyíték áll-e rendelkezésre, amely alapján alkalmas bírósági tárgyalásra. A Be. ilyen jogintézményt nem ismer.

A Be. rendelkezései nem teszik lehetővé a vádnak a Bp.-ben már szabályozottakhoz hasonlóan a fakultatív eljárást sem. Ez lehetőséget biztosított a terheltnek, hogy ne váljon vádlottá nyomatékos gyanú hiányában. A jogintézmény tehát biztosította, hogy terhelt a vádirat benyújtását követően – a vádirat közlésétől számított 8 nap alatt – a vádirat ellen kifogást terjeszthetett elő A Bp. a tárgyalás előtt kizárólag a terheltnek biztosított jogot a vádirat minden pontjára való reflektálásra, így annak ténybeli és jogi következtetései ellen.

A vádemeléskor az ügyésznek Kadlót Erzsébet szerint „[v]égső soron azt kell vizsgálnia, hogy a törvényes vád jogi keretei között vád tárgyává tenni szándékozott magatartás vonatkozásában rendelkezésre áll-e annyi és olyan törvényesen beszerzett bizonyíték, amely a független, pártatlan bíróság előtt elegendő lesz a bűnösség megállapításához. A vádemelésről szóló döntésében persze benne kell lennie annak, hogy saját belső meggyőződése szerint a rendelkezésre álló bizonyítási eszközökből nyerhető bizonyítékok elegendőek a vádban foglalt tényállás jogi szempontból lényeges elemeinek igazolására.”³⁶⁶

³⁶⁶ Kadlót Erzsébet (2010): A „vád igazsága”. A büntető ítélet igazságtartalma. Budapest, Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó. 41.

A vádemelés és tárgyalás közötti szakaszban, a tárgyalás előkészítése során a vád előzetes bírói felülvizsgálata a Be. rendelkezése szerint a vád törvényességére, azaz a váddal szemben támasztott alaki és minimális tartalmi követelményekre korlátozódik. Ez az új Be. rendelkezéseiben érdemben nem hoz változást, hiszen a Be.-ben megfogalmazott törvényes vád alaki és minimális tartalmi feltételeit – és ennek hiányában a következményeket – az új Be. is tartalmazza. A tárgyalás előkészítésének funkciója a tárgyalás megtarthatóságáról való gondoskodást jelenti, de a bíróság bizonyítékot nem értékelhet, és nem vehet fel bizonyítást.

Erdei Árpád szerint a tárgyalás előkészítése kapcsán felvetette, hogy a vád megalapozatlanságának, elégtelenségének a kiküszöbölésére a vád ellenőrzési módszere, a vádtanács visszaállítása helyett valamiféle új intézményt kell találni.³⁶⁷

Úgy vélem, a vád megalapozottságát a bírósági tárgyalás előtt vizsgálni kell. A tárgyalás előkészítése során a vád ellenőrzésére, a megalapozatlanság kiküszöbölésére a fakultatív vád alá helyezési eljárásához hasonló, de egyben korszerűbb eljárási szabályok megalkotása lenne célszerűbb, mert ez jobban megfelel a mai kor követelményeinek.

8.5.2. A pótnyomozás

A Be. nem ismeri a pótnyomozás intézményét, ezzel szemben az 1951. évi III. törvény (II. Be.) a pótnyomozás szabályozásával elismerte a vád megalapozatlanságának a vizsgálatát. A szabályozás célja részben az volt, hogy biztosítsa azokat a feltételeket, amelyek a büntetőeljárás gyors és hatékony lefolytatását elősegítik.

A II. Be. 171. §-a alapján az „[...] előkészítés során a tanács elnökének meg kell győződnie a vádemelés megalapozottságáról, hogy az abban foglalt tények bizonyítékkal megfelelően alá vannak-e támasztva, a nyomozás során kellően felderítették-e az ügyet, illetve nem követtek-e el olyan eljárási szabálysértést, amelyek a büntetőeljárásra a későbbiekben kihatással lehetnek.”³⁶⁸ Leggyakoribb pótnyomozási ok a tényállás felderítésének hiányossága volt.³⁶⁹ A pótnyomozás elrendelésének akkor is helye volt, ha a bíróság megítélése szerint a pótlólag lefolytatott bizonyítási eljárás adatai alapján arra lehetett következtetni, hogy az eljárás megszüntetésének a lehetősége fennáll. A pótnyomozás járulékos következménye volt, hogy elrendelésekor a büntetőügy visszakерült nyomozati szakba, mely egyrészt az időszerűség követelményét veszélyeztette, másrészt azonban mentesítette a bíróságot, hogy a tárgyaláson olyan bizonyítást folytasson, amely jelentős nehézséggel járna és meghosszabbítaná a tárgyalás időtartamát. Ez mindenképpen az eljárás gyorsítására ható törekvés volt. A garanciák biztosítása vonatkozásában pedig a pótnyomozás intézménye megakadályozta, hogy olyan büntetőügyek kerüljenek tárgyalási szakba, amelyekben az eljárást megszüntetésének volt helye, a terhelt így nem vált alaptanul vádlottá. Megállapítható azonban, hogy a bíróság hivatalból átvette az ügyész feladatát, amikor a felderítetlen vád céljából további nyomozati cselekményeket rendelt el bizonyítási eszközök felkutatása érdekében, mely a funkciómegosztás elvével ellentétes.

³⁶⁷ Forrás: a 2013. június 13–15-én tartott Második Bűnügyi Védői Konferencián a Be. kodifikációval kapcsolatos előadásanyag.

³⁶⁸ II. Be. 171. §-hoz fűzött Kommentár 1. pontja.

³⁶⁹ Harmati Ilona (1987): A leggyakoribb pótnyomozási okok. *Belügyi Szemle*, 25. évf. 2. sz. 88.

Álláspontom szerint a bíró nem veheti át a közvádoló szerepét azzal, hogy ő határozza meg a bíróságnak benyújtott vád megalapozatlanságát kiküszöbölő egyes bizonyítás cselekményeket, megjelölve a hiányosságokat, és ennek érdekében rendel el pótnyomozást.

Handó Tünde felvetette a pótnyomozás újrakodifikálásának a lehetőségét és a törvényes, de nem kellően megalapozott vád fogalmának újragondolását a bírósági tárgyalás előkészítése érdekében a Be. új kódexének megalkotása előtt.³⁷⁰ Azonban a pótnyomozás jogintézmény modernebb formában való bevezetésére az új Be.-be nem került sor.

8.5.3. A funkciómegosztás elve és a bizonyítás

Az európai kontinentális vegyes rendszerek bizonyítási joga az anyagi (materiális) igazság bizonyítását várja el azaz, hogy a bíróság döntését a bűncselekmény elkövetésével kapcsolatos összes körülmény megismerése után hozza meg. Az alaki (formális) igazság megállapítására irányuló angolszász rendszerben az elérni kívánt cél a bíróság elé vitt, eldöntendő kérdések helyes megválaszolását lehetővé tevő ténymegállapítás. A büntetőjog-vitában fel nem hozott tények megismerésére és megállapítására a bíróság nem törekszik.³⁷¹ Az angolszász eljárásban a bíró nem ismeri és nem is ismerheti meg az ügy részleteit. Ha a vádlott elismeri a bűnösségét, a bíró soha nem is ismeri meg azokat. Amennyiben a bírónak előzetes ismeretei vannak, akkor ezzel kizárja magát az ügyből.³⁷²

A két rendszerben a bizonyításra vonatkozó feladatok eltérnek, bár inkább a terjedelemben, és nem a bizonyítás eszközeiben vannak a különbségek.³⁷³ A kontinentális jogban az anyagi igazság megállapítása a cél, ezzel szemben az angolszász jog a perbeli, alaki igazság megállapítására törekszik. A kontinentális és angolszász eljárás között lényeges különbség tehát az ítéletben megállapított igazság milyensége.³⁷⁴

Erdei Árpád a jogtudomány általa mértékadónak tekintett képviselőinek – az árnyalati különbségek ellenére – azonosnak tekinthető álláspontjait összefoglalva megállapítja, hogy a büntetőeljárásban az igazság megállapításának egyik feltétele a bizonyítás lefolytatása, a bizonyítás az igazság megállapításának a módszere.³⁷⁵ A bizonyítás a büntetőeljárás központi kérdése, mivel ettől függ az állam büntetőigényének eredményes realizálása és a büntetőjogi felelősség megállapítása.

A Be. az igazság megállapításáról közvetlenül nem rendelkezik, bár a materiális igazság feltétlen uralma implicite érzékelhető a rendelkezéseiben. A bíróság feladatairól, a felmentő és a bűnösséget megállapító ítélet tartalmáról szóló szabályokból egyértelmű, hogy a jogalkotó az anyagi igazság megállapítását várja el, de közben több kivétellel gyengíti azt.³⁷⁶

³⁷⁰ Előterjesztés az új büntetőeljárás törvény koncepciójáról szóló Kormányhatározat tervezetéhez, (30237-32/2013. OBH)

³⁷¹ Erdei [2018] i. m. 8.

³⁷² Hack Péter (2018): A büntetőeljárás újításának esélyei. Belügyi Szemle, 66. évf. 3. sz. 77.

³⁷³ Erdei [2018] i. m. 8.

³⁷⁴ Hack [2018] i. m. 77.

³⁷⁵ Erdei Árpád (2018): Újítások, találmányok, felfedezések a büntetőeljárás bizonyításban. Belügyi Szemle, 66. évf. 3. sz. 7.

³⁷⁶ Erdei [2010] i. m. 15.

Az Alkotmánybíróság kimondta, hogy az Alkotmány az anyagi igazság elérését nem biztosíthatja, csupán annak az elérhetősége lehetőségét, azonban az Alkotmányban lévő és erre vonatkozó garanciák érvényesülését követelménynek tekinti.³⁷⁷

Kadlót Erzsébet nézete szerint az Alkotmánybíróság és a jogtudomány egyes képviselőinek az anyagi igazság uralmát kritizáló álláspontjai sem tudták ledönteni a hazai büntetőeljárás rendszerünkben az anyagi igazság „bálványát”. A jogalkotó csak a bizonyításra vonatkozó rendelkezést tudta átváltoztatni. A Be. 75. §-a ugyanis a „tényállás alapos és hiánytalan, valóságnak megfelelő tisztázását írja elő, a funkciómegosztásnak tett azon kis engedménnyel, hogy a bíróság (indítvány hiányában) nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére és vizsgálatára. [...] A gyakorlatban a Be. 75. §-ának – úgy tűnik jelenleg érvényesülő többségi – értelmezése ugyanis bíróságok számára felkínált bizonyítási kivételnek nem sok jelentőséget tulajdonít. Vagyis a bíróság ma is hajlamos a korábbi szakaszokban elkövetett hibák pótlására, felsegélyezve ezzel a felelősségáthárítás gondolatát amúgyis természetesnek vélelmező ügyész. Nem lehet nem észrevenni, hogy ebben – a tradíciókon kívül – az eredeti szándékoktól, az ügyféli pertől eltávolodott törvény is ludas, amely számos rendelkezésével az inkvizítor-bírói szerepfelfogást támogatja.”³⁷⁸

Handó Tünde kifejti, hogy a Be.-ben a funkciómegosztás elve és a bizonyítási teher azzal összefüggő alapvető szabálya, valamint a tényállás-felderítési kötelezettség rögzítése között feloldhatatlan ellentét van. Álláspontja szerint meg kell erősíteni a tárgyalás előkészítésére vonatkozó szabályokat, így a perelőkészítést. Véleménye szerint az előkészítő ülés – különösen nagy terjedelmű ügyekben – jobban kiaknázható lenne. Megállapítja, hogy olyan bírói gyakorlat alakult ki, hogy a bíróságok jelenleg hivatalból folytatnak le olyan bizonyítást, ami a vád megalapozásához szükséges, annak ellenére, hogy a vád bizonyítása a vádlót terheli.³⁷⁹

A Kúria rögzíti, hogy a vegyes rendszer működhet ügyféli perben (adverzariális rendszer) és elnöki per mintáját követve. A valóság-hű tényállás elérését mindkettő akként oldja meg, hogy a tárgyalás három résztvevője (a vád, a védelem és az ítélkező) közül legalább kettő bizonyít.

Az ügyféli perben az ügyész és a védő végzi ezt a tevékenységet, és ebben a szisztémában a védő számára biztosított a bizonyítás lehetősége. Az elnöki perben, így a magyar büntetőeljárás rendszerben a bizonyításról az ügyész és a bíró rendelkezik. A védő nem bizonyít, csak kritizálja a bizonyítás eredményét, megkérdőjelezi annak meggyőző erejét, illetve szabályszerűségét. Ezért a bíró és az ügyész felelőssége közös, de nem azonos. Ebből két következmény adódik: egyrészt az ügyésznek a tárgyaláson is aktív bizonyítást kell folytatni, nem hagyatkozhat pusztán arra, hogy a bíróságnak egyébként is kötelezettsége a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázása; másrészt a bíróságnak kiemelt figyelmet kell fordítani a bizonyítás során a vádlott szempontjából mentő és enyhítő körülmények feltárására, a bírósági bizonyítás célja nem pusztán a vádirat helyességének leellenőrzése, meg kell bizonyosodni arról, hogy a vádtól eltérő alternatívák kizárhatók. Amennyiben az ügyész és a bíró ilyen irányú aktivitása megvalósul, akkor az elnöki per egyszerre képes megfelelni a valóság kiderítése iránti igénynek és a tisztességes eljárás eszméje által támasztott követelményeknek anélkül, hogy az eljárási rendszert át kellene alakítani az ügyféli per minta szerint.³⁸⁰

³⁷⁷ 9/1992. (I. 30.) AB határozat

³⁷⁸ Kadlót [2010] i. m. 31–32.

³⁷⁹ Előterjesztés az új büntetőeljárás törvény koncepciójáról szóló Kormányhatározat tervezetéhez, (30237-32/2013. OBH)

³⁸⁰ A vád törvényességének vizsgálata. Összefoglaló vélemény. Kúria Büntető Kollégium Joggyakorlat-elemző csoport, 2013. El.III.E.I/4.; Erdei – Király [2014] i. m. 16–18.

Bárd Károly szerint aggályos a bíróságnak a funkciómegosztás szempontjából, a bizonyításban betöltött zavaró szerepe.³⁸¹ Kadlót Erzsébet azt a következtetést vonja le, hogy ennek oka abban keresendő, hogy a Be. nem az ügyféli perre emlékeztető konstrukcióra épült, amelyben az ügyészi felelősség hangsúlyos volt, hanem csökkentett értékű funkciómegosztás és a bíróság bizonyítási aktivitásának kötelezettsége él tovább az elnöki per formájában.³⁸² Bócz Endre szerint „szakítani kellene azzal a gondolattal, hogy az igazság megállapítása a tanácsvezető bíró kizárólagos (vagy akárcsak fő felelőssége).”³⁸³ Azonban, hogy ez a szándék megvalósuljon, ahhoz szükséges lenne jogalkotói és jogalkalmazói szinten is annak elfogadása, hogy az ügyész számára előírt bizonyítási kötelezettség megszegéséért nem a bíró a felelős. A Be. 351. § (2) bekezdésének a) pontja szerint ugyanis az elsőfokú bíróság ítélete megalapozatlan, ha a tényállás nincs felderítve. Ez pedig akkor áll fenn, „ha a bizonyítás anyaga nem teljes, mert a bíróság nem szerzett be minden bizonyítási eszközt és bizonyítékot, amely a tényállás megállapítására alkalmas lehet (tévesen elutasította a bizonyítási indítványt, vagy hivatalból nem tartotta szükségesnek a további bizonyítást)”.³⁸⁴

A Be. rendelkezéseiből az a következtetés vonható le, hogyha a vádló passzív magatartást tanúsít, bizonyítási indítványt nem terjesztett elő a bírósági tárgyaláson, „hallgat”, nem kényszeríthető aktivitásra. Ezzel szemben ilyenkor a bíróság rákényszerül a tényállás-megállapítási kötelezettsége folytán a hivatalból való bizonyításra.

Az új Be. preambuluma az igazságot, mint megállapításra vonatkozó igényt jelöli meg, nem utalva annak anyagi jellegére, ennek ellenére az indokolása ezt egyértelművé teszi. Az új Be. egyes rendelkezései ennek ellenére a formális igazságra törekvés irányába mutatnak. Így a különböző egyezségkötési lehetőségek széles köre és az alkalmazásuk törvényi szorgalmazása a formális igazság elfogadását is jelzik.³⁸⁵

Az új Be. hangsúlyosabb funkciómegosztást és vádlói bizonyítási terhet ír elő. Az alapvető rendelkezések körében az új Be. a 7. § (1) bekezdése kimondja: „A vád bizonyítására a vádló köteles.”

A Be. 75. §-át felváltó új Be. szabályai a következők: Az új Be. 163. § (2) bekezdése szerint „A büntetőeljárásban a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a döntését valóságghú tényállásra alapozza.” A (3) bekezdés szerint: „A bíróság az ítékezés során a tényállást a vád keretein belül tisztázza.” *Expressis verbis* a tényállás tisztázását a vád keretein belül egyértelműen a bíróság kötelezettségévé teszi.

Az új Be. 163. § (4) bekezdés c) pontja pedig, mint *nóvum*, a bizonyítás nélküli ténymegállapítás lehetőségét egészíti ki. Az a) és b) pont szerint az eljárást folytató bíróság, ügyészség, illetve nyomozó hatóság hivatalos tudomása körébe tartozó tények bizonyítás nélküli megállapítását teszi lehetővé. A c) pont a vádló, a terhelt és a védő által együttesen való elfogadott tény bizonyítását jelöli meg szükségtelennek. A bizonyításra e rendelkezés szerint nincs szükség, azonban az nem tilos, de amennyiben igen, a bizonyítás elrendelhető. Az új Be. 508. §-a szerint a tárgyalás előkészítése során a bíróság a vádlott nyilatkozata alapján és az ügyész észrevételének meghallgatása után mellőzheti a bizonyítást (az ügyész, a vádlott és a védő által „valósnak elfogadott tények” vonatkozásában).

³⁸¹ Bárd [1987] i. m. 157.

³⁸² Kadlót [2010] i. m. 38.

³⁸³ Bócz Endre (2009): Törvény és szemlélet. Magyar Jog, 56. évf. 5. sz. 261.

³⁸⁴ Berkes György szerk. (2007): Büntetőeljárás jog – Kommentár a gyakorlat számára II. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó. 878.

³⁸⁵ Erdei [2018] i. m. 8.

Hasonló szabályozás található az új Be. 519. §-ában is. A bizonyítást általában ilyenkor is le kell folytatni, de a melőzésnek sincs akadálya.³⁸⁶

Az új Be. valójában át kívánja venni az angolszász rendszernek azt a logikáját, hogy ahol a vád és a védelem között nincs vita, ott nem kell az alapos garanciákkal körülvett eljárást lefolytatni.³⁸⁷

Az új Be. 164. § (1) bekezdése kimondja: „A vád bizonyításához szükséges tények feltárása, az alátámasztásukra szolgáló bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátása, illetve beszerzésének indítványozása a vádlót terheli.” A (2) bekezdés szerint „A bíróság a tényállás tisztázása során bizonyítékot indítvány alapján szerez be”, míg a (3) bekezdés kimondja, hogy „indítvány hiányában a bíróság bizonyíték beszerzésére és megvizsgálására nem köteles”.

A Be. és az új Be. rendelkezései között lényegében nincs olyan meghatározás, amely változtatna a bíróság eddigi ténymegállapító gyakorlatán. Valójában „ellentmondást” tartalmaz az új Be. szabálya e tekintetben, hiszen az új Be. 164. § (2) bekezdése egyértelműen meghatározza, hogy a bíróság a tényállás tisztázása során kizárólag indítvány alapján szerez be bizonyítékot. Ezzel szemben (3) bekezdés azt mondja ki, hogy az indítvány hiányában nem köteles, de továbbra is fennáll a bíróság bizonyíték-beszerzési jogosultsága.

A másodfokú bíróság eljárásának általános szabályai között a megalapozatlanság következményeit szabályozó új Be. 592. § (4) bekezdése változást idéz elő a Be.-vel szemben, mivel ez alapján már nem kell tartania a bíróságnak a hatályon kívül helyezés veszélyétől. Az új Be. 164. § (1) bekezdése szerint ugyanis „Ha a megalapozatlanság nyilvánvalóan a 164. § (1) bekezdésben foglalt kötelezettség elmulasztására vezethető vissza, a megalapozatlanság következményei nem alkalmazhatók.” E rendelkezés alapján azonban már nem kell tartania a bíróságnak a hatályon kívül helyezéstől.

„A bizonyítással kapcsolatosan a bírák körében fennálló ellentétes szemlélethez így a az új Be. megfelelően igazodik. Amennyiben a bíró szemléletéhez a tényállás maradéktalan felderítésében megnyilvánuló aktívabb bizonyítási tevékenység párosul, ettől nem lesz elzárva. Ha ezzel ellentétesen a bíró nem akar aktívabb szerepet vállalni a bizonyításban, megteheti, hogy kizárólag az előterjesztett bizonyítékok és indítványok keretei között dönt a vádlott bűnösségéről. Túlbizonyításra semmiképpen nem kényszerül, mert a másodfokon eljáró bíróság nem alkalmazhatja a megalapozatlanság következményeit akkor, ha az nyilvánvalóan arra vezethető vissza, hogy a vádló a vád bizonyításához szükséges tényeket nem tárta fel, az alátámasztásukra szolgáló bizonyítási eszközöket nem bocsátotta a bíróság rendelkezésére, illetve beszerzésüket nem indítványozta.”³⁸⁸

³⁸⁶ Erdei [2018] i. m. 12.

³⁸⁷ Hack [2018] i. m. 77.

³⁸⁸ Elek Balázs (2017): A bizonyítási teher változó szabályai és az észszerű kételyen túli bizonyosság. In Finszter Géza – Korinek László – Végh Zsuzsanna szerk.: A tudós ügyész. Tanulmányok Bócz Endre 80. születésnapjára. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó. 65.

8.6. ÖSSZEGRZÉS

Álláspontom szerint, amíg a ius puniendi biztosítja a büntetendő cselekmények miatti törvényes felelősségre vonás feltételének létrehozását, addig a közvád is hatással van az állam büntetőigényének törvényes keretek közötti eredményes érvényesülésére.

Álláspontom szerint azonban az ítékezés megkezdésének nélkülözhetetlen előfeltétele nemcsak a vád törvényessége, hanem a vád megalapozottsága is. A törvénysértően beszerzett, fel nem használható bizonyítékokon alapuló vád kizárja a törvényességet. A jogállami követelményeknek nem felelhet meg olyan büntetőeljárás, ahol törvénysértően beszerzett, ezért fel nem használható bizonyítékok alapján a törvényes bírósági eljárás megkezdhető, aminek következtében a vádiratban megjelölt személy a vádlottak padjára kerülhet. Erre tekintettel – a bírósági eljárás megkezdése előtt – törvényi szinten kellene garantálni a bizonyítékok alaki értékelését. Ez természetesen nem jelentene érdemi mérlegelést, mert az már az ítélező bíróság feladata.

Nem fogadom el a Kúria álláspontját, ami szerint csak akkor van jelentősége az ügyész felelősségének, ha a felelősségét a hamis vád bűncselekményének az elkövetése alapozza meg. Az ügyész felelőssége nemcsak bűncselekmény elkövetése, hanem vétkes vagy vétlen mulasztások, esetleges szakmai hibák megvalósítása esetén is fennáll. Úgy vélem, az ügyész az alkotmányos kötelezettséget sérti meg, ha az állami büntetőigény érvényesítése az ügyész szakmai, hivatásbeli mulasztásból eredően enyészik el.

Meggyőződésem szerint a vád megalapozatlansága az ügyész felelősségi körébe esik. Ezzel szemben a Be., a kialakult bírói gyakorlat, valamint az Alkotmánybíróság határozataiban megjelenő vélemények a jogállamiság alapvető ismérvét megtestesítő jogbiztonság érvényesülésének a gátjai. Az ügyész „felelőtlensége” akadályozza a tisztességes eljárás követelményének érvényesülését, sérti a vádlói és az igazságszolgáltatási funkciók szétválasztásának a követelményét.

Egyetértek azzal az állásponttal, hogy a fentiek ellenére az új Be. „törekszik az eljárási feladok (főként a vádlói funkciók és az ítékezés) fokozottabb elválasztására.”³⁸⁹

Remélem, hogy az új Be. bizonyítással kapcsolatos fentebb hivatkozott szabálya alapján a jogalkalmazás során tényleg megerősödik az új Be. preambulumban is rögzített funkciómegosztás elve, megfelelően a jogállami követelményeknek. Álláspontom szerint, amennyiben a bíróság a bizonyítás során elnöki per formájában nem tud eleget tenni a funkciómegosztás maradéktalan érvényesülésének az új Be. rendelkezései alapján sem, akkor megfontolandó az eljárási rendszer ügyféli per mintájára való átalakítása.

³⁸⁹ Tóth [2018] i. m. 59.

IX. ÖSSZEFOGLALÁS

9.1. VÉGKÖVETKEZTETÉS

A *ius puniendi* – mint ahogy a jogállam büntetőhatalma sem – nem abszolút, hanem a jogállami követelményeknek megfelelően kiteljesedik. Napjainkban egyetemesen elismert, hogy az államnak joga van büntetni és (a funkciója miatt) a *ius puniendi* – a szó szerinti fordításnak megfelelően – a büntetéshez való jogként kell értelmezni és vizsgálni. Vallom, hogy napjainkban a *ius puniendi* vizsgálatánál és elemzésénél a jogfilozófiai megközelítés háttérbe szorult.

Felfogásomban a *ius puniendi* az állam közösségek feletti természetéből adódó ténylegesen gyakorlandó és gyakorolt jog, melyhez szorosan kapcsolódva a jogállam kötelező funkcióvállalásával egységet képezve egyben kötelesség is, azaz *obligatio puniendi*. A büntetőhatalom gyakorlása és a büntetőigény érvényesítése az államnak ugyanis nemcsak joga, hanem kötelezettsége is. Ez értelmezhető egyidejűleg a jogállami büntetőhatalom belső és külső korlátainak a kiépülésével és erősödésével is. Álláspontom szerint így a *ius puniendi* kiteljesedése során szorosan kapcsolódó alapkérdés az *obligatio puniendi*. Az állam kötelessége, hogy a társadalomra veszélyes cselekmények kriminalizálása és szankcionálása útján biztosítsa az alapvető értékrend védelmét és közreműködjön a társadalmi integráció fenntartásában. Az állam e kötelezettségének a teljesítése során megvédi a polgárait. Ennek következtében pedig a büntetőjog az *obligatio puniendi* érvényesítése során értékvédő funkciót lát el, ezáltal a *ius puniendi* jogállami kiteljesedésére is hatással van.

Magam is úgy vélem, hogy a *ius puniendi* maga is a függetlenség és a szuverenitás kifejezője, és az a társadalom, amely e jog hiányától szenved, az egyben a szuverenitás hiányától is szenvedni fog.

Monográfiámban reményeim szerint sikerült a hipotézisemben tételezett megállapítást bizonyítani, vagyis hogy a *ius puniendi* kapcsán az állam – jelesül a magyar állam – jogállami tartalmának kiteljesedése megállapítható.

Belátható, hogy fontos társadalmi érdek fűződik ahhoz, hogy az állam büntetőhatalmának következetes érvényesülése elé ne gördüljenek akadályok. Adott államban azonban e társadalmi érdek merev, mindenre tekintet nélküli érvényre juttatása – végső soron – megteremti a lehetőséget az állam autokratikus hatalmi rendszerének kiépítésére, az önkényuralom megvalósítására. A jogállam vívmányainak védelme nem követelheti és nem is követeli meg azt, hogy szembemenve a társadalmi igényekkel, ne engedjen teret büntetőhatalmának – döntően a büntetőjogszabályokban alkotmányos garanciákkal védett módon –, azaz a *ius puniendi* jogállami tartalmának a kiteljesedéséhez.

Álláspontom szerint a *ius puniendi* jogállami tartalmának alapját is a jog uralma képezi, melyet az Alaptörvény rendelkezései hatják át, és az egész jogrendszerre kötelező erővel bírnak. A *ius puniendi* jogállami tartalma elemei különösen: az igazságosság, a jogbiztonság, a tisztességes eljárás követelménye, a büntetőjogi és a büntetőjogi eljárás garanciális elvei, így a funkciómegosztáson és a rendeltetészerű joggyakorlásra alapuló eljárás is. Lényeges, hogy e közben az – anyagi, illetve legalább az alaki – igazság megállapításának az igénye is „szem előtt van tartva”.³⁹⁰ Ez nem ellentétes, sőt éppen hogy összhangban van a legalitás és az opportunitás harcában, az opportunitás egyre nagyobb térhódításával.

---

³⁹⁰ Új Be., Preambulum

Amíg a büntetőhatalom gyakorlásának törvényes alapja a büntetőjog, amelyet a jogalkotásban a jogalkotó gyakorol, addig a büntetőhatalom érvényesítésének törvényes kerete a büntetőeljárás-jog, amely a jogalkalmazásban az igazságszolgáltatási tevékenységhez köthető.

A büntetőpolitika, azaz a büntetőjog-politika és a büntető igazságszolgáltatási politika által közvetített kodifikációs irányelvek – a hatékonyság, a gyorsaság, a egyszerűség, a korszerűség, a koherencia és a célszerűség – az új Be. rendelkezéseit egyre jobban áthatják. Ezen irányelvek érvényre juttatására irányuló törekvés azonban nem eredményezheti az eljárási garanciák sérelmét.

Egyetértek Szabó András álláspontjával, hogy a jogállami büntetőhatalom nem nélkülözheti az alkotmányos büntetőjog létezését, hiszen alapkö a jogállammal szembeni követelmények vonatkozásában. A jogállamiság elve nemcsak a büntető anyagi jogi, hanem az eljárásjogi garanciákat is megköveteli. Csak a törvényes büntetőjogi felelősségre vonás, azaz a törvényes büntetőeljárás biztosítja az igazságos jogállami büntetőhatalom gyakorlását. Ez garantálja, hogy a hatóságok által elkövetett eljárási mulasztás és az ebből származó eredménytelenség kockázata a jogállamot terhelje, és egyben viselje ennek következményeit is. Csak ennek alapján lehet megvalósítani a ius puniendi és az ehhez szorosan kapcsolódó obligatio puniendi megvalósulását a jogállami büntetőhatalom gyakorlása során.

Úgy vélem, hogy a legalitás, az officialitás és az oportunitás elvei egymáshoz való viszonyának alakulása is hatással van a ius puniendi jogállami tartalma kiteljesedésére.

A ius puniendi jogállami tartalmának kiteljesedése a jogalkotás során abban nyilvánul meg, hogy a jogállam dekriminalizál, továbbá az alkotmánybíróság a büntetőjogszabályban megfogalmazott tilalmat vagy parancsot, illetve a büntetőeljárás törvényben írt rendelkezést alkotmányosértő volta miatt megsemmisít. E kiteljesedés a jogalkalmazás vonatkozásában pedig a legalitás–oportunitás harcában, az officialitás–magánindítvány konstrukciójában, a gyanú és a bizonyosság ismeretelméleti összefüggésében és a vád törvényes feltételrendszerében bontakozik ki.

Munkám során arra az álláspontra jutottam, miszerint egyértelműen megállapítható, hogy hazánkban a fejlődés iránya az oportunitás (célszerűség) elvének egyre nagyobb térhódítása felé mutat. Ezt nemcsak a büntetőeljárás jogalkotási iránya, hanem a jogalkalmazás hatékonyságával összefüggő szempontok egyre következetesebb érvényesítése is bizonyítja. E következtetést támasztja alá, hogy amikor az oportunitásnak teret engedve – törvényi felhatalmazás alapján és törvényi feltételek fennállásakor – az ügyész dönt (a büntetés hasznosságát, célszerűségét mérlegelve) és mellőzi a vádemelést, valójában vagy a felelősségre vonás teljes mellőzését, vagy annak feltételektől függő mellőzését engedi. A döntés ilyenkor – a legalitás klasszikus elve alapján – nem bírósági eljárásban születik meg. Nem érvényesülhetnek így többek között a fegyveregyelőség, a nyilvánosság, a közvetlenség elvei. Nem elhanyagolható azonban, hogy a jogalkotó, amikor szélesíti az oportunitás eseteit, az ügyész jogkörét bővíti. Emiatt, a jogalkotás során szabályozni kell az ügyészi felelősséget, mert ezzel a jogalkotó adós maradt.

Annak eldöntésénél azonban, mi a helyes koncepció, a legalitás és az oportunitás „harcában”, figyelembe kell venni, hogy az oportunitás és a bűnelkövetők méltányos és enyhe kezelése közötti összefüggést a gyakorlat megdöntötte. Például a vádemelés elhalasztása – az új Be. szerint a feltételes ügyészi felfüggesztés – nem minden esetben mentesíti a terheltet a társadalmi közmegítélés – büntetőeljárásban gyanúsítottként való részvétele miatti – hátrányos hatásaitól. Mindezt összevetve egy több évig tartó, hosszadalmas büntetőbírói procedúrával, kétségtelennek tűnik ennek megterhelőbb hatása a vádlott számára.

A mai demokratikus jogállam a büntetés jogával a jogállami eszmének megfelelően él az oportunitás elvének érvényre juttatásával. A jogállami legalitás tartalmi eleme a jogbiztonság is, és a biztosított büntetőjognál

„humánusabb” eszközök alkalmazásának is helye lehet, amelyek az oportunitás esetein keresztül érvényesülhetnek. Jogpolitikai – hasznossági, célszerűségi – megfontolásokon alapulva a törvény szűkítheti a legalitás kötelezettségét azzal, hogy a jogalkotó bizonyos körben „felmentést” ad a kötelesség teljesítése alól. Így e körben lemond a közvadás büntetőügyekben a bíróság előtti állami büntetőigény érvényesítéséről. A jogállam egyre szélesebb körben dönt arról, hogy a bűncselekményt elkövető lehetőséget kaphasson arra, hogy az általa elkövetett bűncselekmény elkövetésének jogkövetkezményei alól teljes mértékben – akár büntetés kiszabásának mellőzésével is – vagy részben mentesüljön, a jogalkotó által meghatározott törvényi rendelkezésben rögzített feltételek alapján, a közvádlónak biztosított diszkrecionális jogkör gyakorlása során.

Az államot megillető büntetőhatalom kategorikus gyakorlása alól a jogalkalmazás során realizálódó kivételek – a jogalkotó felhatalmazása alapján – elsősorban az ügyész diszkrecionális jogosultságaként jelennek meg.

A jogállamban a jogalkotó az oportunitásnak ott ad teret, ahol kellő alappal feltételezhető, hogy ez nem hátrányos, hanem több előnnyel jár. Ezért a büntetőhatalom nem folytatja le a bírósági eljárást, hanem az oportunitás esetein keresztül mintegy közvetve érvényesül a ius puniendi jogállami tartalmának kiteljesedése. A jogállam nem mond le a büntetéshez való jogáról, azonban az ügyészség diszkrecionális jogkörén keresztül válik biztosítottá a ius puniendi jogállami tartalmának kiteljesedése. Az oportunitás elve segíti a ius puniendi modern eszméjének értelmezését, szélesedését, a jogállamiság szellemében történő megvalósulását. E körben a büntetőhatalom – áttételesen – az ügyészség diszkrecionális jogkörében teljeseedik ki. Az ügyészségnek – hasonlóan a bírósághoz – eljárása során egyidejűleg garantálnia kell a jogállam alapvető elemeit, az igazságosságot, a tisztességes eljárást és a jobbiztonságot.

Az egységes szemléletet tükröző új Be. rendelkezéseiből arra a megállapításra jutottam, hogy nem eredményeztek változást a ius puniendi jogállami tartalmának kiteljesedése folyamatában, sőt, ezt az irányvonalat erősítik.

Az új Be. az önálló vádemelési szakaszt beintegrálta a nyomozás vizsgálati alszakaszába, ezért az ügyészségi döntés már a nyomozás részét képezi. Az ügyészség már a vizsgálat befejezésekor vádat emel – akár egyezség keretében –, vagy él az új Be.-ben biztosított oportunitási lehetőségekkel, elkerülve így a bírósági eljárást.

Úgy vélem, hogy az új Be.-ben bevezetett intézményrendszerrel, – nevezetesen az önálló vádemelési szakasz megszüntetésével, és a gyanúsított bűncselekmény beismerése esetére intézkedés vagy határozat kilátásba helyezés lehetőségével –, a jogalkotó kibővítette az ügyészség diszkrecionális jogkörét.

Az új Be. rendelkezései követik a napjainkban tapasztalt azon irányvonalat, hogy az ügyészség feladatainak megnövelésével az oportunitás egyre jobban teret hódít.

Az anyagi igazság érvényre juttatásához és a bűnösök megbüntetéséhez fűződő érdek nem emelkedhet a törvényesség fölé, ezeket a törvényes nyomozás, a vádelőkészítés és a vád alapján lefolytatott büntetőeljárásban, bírósági eljárásban biztosítani kell.

Megállapítottam, hogy hiba volt a törvényes jelző elhagyása és a vád minimális alaki és tartalmi feltételekkel történő fogalmának az alapvető rendelkezések közti megszüntetése. Célszerű lenne a törvényes vád fogalmát visszavezetni az új Be.-be, mellyel a törvényes vád kritériuma fontossága nagyobb hangsúlyt kapna. Szükséges lenne továbbá kiegészíteni a vád törvényességére vonatkozó rendelkezéseket a vád megalapozottságának követelményével.

A magyar hagyományok és a nemzetközi tapasztalatok alapján új Be. rendelkezései között szerepet kellene kapnia annak, hogy a bizonyítékkal megerősített „nyomatékos” gyanú fennállása a vádemelés törvényi követelménye. Valamint annak is, hogy a vád megalapozottságát a bírósági tárgyalás előtt a tárgyalás előkészítése során vizsgálni kell.

Továbbra is fenntartom azt, hogy az állami büntetőhatalom egyik korlátja a törvényes, de megalapozatlan vád. Ez a cselekmény üldözhetőségének és a büntetőjogi felelősségre vonás lehetőségének az elenyészéséhez vezet. Ez pedig akadályává válik az állami büntetőigény érvényesítésének, mert ezt az állam eljáró hatóságai mulasztással ellehetetlenítik.

Szükségét látom annak, hogy a jogalkotó külön törvényi felhatalmazást adjon a bíróság számára arra, hogy érdemi értékelés nélkül, a bírósági tárgyalás előtt vizsgálhassa a vád megalapozottságát. Nem zárható ki, hogy a vád elégtelenségének kiküszöbölésére a pótnyomozás újrakodifikálása megtörténjen a tárgyalás előkészítése során. Erre azonban csak úgy kerülhet sor, ha biztosított a funkciómegosztás elvének maradéktalan érvényesülése. A szóban forgó jogintézmény újrászabályozása esetén a bíróságnak hivatalból ilyen joga nem lehetne. További nyomozási cselekményként ez csak a terhelt, illetve a védő indítványára lenne elrendelhető.

Úgy vélem, az íméntieket a tárgyalás előkészítése során, az előkészítő ülés még hangsúlyosabbá tételével lenne célszerű megvalósítani, nem pedig egy fakultatív vád alá helyezési eljárás szabályainak a megalkotásával. Megfelelőbbnek tartom az első megoldást, mivel ez jobban összeegyeztethető az új Be. szerkezeti felépítésével is. A bíró nem mérlegelné, csak megvizsgálná a bizonyítékokat, bizonyítást nem folytathatna le.

A vádirattal szemben a bírósági tárgyalás előtt a vád megalapozatlansága miatt a hazai hagyomány (vagyis a Bp.) mintájára biztosítani kellene a terhelt kifogáshoz való jogát. A megalapozatlan vád kiszűrésével értelem szerűen kevesebb ügy kerülne tárgyalási szakba. Megteremtődne az összhang az Alaptörvény, az új Be.-ben megfogalmazott alapelvek, valamint Emberi Jogok Európai Egyezménye és az Európai Unió Alapjogi Charta rendelkezései között, különös tekintettel a hatékony jogorvoslatra, valamint a tisztességes eljáráshoz való jogra.

Vallom, hogy az állam büntetőigényét érvényesítő közvádlónak, azaz az ügyésznek a vád törvényessége hiánya folytán elkövetett hibája következményeit nem a terheltnek kell viselnie. Az ügyész szakmai hivatásbeli mulasztása okából ne kapjon lehetőséget korrigálásra új vádemeléssel. Az ügyész felelőssége jelenleg csak bűncselekmény elkövetése esetén áll fenn, de nem tartozik felelősséggel vétkes mulasztásai, esetleges szakmai hibái miatt. Ez utóbbiak esetén a felelősségre vonás megfelelő intézményrendszerét kell kialakítani, törvényes garanciákkal biztosítva.

9.2. LEGE DE FERENDA

Az új Be. rendelkezéseinek kiegészítésére, illetve módosítására irányuló javaslataim (alapvetően) a jogállami elvárások, valamint az állami büntetőhatalom gyakorlása közötti koherencia teljesebbé tétele érdekében fogalmaztam meg.

Álláspontom szerint, amennyiben a vád törvénytörő, az ügyész eljárásában nem érvényesíthetők a jogalkotói szándékkal egybeeső – az opportunitásnak esetleg teret engedő – eljárási módszerek.

Az ítékezés alapja és a vádhoz kötöttsége

6. § (1) A bíróság törvényes vád alapján ítélezik.

(2) A vád törvényes, ha a vádemelésre jogosult a bírósághoz intézett indítványában *nyomatékos gyanút* terhelő meghatározott személynek pontosan körülírt a büntető törvénybe ütköző cselekménye miatt a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményezi és *törvényesen beszerzett bizonyítékon* alapszik.

(3) A bíróságnak a vádról döntenie kell, a vádon túl nem terjeszkedhet.

(4) A bíróság csak a megvádolt személy büntetőjogi felelősségéről dönthet és csak olyan cselekményt bírálhat el, amelyet a vád tartalmaz.

A VÁDEMEELÉS

421. § (1) Az ügyészség a törvényes vádat tartalmazó vádirat bírósághoz való benyújtásával emel vádat.

- (2) A terhelt és a védő a vádirat ellen kifogást terjeszthet elő a vádirat közlésétől számított 8 nap alatt. A kifogás csak a vád bizonyítékaira vonatkozhat.
- (3) A vádemelés miatt egyébként jogorvoslatnak helye nincs.

Az eljárás megszüntetése

492. § (1) A bíróság az eljárást nem ügydöntő végzéssel megszünteti, ha [...]

c) a vádat nem az arra jogosult emelte, vagy

d) a vádirat – a hiányosságainak pótlására irányuló felhívás ellenére – *nem felel meg a 6. § (2) bekezdésben írtaknak, illetve nem, vagy hiányosan tartalmazza a 422. § (1) bekezdésében előírt törvényes elemeket, és emiatt a vád érdemi elbírálásra alkalmatlan, e) a vádirat – a hiányosságainak pótlására irányuló felhívás ellenére – nem, vagy hiányosan tartalmazza a 422. § (2) bekezdés a) pontjában foglaltakat.*

A vádirat hiányosságainak pótlása

493. § (1) Ha a vádirat nem felel meg a 6. § (2) bekezdésben írtaknak, illetve nem, vagy hiányosan tartalmazza a 422. § (1) bekezdésében előírt törvényes elemeket, a bíróság hivatalból vagy indítványra, a hiányok megjelölése mellett végzésben felhívja az ügyészséget a vádirat hiányosságainak pótlására.

- (2) Az ügyészség a vádirat hiányosságait az (1) bekezdésben meghatározott végzés kézhezvételétől számított két hónapon belül pótolhatja.
- (3) Ha az ügyészség a vádirat hiányosságait a (2) bekezdésben meghatározott határidőn belül nem pótolja, a bíróság a 492. § (2) bekezdés d) pontjában írt esetben megszünteti az eljárást.
- (4) A bíróság az (1) bekezdés megfelelő alkalmazásával az előkészítő ülés megkezdése előtt felhívhatja az ügyészséget a vádirat hiányosságainak pótlására, ha a vádirat nem felel meg 6. § (2) bekezdésben írtaknak, illetve nem, vagy hiányosan tartalmazza a 422. § (2) bekezdés a) pontjában előírt tartalmi elemeket. Ha az ügyészség a vádirat e hiányosságait a (2) bekezdésben meghatározott határidőn belül nem pótolja, a bíróság az eljárást a 492. § (2) bekezdés e) pontja alapján megszünteti.

ELŐKÉSZÍTŐ ÜLÉS

Az előkészítő ülés fogalma, időpontja és az azon jelen lévő személyek

499. § (1) Az előkészítő ülés a vádemelés után a tárgyalás előkészítése érdekében tartott nyilvános ülés, amelyen a vádlott és a védő a tárgyalást megelőzően kifejtheti a váddal kapcsolatos álláspontját, *előadhatja a bizonyítékkal kapcsolatos kifogásának alapját, és közreműködhet a büntetőeljárás további menetének alakításában.*

[...]

507. § (1) A bíróság a – 422. § (2) bekezdése szerinti kifogásban, illetve az 506. § (4) bekezdésben írt – bizonyítékot hivatalból vagy indítványra kirekeszti, ha az ügyiratokból egyértelműen megállapítható, hogy a bizonyíték felhasználása e törvénybe ütközik.

- (2) Ha a bizonyíték kirekesztésének kérdésében az ügy bonyolultsága miatt vagy az ügyiratok tartalma alapján nem lehetséges határozni, a bíróság a határozathozatal előtt a kirekeszteni indítványozott bizonyítékot megvizsgálhatja.

(3) A bíróság a (2) bekezdés esetében jogosult az ügyészséget megkeresni, hogy a terhelt vagy a védő indítványára további nyomozási cselekményt folytasson, melynek eredményéről a bíróság felhívásától számított 30 napon belül a bíróságot, a védőt és a terheltet tájékoztassa.

A jogorvoslat kizárása

513. § (1) A bíróság e Fejezet és a LXXV. Fejezet szerinti eljárásában nincs helye fellebbezésnek

- a) az eljárásnak a 488. § (1) bekezdés a)–b) pontja és a 489–490. § alapján történt felfüggesztése, valamint a 489–490. §-ban meghatározott eljárás kezdeményezésére irányuló indítvány elutasítása,
- b) a felfüggesztett eljárás folytatásának elrendelése,
- c) a vádirat hiányosságainak pótlása iránt tett intézkedés vagy ennek megtagadása,
- d) a vádirat elleni kifogása tárgyában hozott határozat,
- e) a határozat tudomásulvételét követően tett jogorvoslati nyilatkozat elutasítása ellen.

9.3. SUMMARY

The continuously renewing Hungarian legal system within the frame of the rule of law and the European integration challenges the criminal law both in a broader and a narrower sense. During this process new problems worth researching arise, such as the questions concerning the punitive power of the state. These include among others the accomplishment of the constitutional content of *ius puniendi*, especially in the context of the opportunity gaining realm in the criminal law system of the constitutional rule of law.

The state monopoly of the use of force supposes a state possessing *patria potestas* (power of a father), entitled to exert *ius puniendi*. *Ius puniendi* and sovereignty form a unity and express independence and sovereignty at the same time. On this base I examined in my thesis how *ius puniendi* became a state monopoly and the accomplishment of the constitutional content of *ius puniendi* during the establishment of the rule of law.

As a result of my research I found that opportunity is getting more and more decisive during both legislation and the implementation of law. It is in close connection with the accomplishment of the constitutional content of *ius puniendi* not only in the European but also in Hungarian penal codes.

I also examined the directions of the new Criminal Prosecution Law from the viewpoint of my research and my topic. I came to the conclusion that the new Criminal Prosecution Law does not imply any change in the process of the accomplishment of the constitutional content of *ius puniendi* but it strengthens this policy.

In my thesis I put forward several *de lege ferenda* proposals, which contribute – according to my viewpoint – to the propagation of the accomplishment of the constitutional content of *ius puniendi*.

IRODALOMJEGYZÉK

- Accomando, Gilles (1997): L'indépendance du parquet. Un débat dépassé: opportunité/légalité et dépendance/indépendance vis-à-vis de l'exécutif. *Gazette du Palais*, août 14.
- Ambros, Kai (2013): Punishment without a sovereign? *Oxford Journal of Legal Studies*, vol. 33, no. 2.
- Angyal Pál (1915–1917): *A magyar büntetőeljárásjog tankönyve*. Budapest, Athenaeum.
- Angyal Pál (1917): *A magyar büntetőeljárásjog tankönyve II*. Budapest, Athenaeum R-T.
- Angyal Pál (1920): *A magyar büntetőjog tankönyve*. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részv.-Társ.
- Aubert, Vilhelm (1993): A jogállam (a törvények uralma). In *Jogállam. Budapesti Jogi és Politikai Szemle*. Budapest, Joguralom Alapítvány.
- Balogh Artúr (1914): *Jogállam*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.
- Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferencz (1898): *A bűnvádi perrendtartás magyarázata I*. Budapest, Grill Károly Cs. és Kir. udvari könyvkereskedése.
- Bánáti János – Belovics Ervin – Csák Zsolt – Sinku Pál – Tóth Mihály – Varga Zoltán (2009): *Büntető eljárásjog*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó.
- Bárd Károly (1986): Legalitás és bűnüldözés. *Jogtudományi Közlöny*, 41. évf. 9. sz.
- Bárd Károly (1987): *A büntető hatalom megosztásának a buktatói*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Beccaria, Cesare (1967): *Büntett és büntetés*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Beccaria, Cesare (1989): *A bűnökről és a büntetésekről*. Budapest, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum.
- Beck György – Demeter András – Déri Pál – Fekete József – Földes Béla – Garamvölgyi Vilmos – Illár Sándor – Katona Géza – Lassó Károly – Láng György – Lázár Bertalan – Lippovitz János – Molnár Rezső – Bajnár József – Rudas György – Vincze István – Viski László (1961): *Kriminalisztika. Általános rész*. Budapest, BM Tanulmányi és Módszertani Osztálya.
- Békés Imre (2001): Gondolatok a bűnről és a bűncselekményről. *Belügyi Szemle*, 49. évf. 6. sz.
- Békés Imre – Földváry József – Gáspár Gyula – Tokaji Géza (1980): *Magyar büntetőjog általános rész*. Budapest, BM Tankönyvkiadó.
- Belovics Ervin (2012): *A vád törvényessége*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Habilitációs Füzetek, Tudományos tevékenységet áttekintő összefoglalás. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem JÁK.
- Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály (2012): *Büntetőjog I. Általános rész*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó.
- Belovics Ervin – Tóth Mihály (2017): *Büntető eljárásjog*. Budapest, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó.
- Benda, Ernst (1984): *Der soziale Rechtsstaat*. In Benda, Ernst – Maihofer, Werner – Vogel, Hans-Jochen Hg.: *Handbuch der Verfassungsrechts*. Berlin, Gruyter.
- Bentham, Jeremy (1842): *Polgári és büntető törvényhozási értekezések*. Tilsch.
- Berkes György szerk. (2007): *Büntetőeljárás jog – Kommentár a gyakorlat számára II*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó.

- Blaskó Béla (1994): *Jogállamiság – Büntetőjog – Bűnösség*. Budapest, Kandidátusi disszertáció.
- Blaskó Béla (1995): Gondolatok a jogállamiságról. *Belügyi Szemle*, 33. évf. 7–8. sz.
- Blaskó Béla (2000): A jogállamiság néhány kérdése. In *Rendvédelmi Füzetek 25*. Budapest, Rendőrtiszti Főiskola.
- Blaskó Béla (2011): *A büntetőjog előtörténete, eredete, kialakulása és fejlődéstörténeti vázlata az ókortól a XVIII. század végéig*. Budapest, Rendőrtiszti Főiskola.
- Blaskó Béla (2011): Néhány gondolat büntetőjogról, alkotmányosságról. In Gál István László szerk.: *Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem ÁJK.
- Blaskó Béla (2016): *Magyar Büntetőjog, általános rész*. Budapest–Debrecen, Rejtjel Kiadó.
- Bócz Endre (1962): Az alapos gyanú a büntetőeljárásban. *Jogtudományi Közlöny*, 17. évf. 11. sz.
- Bócz Endre (1994): Legalitás, oportunitás és az ügyész diszkrecionális jogköre. *Rendészeti Szemle*, 32. évf. 1. sz.
- Bócz Endre (2002): Hozzászólás a bírói függetlenségről szóló tanácskozáson. *Fundamentum*, 6. évf. 1. sz.
- Bócz Endre (2008): Valóban a vád törvényességének fogalma volt a tisztázatlan? Gondolatok egy törvénymódosításról. *Magyar Jog*, 55. évf. 5. sz.
- Bócz Endre (2009): Törvény és szemlélet. *Magyar Jog*, 56. évf. 5. sz.
- Bócz Endre (2011): Vádfunkció, közvád, ügyész. *Állam- és Jogtudomány*, 52. évf. 1. sz.
- Bócz Endre (2015): A vádiratszerkesztésről. *Magyar Jog*, 62. évf. 1. sz.
- Böckenförde, Ernst-Wolfgang (1991): *Recht, Staat, Freiheit. Studien zur Rechtsphilosophie, Staatstheorie und Verfassungsgeschichte*. Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag.
- Brunner, Georg (1993): Jogalkotás a jogállamban, *Magyar Jog*, 40. évf. 5. sz.
- Budaházi Árpád – Gergi-Horgos Livia (2015): *Büntetőjogi eljárásjogi ismeretek*. Budapest, Budapest, NKE Szolgáltató Nonprofit Kft.
- Chauveau, Adolphe – Faustin, Hélie (1837): *Théorie de code pénal*, Paris.
- Cuesta, de la José Luis (2011): The Principle of Humanity in Penal Law. *Revue Internationale de Droit Pénal*, vol. 82., no. 3.
- Cséka Ervin – Fantoly Zsanett – Kovács Judit – Lőrinczy György – Vida Mihály (2004): *A büntetőeljárás jog alapvonásai I*. Szeged, Bába Kiadó.
- Cséka Ervin (1967): A bizonyítással összefüggő néhány kérdés a büntető eljárásban. *Jogtudományi Közlöny*, 22. évf. 2. sz.
- Cséka Ervin (1998): Korszerűsödő alapelvek a büntető eljárásban. In Tóth Károly szerk.: *Emlékkönyv Dr. Szabó András egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Acta Juridica et Politica, Tomus LIII., Fasc 8. Szeged, Szegedi Tudományegyetem ÁJK.
- Diószdi György (1973): *A római jog világa*. Budapest, Gondolat Kiadó.
- Domokos Andrea (2008): *A büntetőpolitika változásai Magyarországon*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem ÁJK.
- Duverger, Maurice (1959): *Méthodes de la science politique*. Paris, Presses Universitaires de France.
- Edvi Illés Károly (1909): *A büntetőtörvénykönyv magyarázata I–II*. Budapest.
- Edvi Illés Károly – Vargha Ferencz (1900): *A bűnvádi perrendtartás zsebkönyve*. Budapest, Grill Károly.
- Elek Balázs (2012): A bizonyítékszerzés alkotmányos korlátai a büntetőeljárásban. In Trócsányi László szerk.: *Dikaiosz logosz. Tanulmányok Kovács István emlékére*. Szeged, Pólay Elemér Alapítvány.
- Elek Balázs (2012): *A jogerő a büntetőeljárásban*. Debrecen, Debreceni Egyetem ÁJK.

- Elek Balázs (2017): A bizonyítási teher változó szabályai és az észszerű kételyen túli bizonyosság. In Finszter Géza – Korinek László – Végh Zsuzsanna szerk.: *A tudós ügyész. Tanulmányok Bócz Endre 80. születésnapjára*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó.
- Erdei Árpád (2004): A célszerűség rejtélye, avagy opportunitás a büntetőeljárásban. In Gellér Balázs szerk.: *Györgyi Kálmán ünnepi kötet*. Budapest, KJK-KERSZÖV.
- Erdei Árpád (2008): Dogmatika nélküli büntető eljárásjog – képtelenség vagy valóság. *Magyar Jog*, 55. évf. 8. sz.
- Erdei Árpád (2018): Újítások, találmányok, felfedezések a büntetőeljárás bizonyításban. *Belügyi Szemle*, 66. évf. 3. sz.
- Erdei Árpád – Király Tibor (2014): *Észrevételek a törvényes vádról. Melléklet a Kúria Büntető Kollégium Joggyakorlat- elemző csoportja A vád törvényességének vizsgálata c. összefoglaló jelentéséhez*. Budapest.
- Fantoly Zsanett – Budaházi Árpád (2015): *Büntető eljárásjog II. Dinamikus rész*. Budapest, NKE Szolgáltató Nonprofit Kft.
- Fantoly Zsanett (2014): Legalitás kontra opportunitás, avagy új tendenciák és fejlődési útvonalak a magyar büntetőeljárásban. In Ruzsonyi Péter szerk.: *Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből*. Budapest, Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Kar.
- Fantoly Zsanett (2016): Törvényes legyen-e a vád, avagy újabb gondolatok a vádelvről – egy törvénytervezet tükrében. In Gál Andor – Karsai Krisztina szerk.: *Ad Valorem. Ünnepi tanulmányok Vida Mihály 80. születésnapjára*. Szeged, Iurisperitus Kiadó.
- Farkas Ákos (2009): Büntetőeljárások Európában. *Magyar Jog*, 56. évf. 6. sz.
- Farkas Ákos – Róth Erika (2007): *A büntetőeljárás*. Budapest, Complex Kiadó.
- Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián (2008): *Új magyar büntetőeljárás*. Budapest–Pécs, Dialóg-Campus Kiadó.
- Feuerbach, Paul Johann Anselm, Ritter von (1799): *Revision der Grundsätze und Grundbegriffe des positiven peinlichen Rechts*. Erfurt.
- Finkey Ferencz (1902): *A magyar büntetőjog tankönyve*. Budapest, Politzer Zsigmond és fia Könyvkereskedése.
- Finkey Ferencz (1903): *A magyar büntető eljárás tankönyve*. Budapest, Politzer Zsigmond és Fia. 191.
- Finkey Ferencz (1908): *A magyar büntetőeljárás tankönyve*. Budapest, Politzer Zsigmond és Fia.
- Finszter Géza (1980): Az alapos gyanú kriminalisztikai fogalma. *Belügyi Szemle*, 18. évf. 9. sz.
- Finszter Géza (2014): A büntető hatalom. In Borbíró Andrea – Inzelt Éva – Kerezsi Klára – Lévay Miklós – Podoletz Léna szerk.: *A büntető hatalom korlátainak megtartása: a büntetés mint végső eszköz. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.
- Finszter Géza (2017): *Felderítés és vizsgálat, avagy a nyomozás változó szerepe az új Büntetőeljárás kódex tükrében*. Kerekasztal-beszélgetés előadása. Nemzeti Közszerzői Egyetem MRTT Bűnügyi Tagozat, Budapest, 2017. november 15.
- Finszter Géza – Korinek László (2018): Az eltűnt gyanú nyomában. *Belügyi Szemle*, 66. évf. 3. sz.
- Földesi Tamás (1989): *Jog és igazságosság*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Földvári József (1990): *Magyar Büntetőjog, Általános rész*. 2. kiadás. Budapest, Tankönyvkiadó.
- Földvári József (2003): *Magyar Büntetőjog, általános rész*. 7. kiadás. Budapest, Osiris Kiadó.
- Friedmann Ernő (1912): *A büntetés átalakulása*. In *Büntetőjogi dolgozatok Wlassics Gyula születése hatvanadik évfordulójának ünnepére*. Budapest, Franklin-Társulat Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda.
- García, Antonio – Molina, de Pablos eds. (2005): *Introducción al Derecho Penal*. Madrid, Universitaria Ramón Areces.

- Gellér Balázs József (2011): A vád törvényességének egyes aspektusai. In Belovics Ervin – Tamási Erzsébet – Varga Zoltán szerk.: *Örökség és büntetőjog. Emlékkönyv Békés Imre tiszteletére*. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem JÁK.
- Gellér Balázs – Ambrus István (2017): *A magyar büntetőjog általános tanai I*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.
- Gergi-Horgos Livia (2012): Büntetőeljárás törvénysértő megindítása és ennek hatása a vádra egy büntetőügy tükrében. *Magyar Rendészet*, 12. évf. 2. sz.
- Glesener, Albert (1972): Le classement sans suite et l'opportunité des poursuites. *Revue de Droit Penal et de Criminologie*, vol. 73, no. 4.
- Grotius, Hugo (1999): *A háború és a béke jogáról*. Budapest, Pallas Stúdió–Attraktor Kft.
- Hack Péter (2007): *A büntető igazságszolgáltatás szervezete. Függetlenség, számonkérhetőség és a büntetőeljárás rendje*. PhD értekezés tézisei. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem ÁJK. 14.
- Hack Péter (2008): *A büntetőhatalom függetlensége és számonkérhetősége*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó.
- Hack Péter (2017): Az ügyészség „felelőssége”. In Finszter Géza – Korinek László – Végh Zsuzsanna szerk.: *A tudós ügyész. Tanulmányok Bócz Endre 80. születésnapjára*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó.
- Hack Péter (2018): A büntetőeljárás újításának esélyei. *Belügyi Szemle*, 66. évf. 3. sz.
- Harmati Ilona (1987): A leggyakoribb pótnyomozási okok. *Belügyi Szemle*, 25. évf. 2. sz.
- Hautzinger Zoltán (2011): *A magyar katonai büntetőeljárás fejlesztési irányai*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus–PTE ÁJK.
- Heller Erik (1924): *A büntetőjogi elméletek bírálata*. Budapest.
- Herke Csongor (2010): *Súlyosítási tilalom a büntetőeljárásban*, Pécs, Pécsi Tudományegyetem ÁJK.
- Herke Csongor (2011): Súlyosítási tilalom a legalitás és az opportunitás elvének tükrében. *Állam- és Jogtudomány*, 52. évf. 1. sz.
- Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián (2012): *A büntető eljárásjog elmélete*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
- Horgos Livia (2018): A büntetőeljárás gyanú fogalmának új felfogása egy jogeset tükrében. *Magyar Jog*, 65. évf. 4. sz.
- Horváth Tibor (1981): *A büntetési elméletek fejlődésének vázlata*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Horváth Tibor – Lévy Miklós (2012): *Magyar Büntetőjog. Általános rész*. Budapest, Complex Kiadó.
- Irk Albert (1915): A büntetés átalakulása. Kolozsvár, Gombos Ferencz „Lyceum” Nyomda.
- Irk Albert (1938): *A büntetőjog racionális és irracionális elemei*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.
- Jagusztin Tamás (2006): A törvényes vád mint a büntetőeljárás perjogi előfeltétele. *Ügyészek Lapja*, 13. évf. 5. sz.
- Jescheck, Hans-Heinrich (1978): *Lehrbuch des Strafrechts*. Berlin, Allgemeiner Teil.
- Jhering, Rudolf von (1877): *Der Zweck im Recht*. Leipzig, Breitkopf & Härtel.
- Kádár Miklós – Kálmán György (1996): *A büntetőjog általános tanai*. Budapest, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó.
- Kadlót Erzsébet (2010): *A „vád igazsága”. A büntető ítélet igazságtartalma*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó.
- Kadlót Erzsébet (2017): Aknamezők az új Be.-ben. A hatékony védelemhez való jog újragondolása. *Ügyvédek Lapja*, 56. évf. 11–12.
- Karsai Krisztina (2014): Ius Puniendi of the European Union [Az Európai Unió ius puniendije]. In Hack Péter – Koósné Mohácsi Barbara szerk.: *Emberek őrzője. Tanulmányok Lőrincz József tiszteletére*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.

- Karsai Krisztina (2015): *Alapelvei (r)evolúció az európai büntetőjogban*. Szeged, Pólay Elemér Alapítvány.
- Kertész Imre (1996): *A legalitás eróziója, az opportunitás inváziója*. Acta Juridica et Politica, Tom. XLVIII. Fasc. 1–20. Szeged, Szegedi Tudományegyetem.
- Király Tibor (1972): *Büntető ítélet a jog határán*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Király Tibor (1986): A legalitás a büntetőeljárásban. *Jogtudományi Közlöny*, 41. évf. 5. sz.
- Király Tibor (1988): A büntetőhatalom korlátai. *Magyar Jog*, 35. évf. 9. sz.
- Király Tibor (2000): *Büntető-eljárás jog*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Király Tibor (2003): *Büntető-eljárás jog*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Király Tibor (2005): *Szemelvények ötven év büntetőjogi és más tárgyú tanulmányaiból*. Budapest, ELTE ÁJK Büntető Eljárás jogi és Büntetés-végrehajtási jogi Tanszék.
- Király Tibor (2008): *Büntető-eljárás jog*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Kiss Anna (2016): A magánindítvány sajátosságai. *Ügyvédkörkép*, 11. sz.
- Kondorosi Ferenc (2007): Jogállamiság – Joggyenlőség – Jobbiztonság. *Börtönügyi Szemle*, 26. évf. 2. sz.
- Kónya István (2017): Az állam büntetőhatalma. In Barabás A. Tünde – Vókó György szerk.: *Bonis Bona Discere. Ünnepi kötet Belovics Ervin 60. születésnapja alkalmából*. Budapest, Országos Kriminológiai Intézet–Pázmány Press.
- Lakatos János (2004): *Bevezetés a kriminalisztikába*. Budapest, Rejtjel Kiadó.
- Láng László (2012): *A büntetőeljárás jog. Kommentár*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó.
- Lasswell, Harold D. (1948): *Power and Personality*. New York, W. W. Norton & Company.
- Lasswell, Harold D. (1949): The Analysis of Political Behaviour: An Empirical Approach. *Ethics*, vol. 59, no. 2.
- Ligeti Katalin (1998): A jogállami büntetőjogról. In Wiener A. Imre szerk.: *Büntetendőség-büntethetőség (Büntetőjogi tanulmányok)*. Budapest, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó–MTA Állam és Jogtudományi Intézete.
- Ligeti Katalin (2009): Kriminálpolitika. In Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Korinek László – Lévay Miklós szerk.: *Kriminológia – Szakkriminológia*. Budapest, Complex Kiadó.
- Liszt, Franz von (1882/83): *Der Zweckgedanke im Strafrecht*. [Juristische Zeitgeschichte 6.] Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft.
- Locke, John (1694): *Two Treatises of Government*. London, Awnsham and John Churchill.
- Madai Sándor (2010): Gondolatok az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek megsértéséről. *Rendészeti Szemle*, 58. évf. 2. sz.
- Madai Sándor (2017): Esmék, ideológiák, irányzatok a büntetőjog fejlődésében, különös tekintettel a vagyon elleni deliktumokra. In Finszter Géza – Korinek László – Végh Zsuzsanna szerk.: *A tudós ügyész. Tanulmányok Bócz Endre 80. születésnapjára*. Budapest, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó.
- Martini, Carl Anton (1795): *Positiones de iure civitatis*. Buda Typis Regiae Universitatis.
- Mohl, von Robert (1833): *Die deutsche Polizeiwissenschaft nach den Grundsätzen des Rechtsstaats*. Tübingen.
- Montesquieu, Charles-Louis (1955): *Perzsa levelek*. Budapest, Új Magyar Könyvkiadó.
- Montesquieu, Charles-Louis (2000): *A törvények szelleméről*. Budapest, Osiris Kiadó–Attraktor Kft.
- Morvai Krisztina (1989): Meditáció a mediációról – avagy gondolatok az elkövető és a sértett közötti konfliktus megoldásának új megközelítéséről. *Magyar Jog*, 36. évf. 2. sz.
- Morvai Krisztina (1992): Emberi jogok, jogállamiság és a „visszamenőleges” igazságszolgáltatás. *Jogtudományi Közlöny*, 47. évf. 2. sz.

- Münch, von Ingo – Kunig, Philip Hg. (1992): *Grundgesetz-Kommentar*. Band 1.
- Nagy Ferenc (2010): *A magyar büntetőjog általános része*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó.
- Nagy Ferenc (2013): *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Nagy Ferenc (2014): A törvényesség elvének elméleti forrásairól és kezdeti megjelenési formáiról. In Bárd Petra – Hack Péter – Holé Katalin szerk.: *Pusztai László emlékére*. Budapest, Országos Kriminológiai Intézet–ELTE ÁJK.
- Nagy Ferenc – Tokaji Géza (1993): *A magyar büntetőjog általános része*. Szeged, József Attila Tudományegyetem ÁJK.
- Olivares, Gonzalo Quintero (1999): La unificación de la Justicia Penal en Europa. *Revista Penal*, no. 3.
- Pallagi Anikó (2014): *Büntetőpolitika az új évszázad első éveiben*. Doktori értekezés. Debrecen, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.
- Pápai-Tarr Ágnes (2012): *A büntetőeljárás gyorsításáról*. Budapest, Gondolat Kiadó.
- Pauler Ákos (1907): *Az ethikai megismerés természete*. Budapest, Franklin Társulat.
- Petrasovszky Anna (2006): Az állam büntetőjogi hatalma Szibenliszt Mihály művében. In *Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, 2005. november. 9.* Miskolc, Miskolci Egyetem ÁJK.
- Samu Mihály (1982): *Hatalom és állam*. Budapest, Közgazdasági és Jogi könyvkiadó.
- Samu Mihály (2006): Jogállamiság és jogpolitika. *Magyar Jog*, 53. évf. 4. sz.
- Sargorodszkij, Mihail Davidovics (1960): *A büntetőjogi büntetés. I. kötet*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Schweighardt Zsanett (é. n.): *A tevékeny megbánás – a mediáció szerepe a büntetőeljárásban, a jogintézmény jövője*. 35. http://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/Mailath-palyazat-erdmenyek/MGYTP-B-B-2-Schweighardt_Zsanett_A_tevékeny_megbanas.pdf (letöltés: 2018. február 07.)
- Sumner Maine, Henry J. (1997): *Az ősi jog*. Budapest, Gondolat Kiadó. 207.
- Szabó András (1988): A büntetőjog reformja – a reform büntetőjoga. *Jogtudományi Közlöny*, 43. évf. 8. sz.
- Szabó András (1989): A bűnfogalom jogi megközelítése. *Jogtudományi Közlöny*, 44. évf. 4. sz.
- Szabó András (1991): A jogállamiság a Német Alaptörvényben. *Jogtudományi Közlöny*, 46. évf. 11–12. sz.
- Szabó András (2010): A jogállami forradalom és a büntetőjog alkotmányos legitimitása. In Németh Zsolt szerk.: *Tiszteletkötet Sárkány István 65. születésnapjára*. Budapest, Rendőrtiszti Főiskola.
- Szabó Imre (1980): *A burzsoá állam- és jogbölcselet Magyarországon*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Szabóné Nagy Teréz (1985): *A büntető igazságszolgáltatás hatékonysága*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Szemere Bertalan (1841): *A büntetésről, s különösbbe a halálbüntetésről*. Buda, Magyar Kir. Egyetem.
- Szibenliszt Mihály (1821): *Institutiones juris naturalis. II. kötet*. Eger, Jus naturae sociale complectens.
- Szigeti Péter (2011): *Jogtani és államtani alapvonalak*. Budapest, Rejtjel Kiadó.
- Szigeti Péter (2017): Hatalommegosztás – igazságszolgáltatás – ügyészség. In Finszter Géza – Korinek László – Végh Zsuzsanna szerk.: *A tudós ügyész. Tanulmányok Bócz Endre 80. születésnapjára*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó.
- Szilágyi Péter (1992): *Jogi alaptan*. Budapest, Nemzetközi Tankönyvkiadó.
- Szilágyi Péter (1998): *Jogi alaptan*. Budapest, Nemzetközi Tankönyvkiadó.
- Szilágyi Péter (2014): *Jogi Alaptan*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.
- Szomora Zsolt (2013): Büntetőjogi garanciák az Alkotmányban és az Alaptörvényben. In *Alkotmányozás Magyarországon 2010–2011*. Budapest–Pécs, Pázmány Press.

- Sztancs Edit (2011): A törvényes vád – mint a büntetőeljárás elengedhetetlen feltétele. *Ügyészek Lapja*, 18. évf. 5. sz.
- Tarr Ágnes (2006): A közvetítés lehetőségei a büntetőjogban Magyarországon. In Jámborné Róth Erika szerk.: *Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, 2005. november 9.* Miskolc, Miskolci Egyetem Innovációs és Technológia Transzfer Centrum.
- Tóth Balázs (2004): Az alkotmányos jogállam egyes intézményeinek értelme, joguralom, demokrácia, alkotmányosság, alkotmánybíróság. In Stipta István szerk.: *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium 5/2.* Miskolc, Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori iskola–Bíbor Kiadó.
- Tóth Mihály (2005): A tett-központú büntetőjogtól a sértett-központú büntetőjogig. *JURA*, 11. évf. 1. sz.
- Tóth Mihály (2005): Mediáció a büntetőeljárásban és ennek szabályozása. Korreferátum Molnár Gábor előadásához. In Benisné Györffy Ilona szerk.: *Huszonharmadik jogász vándorgyűlés, Pécs, 2005. október 27–29.*, Budapest, Magyar Jogász Egylet.
- Tóth Mihály (2016): Mór belénk égett árnyéka. In Tóth Mihály szerk.: *A büntetőjog pillérei és korlátai. Válogatás 20 év munkáiból.* Pécs, Pécsi Tudományegyetem ÁJK. 244.
- Tóth Mihály (2018): Néhány megjegyzés az új büntetőeljárás törvényhez. *Belügyi Szemle*, 66. évf. 3. sz.
- Tremmel Flórián (1978): A magánindítvány joghatálya és a joghatályos magánindítvány. *Magyar Jog*, 25. évf. 4. sz.
- Tremmel Flórián (1985): Gyanú és büntető eljárás. In Ádám Antal szerk.: *Jubileumi tanulmányok 40.* Pécs, Janus Pannonius Tudományegyetem ÁJK.
- Tremmel Flórián (2000): A gyanú differenciált felmerülésének értékelése a büntetőeljárásjogban. In Gellér Balázs szerk.: *Békés Imre Ünnepi kötet.* Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem ÁJK.
- Tremmel Flórián (2012): *Bizonyítékok a büntetőeljárásban.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
- Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor (2004): *Új magyar büntetőeljárás.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
- Triffterer, Otto (1985): *Österreichisches Strafrecht.* Wien, Allgemeiner Teil.
- Vámbéry Rusztem (1913): *Büntetőjog.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata.
- Vervaele, John (2009): Special Procedural Measures and Respect of Human Rights. Rapport général. *Revue internationale de droit pénal*, vol. 80, no. 1.
- Vuchetich Mátyás (2007): *A magyar büntetőjog rendszere I. Elméleti büntetőjog.* Budapest, Magyar hivatalos Közlönykiadó.
- Vuchetich Mátyás (2010): *A magyar büntetőjog rendszere II. Gyakorlati büntetőjog.* Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó.
- Walker, Nigel (1976): *Gondolatok az ésszerű büntetésről.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Weber, Max (1967): *Gazdaság és társadalom.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Weber, Max (1970): *Állam – Politika – Tudomány.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Wiener A. Imre (1997): Büntetőpolitika – büntetőjog (jogszabálytan). In Wiener A. Imre szerk.: *Büntetendőség – Büntethetőség.* Budapest, MTA ÁJI–KJK–KERSZÖV.
- Wiener A. Imre (2001): A büntető törvényhozás alkotmánybírósági kontrollja. *Magyar Jog*, 48. évf. 1. sz.
- Wiener A. Imre (2003): *A BTK Általános Része de lege ferenda. [Közlemények 17.]* Budapest, MTA Jogtudományi Intézete.
- Wiener A. Imre (2003): *A Btk. Általános rész.* Budapest, KJK KERSZÖV.
- Wiener A. Imre (2003/2004): *Büntetőjogunk az ezredfordulón.* Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestiensis de Rolando Eötvös nominatae, Tom. 40. Budapest, ELTE ÁJK.

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem kiadványa

Kiadó:

Nemzeti Közszolgálati Egyetem;
Államtudományi és Közigazgatási Kar
www.uni-nke.hu

Felelős kiadó:

Prof. Dr. Kis Norbert dékán

Címe: 1083 Budapest, Üllői út 82.

Tördelőszerkesztő:

Mikes Vivien

Olvasószerkesztő:

Kiss Eszter

ISBN 978-963-498-127-5 (PDF)